

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

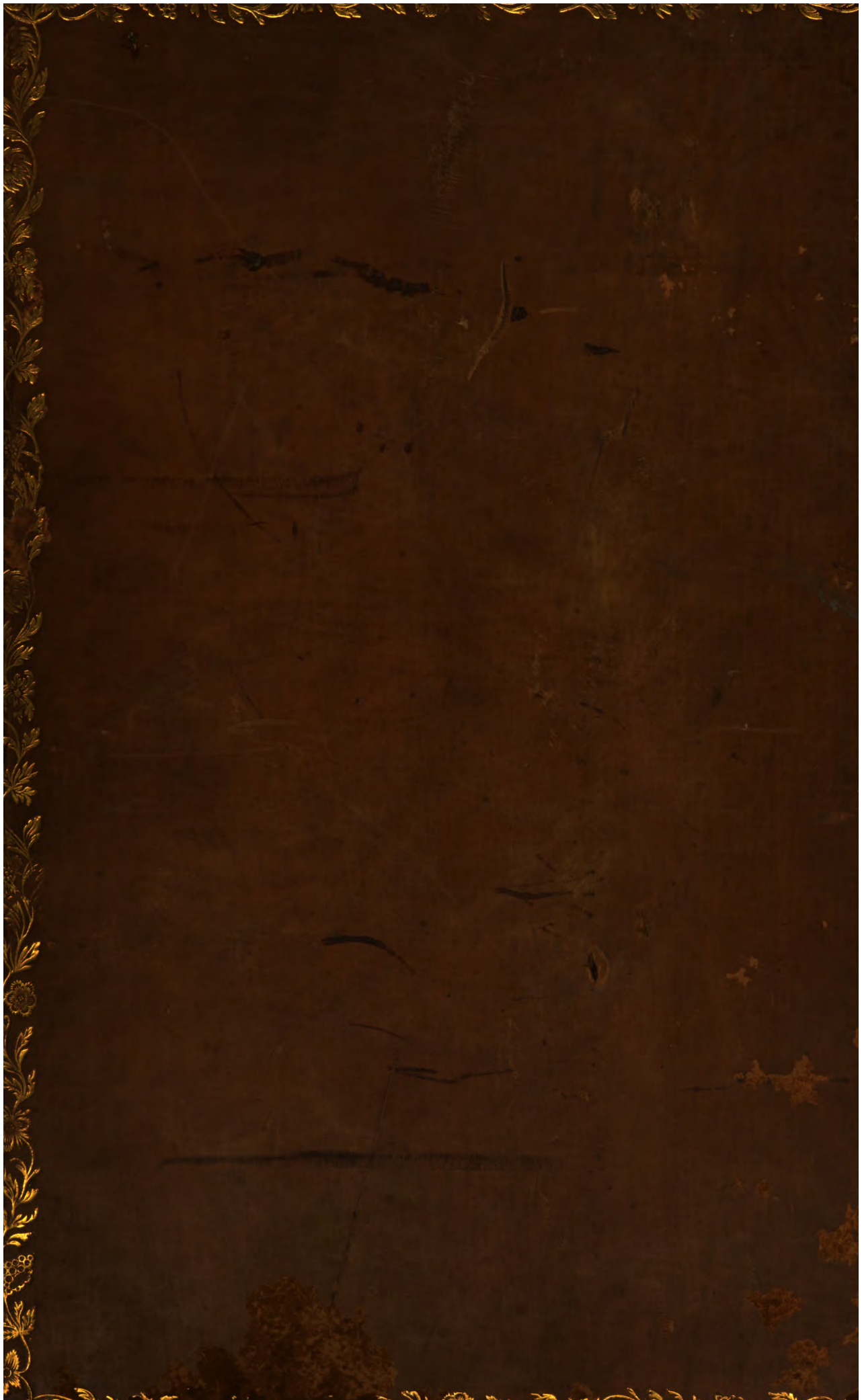
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

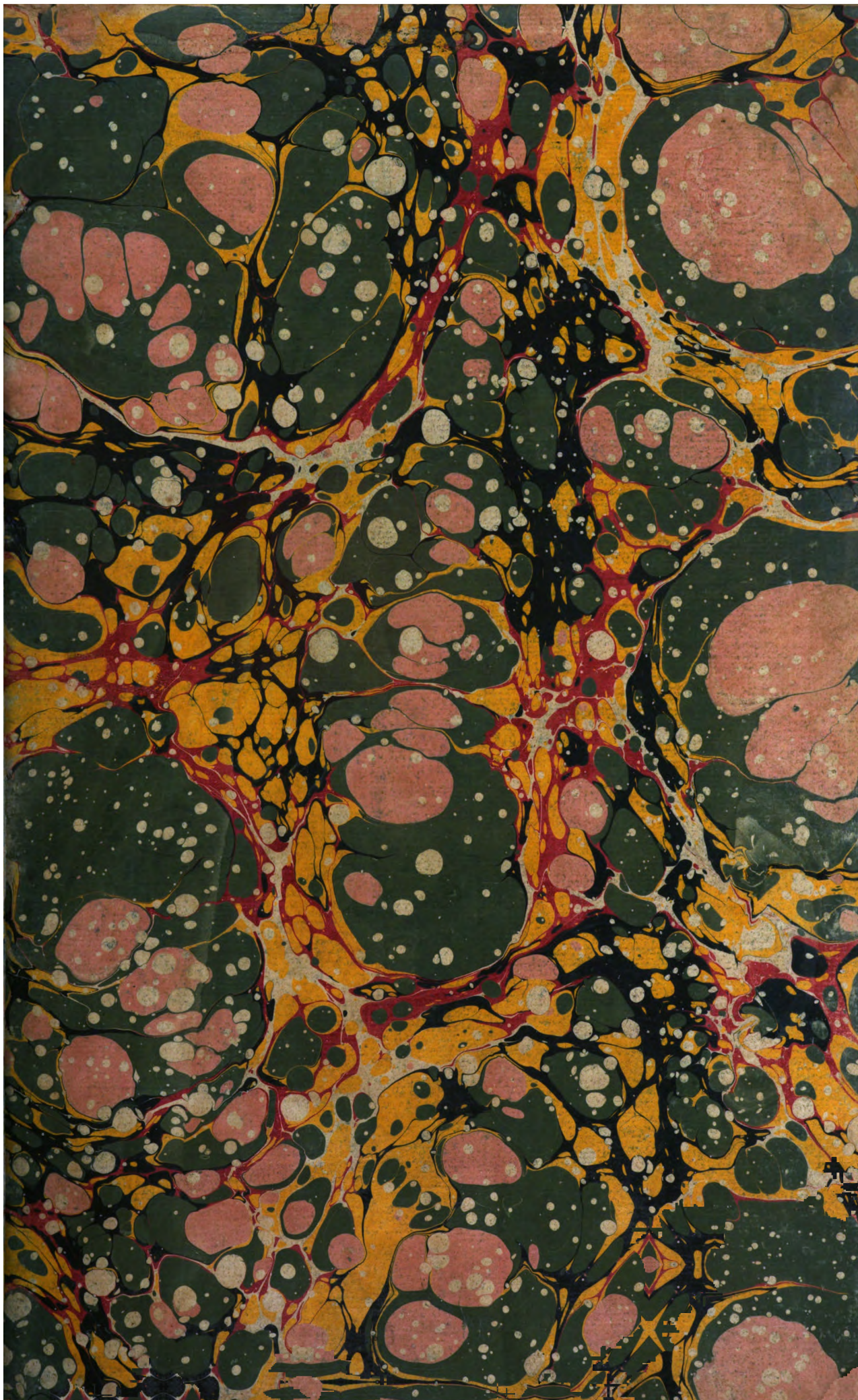

The image shows a book cover with a complex marbled paper pattern. The pattern consists of irregular, organic shapes in shades of dark green, ochre yellow, and a dusty rose or pink, all set against a black background. The shapes are interconnected, creating a dense, cellular texture. In the center of the cover is a rectangular white label with a thin black border. The text on the label is centered and reads: "BODLEIAN LIBRARY" in a bold, serif font, followed by "The gift of" in a smaller, italicized serif font, and "Miss Emma F. I. Dunston" in a serif font. There is a small, white, rectangular mark in the bottom left corner of the cover.

BODLEIAN LIBRARY

The gift of

Miss Emma F. I. Dunston

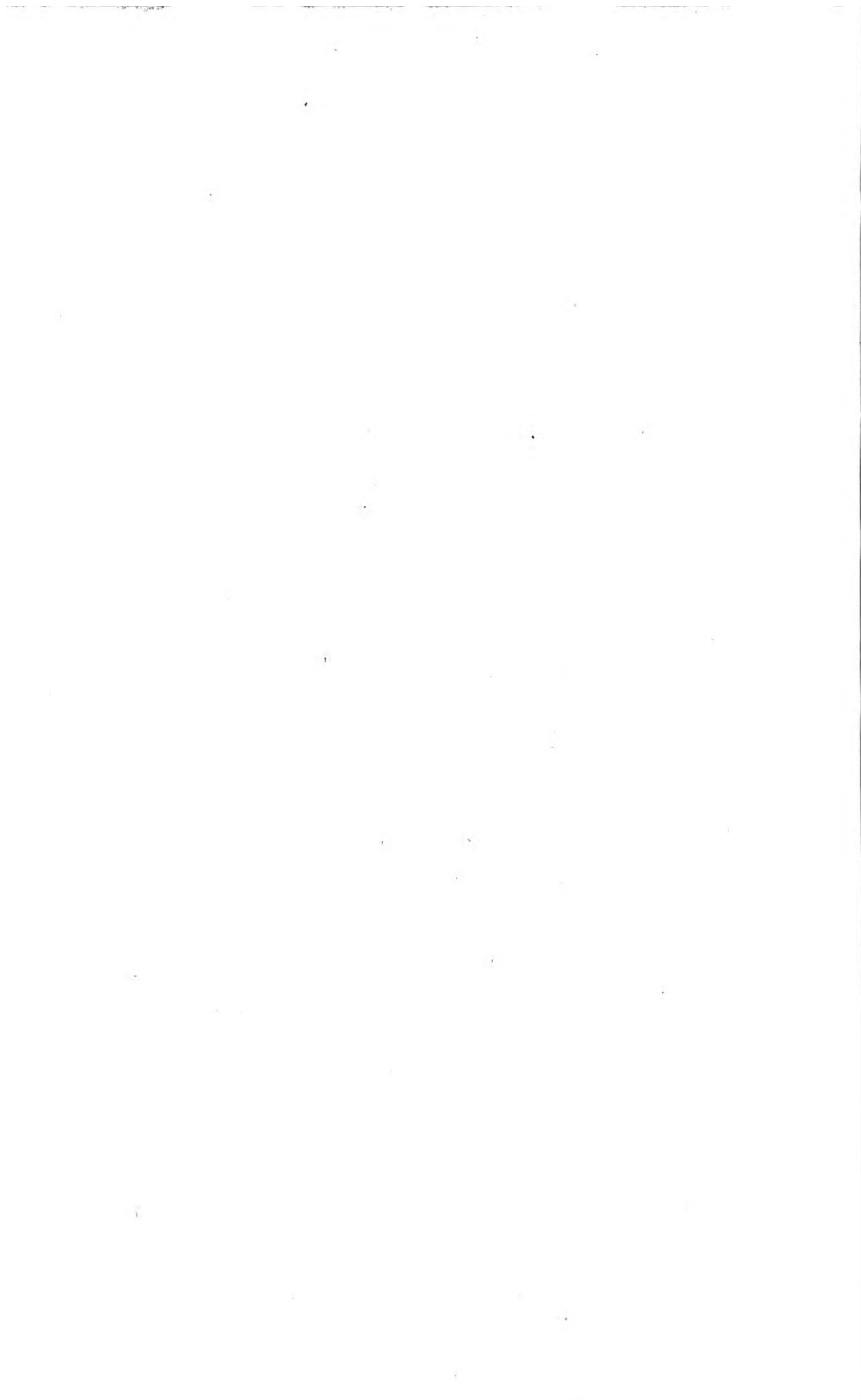
Junston A 15/2

Junston A. 15/2

G. W. to W. S. Harvey Jan'y 1st 1865-

P U B L I I
V I R G I L I I
O P E R A.

P U B L I I
V I R G I L I I
M A R O N I S
B U C O L I C A,
G E O R G I C A,
E T
A E N E I S.

EX EDITIONE
PETRI BURMANNI.

TOMUS SECUNDUS.

GLASGUAE:
IN AEDIBUS ACADEMICIS,
EXCUDEBAT ANDREAS FOULIS,
ACADEMIAE TYPOGRAPHUS,
M.DCC.LXXVIII.

PUBLII VIRGILII

MARONIS

AENEIDOS

LIBER QUINTUS.

INTEREA medium Aeneas jam classe tenebat
Certus iter, fluctusque atros aquilone fecabat,
Moenia respiciens, quae jam infelicis Eliffae
Conlucent flammis. Quae tantum adcenderit ignem
Caussa latet: duri magno sed amore dolores
Polluto, notumque, furens quid femina possit,
Triste per augurium Teucrorum pectora ducunt.
Ut pelagus tenere rates, nec jam amplius ulla
Occurrit tellus; maria undique, et undique coelum,
Olli caeruleus supra caput adstitit imber,
Noctem hiememque ferens: et inhorruit unda tenebris.
Ipse gubernator puppi Palinurus ab alta:
Heu! quianam tanti cinxerunt aethera nimbi?
Quidve, pater Neptune, paras? Sic deinde locutus
Conligere arma jubet, validisque incumbere remis;

Obliquatque sinus in ventum, ac talia fatur:
Magnanime Aenea, non, si mihi Juppiter auctor
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere coelo.
Mutati transversa fremunt, et vespere ab atro
Confurgunt venti, atque in nubem cogitur aër.
Nec nos obniti contra, nec tendere tantum
Sufficimus. Superat quoniam Fortuna, sequamur:
Quoque vocat, vertamus iter. Nec litora longe
Fida reor fraterna Erycis, portusque Sicanos:
Si modo rite memor servata remetior astra.
Tum pius Aeneas: Equidem sic poscere ventos
Jamdudum, et frustra cerno te tendere contra.
Flecte viam velis. An sit mihi gratior ulla,
Quove magis fessas optem demittere navis,
Quam quae Dardanium tellus mihi servat Acesten,
Et patris Anchisae gremio complectitur ossa?
Haec ubi dicta, petunt portus, et vela secundi
Intendunt zephyri. Fertur cita gurgite classis:
Et tandem laeti notae advertuntur arenae.

At procul excelso miratus vertice montis
Adventum fociasque rates, occurrit Acestes,
Horridus in jaculis et pelle Libyftidis ursae:
Troia Criniso conceptum flumine mater

Quem genuit. Veterum non inmemor ille parentum
Gratatur reduces, et gaza laetus agresti
Excipit, ac fessos opibus solatur amicis.
Postera quum primo stellas Oriente fugarat
Clara dies; socios in coetum litore ab omni
Advocat Aeneas, tumulique ex aggere fatur:
Dardanidae magni, genus alto a sanguine Divom:
Annus exactis completur mensibus orbis,
Ex quo reliquias divinique ossa parentis
Condidimus terra, maestasque sacravimus aras.
Jamque dies (ni fallor) adest, quem semper acerbum,
Semper honoratum (sic DI voluistis) habebo.
Hunc ego Gaetulis agerem si Syrtibus exful,
Argolicove mari deprensus, et urbe Mycenae;
Annua vota tamen sollempnisque ordine pompas
Exsequerer; strueremque suis altaria donis.
Nunc ultro ad cineres ipsius et ossa parentis,
Haud equidem sine mente, reor, sine numine divum
Adsumus, et portus delati intramus amicos.
Ergo agite, et laetum cuncti celebremus honorem:
Poscamus ventos: atque haec me sacra quot annis
Urbe velit posita templis sibi ferre dicatis.
Bina boum vobis Troja generatus Acestes

4 AENEIDOS LIB. V. v. 62.

Dat numero capita in navis. Adhibete Penatis,
Et patrios epulis, et quos colit hospes Acestes.
Praeterea, si nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit, radiisque retexerit orbem,
Prima citae Teucris ponam certamina classis.
Quique pedum cursu valet, et qui viribus audax,
Aut jaculo incedit melior, levibusque fagittis,
Seu crudo fidit pugnam committere caestu:
Cuncti adsint, meritaque expectent praemia palmae.
Ore favete omnes, et tempora cingite ramis.
Sic fatus, velat materna tempora myrto.
Hoc Helymus facit, hoc aevi maturus Acestes,
Hoc puer Ascanius: sequitur quos cetera pubes.
Ille e concilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magna medius comitante caterva.
Hic duo rite mero libans carchesia Baccho
Fundit humi, duo lacte novo, duo sanguine sacro:
Purpureosque jacet flores, ac talia fatur:
Salve, sancte parens, iterum: salvete recepti
Nequidquam cineres, animaeque, umbraeque paternae.
Non licuit finis Italos, fataliaque arva,
Nec tecum Ausonium, quicumque est, quaerere Thybrim.
Dixerat haec: adytis quum lubricus anguis ab imis

Septem ingens gyros, septena volumina traxit,
Amplexus placide tumulum, labfusque per aras:
Caeruleae cui terga notae, maculofus et auro
Squamam incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
Mille trahit varios adverfo fole colores.
Obftupuit vifu Aeneas. Ille agmine longo
Tandem inter pateras, et levia pocula ferpens,
Libavitque dapes, rurfusque innoxius imo
Succellit tumulo, et depafta altaria liquit.
Hoc magis inceptos genitori inftaurat honores,
Incertus, Geniumne loci, famulumne parentis
Effè putet: caedit quinas de more bidentis,
Totque fues, totidem nigrantis terga juvencos:
Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchifae magni, manisque Acheronte remiffos.
Nec non et focii, quae cuique eft copia, laeti
Dona ferunt: onerantque aras, mactantque juvencos.
Ordine aëna locant alii, fufique per herbam
Subjiciunt veribus prunas, et vifcera torrent.
Exfpectata dies aderat, nonamque ferena
Auroram Phaëthontis equi jam luce vehebant:
Famaque finitimos et clari nomen Aceftae
Excierat. Laeto conplerant litora coetu,

6 AENEIDOS LIB. V. v. 108.

Vifuri Aeneadas: pars et certare parati.

Munera principio ante oculos, circoque locantur

In medio: facri tripodes, viridesque coronae,

Et palmae, pretium victoribus, armaque, et oſtro

Perfufae veſtes, argenti auriſque talenta:

Et tuba conmiſſos medio canit aggere ludos.

Prima pares ineunt gravibus certamina remis

Quatuor, ex omni delectae claſſe, carinae.

Velocem Mneſtheus agit acri remige Priſtin,

Mox Italus Mneſtheus, genus a quo nomine Memmi,

Ingentemque Gyas ingenti mole Chimaeram,

Urbis opus: triplici pubes quam Dardana verſu

Inpellunt, terno conſurgunt ordine remi.

Sergeſtusque, domus tenet a quo Sergia nomen,

Centauro invehitur magna; Scyllaque Cloanthus

Caerulea: genus unde tibi, Romane Cluenti.

Eſt procul in pelago faxum ſpumantia contra

Litora, quod tumidis ſubmerſum tunditur olim

Fluctibus, hiberni condunt ubi fidera cori:

Tranquillo filet, inmotaque adtollitur unda

Campus, et apricis ſtatio gratiſſima mergis.

Hic viridem Aeneas frondenti ex ilice metam

Conſtituit, ſignum nautis, pater: unde reverti

Scirent, et longos ubi circumflectere cursus.
Tum loca forte legunt, ipsique in puppibus auro
Ductores longe effulgent ostroque decori.
Cetera populea velatur fronde juvenus,
Nudatosque humeros oleo perfusa nitescit.
Confidunt transtris, intentaque brachia remis:
Intenti expectant signum, exultantiaque haurit
Corda pavor pulsans, laudumque adrecta cupido.
Inde, ubi clara dedit sonitum tuba, finibus omnes
(Haud mora) profiluere suis: ferit aethera clamor
Nauticus: adductis spumant freta versa lacertis.
Infidunt pariter fulcos, totumque dehiscit
Convolsum remis rostrisque tridentibus aequor.
Non tam praecipites bijugo certamine campum
Conripere, ruuntque effusi carcere currus:
Nec sic inmissis aurigae undantia lora
Concussere jugis, pronique in verbera pendent.
Tum plausu fremituque virum, studiisque faventum
Consonat omne nemus: vocemque inclusa volutant
Litora: pulsati colles clamore resultant.
Effugit ante alios, primisque elabitur undis
Turbam inter fremitumque Gyas: quem deinde Cloanthus
Consequitur, melior remis: sed pondere pinus

Tarda tenet. Post hos aequo discrimine Priftis,
Centaurusque locum tendunt superare priorem.
Et nunc Priftis habet, nunc victam praeterit ingens
Centaurus: nunc una ambae junctisque feruntur
Frontibus, et longa fulcant vada falsa carina.
Jamque propinquabant scopulo, metamque tenebant,
Quum princeps medioque Gyas in gurgite victor
Rectorem navis conpellat voce Menoeten:
Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige gressum.
Litus ama, et laevas stringat sine palmula cautes;
Altum alii teneant. Dixit. Sed caeca Menoetes
Saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas.
Quo diversus abis? iterum: pete faxa, Menoete,
Cum clamore Gyas revocabat: et ecce Cloanthum
Respicit infantem tergo, et propiora tenentem.
Ille inter navemque Gyae scopulosque fonantis
Radit iter laevum interior, subitoque priorem
Praeterit, et metis tenet aequora tuta relictis.
Tum vero exarsit juveni dolor ossibus ingens;
Nec lacrimis caruere genae. Segnemque Menoetem,
Oblitus decorisque sui fociumque salutis,
In mare praecipitem puppi deturbat ab alta.
Ipse gubernaculo rector subit, ipse magister:

Hortaturque viros, clavumque ad litora torquet.
At gravis, ut fundo vix tandem redditus imo est
Jam senior, madidaque fluens in veste, Menoetes,
Summa petit scopuli, ficcaque in rupe refedit.
Illum et labentem Teucri, et risere natantem:
Et falsos rident revomentem pectore fluctus.
Hic laeta extremis spes est adensa duobus,
Sergesto Mnestheoque, Gyan superare morantem.
Sergestus capit ante locum, scopuloque propinquat:
Nec tota tamen ille prior praeunte carina:
Parte prior: partem rostro premit aemula Pristis.
At media focios incedens nave per ipsos
Hortatur Mnestheus: Nunc, nunc infurgite remis,
Hectorei focii; Trojae quos forte suprema
Delegi comites: nunc illas promite vires,
Nunc animos, quibus in Gaetulis Syrtibus usi,
Ionioque mari, Maleaeque sequacibus undis.
Non jam prima peto Mnestheus, neque vincere certo.
Quamquam ô! sed superent, quibus hoc, Neptune, dedisti.
Extremos pudeat rediisse. Hoc vincite, cives,
Et prohibete nefas. Olli certamine summo
Procumbunt: vastis tremit ictibus aerea puppis,
Subtrahiturque solum. Tum creber anhelitus artus

Aridaque ora quatit: fudor fluit undique rivis.
Adtulit ipse viris optatum casus honorem.
Namque furens animi, dum proram ad saxa suburguet
Interior, spatioque subit Sergestus iniquo;
Infelix faxis in procurrentibus haesit.
Concussae cautes, et acuto in murice remi
Obnixa crepuere, inlisaque prora pependit.
Confurgunt nautae, et magno clamore morantur:
Ferratasque trudes, et acuta cuspide contos
Expediunt; fractosque legunt in gurgite remos.
At laetus Mnestheus, successuque acrior ipso,
Agmine remorum celeri, ventisque vocatis,
Prona petit maria, et pelago decurrit aperto.
Qualis speluncâ subito commota columba,
Cui domus et dulces latebroso in pumice nidi,
Fertur in arva volans, plausumque exterrita pennis
Dat tecto ingentem: mox aëre lapsa quieto
Radit iter liquidum, celeris neque commovet alas.
Sic Mnestheus, sic ipsa fugâ fecat ultima Pristis
Aequora: sic illam fert inpetus ipse volantem.
Et primum in scopulo luctantem deferit alto
Sergestum, brevibusque vadis, frustra que vocantem
Auxilia, et fractis discentem currere remis.

Inde Gyan, ipsamque ingenti mole Chimaeram
Consequitur. Cedit: quoniam spoliata magistro est.
Solutus jamque ipso superest in fine Cloanthus:
Quem petit, et summis adnixus viribus urguet.
Tum vero ingeminat clamor, cunctique sequentem
Instigant studiis, resonatque fragoribus aether.
Hi proprium decus, et partum indignantur honorem,
Ni teneant: vitamque volunt pro laude pacisci.
Hos successus alit: possunt, quia posse videntur.
Et fors aequatis cepissent praemia rostris:
Ni, palmas ponto tendens utrasque, Cloanthus
Fudissetque preces, Divosque in vota vocasset:
DI, quibus imperium est pelagi, quorum aequora curro,
Vobis laetus ego hoc candentem in litore taurum
Constituiam ante aras voti reus, extaque falsos
Porriciam in fluctus, et vina liquentia fundam.
Dixit, eumque imis sub fluctibus audiit omnis
Nereïdum Phorcique chorus, Panopeaque virgo;
Et pater ipse manu magna Portunus euntem
Impulit. Illa noto citius volucrique sagitta
Ad terram fugit, et portu se condidit alto.
Tum satus Anchisa, cunctis ex more vocatis,
Victorem magna praeconis voce Cloanthum

Declarat, viridique advelat tempora lauro:
Muneraque in navis ternos optare juvencos,
Vinaque, et argenti magnum dat ferre talentum.
Ipsis praecipuos ductoribus addit honores:
Victori chlamydem auratam, quam plurima circum
Purpura maeandro duplici Meliboea cucurrit:
Intextusque puer frondosa regius Ida
Velocis jaculo cervos curfuque fatigat
Acer, anhelanti similis: quem praepes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Jovis armiger uncis.
Longaevi palmas nequidquam ad sidera tendunt
Custodes: saevitque canum latratus in auras.
At qui deinde locum tenuit virtute secundum,
Levibus huic hamis confertam auroque trilicem
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
Victor apud rapidum Simoënta sub Ilio alto,
Donat habere viro, decus et tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus Sagarisque ferebant
Multiplicem, connixi humeris. Indutus at olim
Demoleos curfu palantis Troas agebat.
Tertia dona facit geminos ex aere lebetas;
Cymbiaque argento perfecta, atque aspera signis.
Jamque adeo donati omnes, opibusque superbi,

Puniceis ibant evincti tempora taeniis:
 Quum saevo e scopulo multa vix arte revolfus,
 Amiffis remis, atque ordine debilis uno,
 Inrifam fine honore ratem Sergestus agebat.
 Qualis faepe viae deprenfus in aggere ferpens,
 Aerea quem obliquum rota tranfit, aut gravis ictu
 Seminecem liquit faxo lacerumque viator,
 Nequidquam longos fugiens dat corpore tortus;
 Parte ferox, ardensque oculis, et fibila colla
 Arduus adtollens; pars volnere clauda retentat
 Nexantem nodis, feque in fua membra plicantem.
 Tali remigio navis fe tarda movèbat:
 Vela facit tamen, et velis fubit oftia plenis.
 Sergestum Aeneas promiffò munere donat,
 Servatam ob navem laetus, fociosque reductos.
 Olli ferva datur, operum haud ignara Minervae,
 Creffa genus Pholoë, geminique fub ubere nati.

Hoc pius Aeneas miffò certamine tendit
 Gramineum in campum, quem collibus undique curvis
 Cingebant filvae: mediaque in valle theatri
 Circus erat, quo fe multis cum millibus heros
 Confeffu medium tulit, exfructoque refedit.
 Hic, qui forte velint rapido contendere curfu,

Invitat pretiis animos, et praemia ponit.
Undique conveniunt Teucri, mixtique Sicani,
Nifus et Euryalus primi.
Euryalus forma insignis, viridique juvena:
Nifus amore pio pueri. Quos deinde secutus
Regius egregia Priami de stirpe Diores.
Hunc Salius, simul et Patron: quorum alter Acarnan,
Alter ab Arcadio Tegeae sanguine gentis.
Tum duo Trinacrii juvenes, Helymus Panopesque,
Adfueti filvis, comites senioris Acestae.
Multi praeterea, quos fama obscura recondit.
Aeneas quibus in mediis sic deinde locutus:
Adcipite haec animis, laetasque advertite mentis:
Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.
Gnosia bina dabo levato lucida ferro
Spicula, caelatamque argento ferre bipennem.
Omnibus hic erit unus honos. Tres praemia primi
Adcipient, flavaque caput nectentur oliva.
Primus equum phaleris insignem victor habeto:
Alter Amazoniam pharetram, plenamque sagittis
Threïciis, lato quam circumplectitur auro
Balteus, et tereti subnectit fibula gemma.
Tertius Argolica hac galea contentus abito.

Haec ubi dicta, locum capiunt, signoque repente
Conripiunt spatia audito, limenque relinquunt,
Effusi nimbo similes: simul ultima signant.

Primus abit, longeque ante omnia corpora Nifus
Emicat, et ventis et fulminis ocior alis.

Proximus huic, longo sed proximus intervallo,
Insequitur Salius: spatium post deinde relicto
Tertius Euryalus.

Euryalumque Helymus sequitur: quo deinde sub ipso

Ecce volat, calcemque terit jam calce Diores,
Incumbens humero: spatia et si plura supersint,
Transeat elapsus prior ambiguumque relinquat.

Jamque fere spatium extremo, fessique sub ipsam
Finem adventabant; levi quum sanguine Nifus
Labitur infelix: caesis ut forte juvencis

Fusus humum viridisque super madefecerat herbas.

Hic juvenis jam victor ovans vestigia presso
Haud tenuit titubata solo; sed pronus in ipso
Concidit inmundoque fimo sacroque cruore.

Non tamen Euryali, non ille oblitus amorum:
Nam sese obposuit Salio per lubrica surgens.

Ille autem spissa jacuit revolutus arena.

Emicat Euryalus, et munere victor amici

Prima tenet, plaufuque volat fremituque secundo.
Post Helymus subit, et nunc tertia palma Diores.
Hic totum caveae concessum ingentis, et ora
Prima patrum magnis Salius clamoribus inplet;
Ereptumque dolo reddi sibi postulat honorem.
Tutatur favor Euryalum, lacrimaeque decorae,
Gratior et pulchro veniens in corpore virtus.
Adjuvat, et magna proclamat voce Diores,
Qui subiit palmae, frustra ad praemia venit
Ultima, si primi Salio redduntur honores.
Tum pater Aeneas, Vestra, inquit, munera vobis
Certa manent, pueri; et palmam movet ordine nemo:
Me liceat casus miserari infantis amici.
Sic fatus, tergum Gaetuli inmane leonis
Dat Salio, villis onerosum atque unguibus aureis.
Hic Nifus, Si tanta, inquit, sunt praemia victis,
Et te laborum miseret; quae munera Niso
Digna dabis? primam merui qui laude coronam;
Ni me, quae Salium, Fortuna inimica tulisset.
Et simul his dictis faciem ostentabat, et udo
Turpia membra fimo. Risit pater optumus olli,
Et clipeum efferri iussit, Didymaonis artes,
Neptuni sacro Danais de poste refixum.

Hoc juvenem egregium praestanti munere donat.

Post, ubi confecti curfus, et dona peregit:

Nunc, si cui virtus animusque in pectore praefens

Adfit, et evinctis adtollat brachia palmis.

Sic ait, et geminum pugnae proponit honorem:

Victori velatum auro vittisque juvencum;

Ensem, atque insignem galeam, folatia victo.

Nec mora; continuo vastis cum viribus effert

Ora Dares, magnoque virum se murmure tollit:

Solus, qui Paridem solitus contendere contra:

Idemque ad tumulum, quo maxumus occubat Hector,

Victorem Buten inmani corpore, qui se

Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat,

Perculit, et fulva moribundum extendit arena.

Talis prima Dares caput altum in proelia tollit,

Ostenditque humeros latos, alternaque jactat

Brachia protendens, et verberat ictibus auras.

Quaeritur huic alius: nec quisquam ex agmine tanto

Audet adire virum, manibusque inducere caestus.

Ergo alacris, cunctosque putans excedere palma,

Aeneae stetit ante pedes: nec plura moratus,

Tum laeva taurum cornu tenet, atque ita fatur:

Nate dea, si nemo audet se credere pugnae,

Quae finis standi? quo me decet usque teneri?
Ducere dona jube. Cuncti simul ore fremebant
Dardanidae, reddique viro promissa juebant.
Hic gravis Entellum dictis castigat Acestes,
Proxumus ut viridante toro confederat herbae:
Entelle, heroum quondam fortissime frustra,
Tantane tam patiens nullo certamine tolli
Dona fines? ubi nunc nobis Deus ille, magister
Nequidquam memoratus Eryx? ubi fama per omnem
Trinacriam, et spolia illa tuis pendentia tectis?
Ille sub haec: Non laudis amor, nec gloria cessat
Pulsa metu; sed enim gelidus tardante senecta
Sanguis hebet, frigentque effoetae in corpore vires.
Si mihi, quae quondam fuerat, quaque improbus iste
Exsultat fidens, si nunc foret illa juventas:
Haud equidem pretio inductus pulchroque juvenco
Venissem: nec dona moror. Sic deinde locutus,
In medium geminos inmani pondere caestus
Projecit; quibus acer Eryx in proelia fuetus
Ferre manum, duroque intendere brachia tergo.
Obstupuere animi. Tantorum ingentia septem
Terga bouum plumbo infuto ferroque rigeabant.
Ante omnis stupet ipse Dares, longeque recusat:

Magnanimusque Anchisiades et pondus, et ipsa
Huc illuc vincolorum inmensa volumina versat.
Tum senior talis referebat pectore voces:
Quid, si quis caestus ipsius et Herculis arma
Vidisset, tristemque hoc ipso in litore pugnam;
Haec germanus Eryx quondam tuus arma gerebat.
Sanguine cernis adhuc fractoque infecta cerebro,
His magnum Alciden contra stetit: his ego fuetus;
Dum melior vires sanguis dabat, aemula necdum
Temporibus geminis canebat sparsa senectus.
Sed, si nostra Dares haec Troïus arma recusat,
Idque pio sedet Aeneae, probat auctor Acestes;
Aequemus pugnas. Erycis tibi terga remitto:
Solve metus, et tu Trojanos exue caestus.
Haec fatus, duplicem ex humeris rejecit amictum,
Et magnos membrorum artus, magna ossa, lacertosque
Exuit, atque ingens media consistit arena.
Tum fatus Anchisa caestus pater extulit aequos,
Et paribus palmas amborum innexuit armis.
Constitit in digitos extemplo adrectus uterque,
Brachiaque ad superas interritus extulit auras.
Abduxere retro longe capita ardua ab ictu:
Inmiscensque manus manibus, pugnamque laceffunt.

Ille pedum melior motu, fretusque juvena:
Hic membris et mole valens; sed tarda trementi
Genua labant: vastos quatit aeger anhelitus artus.
Multa viri nequidquam inter se volnera jactant,
Multa cavo lateri ingeminant, et pectore vastos
Dant fonitus, erratque auris et tempora circum
Crebra manus: duro crepitant sub volnere malae.
Stat gravis Entellus, nifuque inmotus eodem,
Corpore tela modo atque oculis vigilantibus exit.
Ille, velut celsam oppugnat qui molibus urbem,
Aut montana fedet circum castella sub armis,
Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat
Arte locum; et variis adfultibus inritus urguet.
Ostendit dextram infurgens Entellus, et alte
Extulit: ille ictum venientem a vertice velox
Praevideit, celerique elapsus corpore cessit.
Entellus vires in ventum effudit; et ultro
Ipse gravis, graviterque ad terram pondere vasto
Concidit: ut quondam cava concidit aut Erymantho,
Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.
Confurgunt studiis Teucris et Trinacria pubes:
It clamor coelo, primusque adcurrit Acestes,
Aequaezumque ab humo miserans adtollit amicum.

At non tardatus casu neque territus heros,
Acrior ad pugnam redit, ac vim fuscitat ira.
Tum pudor incendit vires, et conscia virtus:
Praecipitemque Daren ardens agit aequore toto;
Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.
Nec mora, nec requies. Quam multa grandine nimbi
Culminibus crepitant; sic densis ictibus heros
Creber utraque manu pulsat versatque Dareta.
Tum pater Aeneas procedere longius iras,
Et faevire animis Entellum haud passus acerbis;
Sed finem inposuit pugnae, fessumque Dareta
Eripuit, mulcens dictis: ac talia fatur:
Infelix, quae tanta animum dementia cepit?
Non vires alias, conversaque numina sentis?
Cede deo. Dixitque, et proelia voce diremit.
Ast illum fidi aequales, genua aegra trahentem,
Jactantemque utroque caput, crassumque cruorem
Ore ejectantem, mixtosque in sanguine dentis,
Ducunt ad navis; galeamque ensesque vocati
Adcipiunt: palmam Entello taurumque relinquunt.
Hic victor, superans animis, tauroque superbus:
Nate dea, vosque haec, inquit, cognoscite, Teucris;
Et mihi quae fuerint juvenali in corpore vires:

Et qua fervetis revocatum a morte Daretæ.
Dixit, et adversi contra stetit ora juvenci,
Qui donum adstabat pugnae: durosque reducta
Libravit dextra media inter cornua caestus
Arduus, effractoque inlinit in ossa cerebro.
Sternitur, exanimisque tremens procumbit humi bos.
Ille super talis effundit pectore voces:
Hanc tibi, Eryx, meliorem animam pro morte Daretis
Perfolvo: hic victor caestus artemque repono.

Protenus Aeneas celeri certare sagitta
Invitat, qui forte velint; et praemia ponit:
Ingentique manu malum de nave Serefti
Erigit; et volucrem trajecto in fune columbam,
Quo tendant ferrum, malo suspendit ab alto.
Convenere viri: dejectamque aerea sortem
Adcepit galea: et primus clamore secundo
Hyrtacidae ante omnis exit locus Hippocoontis:
Quem modo navali Mnestheus certamine victor
Consequitur, viridi Mnestheus evinctus oliva.
Tertius Eurytion, tuus, o clarissime, frater,
Pandare: qui quondam jussus confundere foedus,
In medios telum torfisti primus Achivos.
Extremus, galeaque ima subfidit Acestes;

Aufus et ipse manu juvenum tentare laborem.
Tum validis flexos incurvant viribus arcus
Pro se quisque viri, et depromunt tela pharetris:
Primaque per coelum nervo stridente fagitta
Hyrtaeidae juvenis volucris diverberat auras:
Et venit, adversique infigitur arbore mali.
Intremuit malus, timuitque exterrita pennis
Ales, et ingenti sonuerunt omnia plausu.
Post acer Mnestheus adducto constitit arcu,
Alta petens: pariterque oculos telumque tetendit.
Ast ipsam miserandus avem contingere ferro
Non valuit: nodos et vincula linea rupit,
Quis innexa pedem malo pendebat ab alto.
Illa notos atque atra volans in nubila fugit.
Tum rapidus jam dudum arcu contenta parato
Tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocavit,
Jam vacuo laetam coelo speculatus; et alis
Plaudentem nigra figit sub nube columbam.
Decidit exanimis, vitamque reliquit in astris
Aetheriis, fixamque refert delapsa fagittam.
Amissa solus palma superabat Acestes:
Qui tamen aërias telum contendit in auras,
Ostentans artemque pater, arcumque sonantem.

Hic oculis subito objicitur magnoque futurum
Augurio monstrum. Docuit post exitus ingens:
Seraque terrifici cecinerunt omina vates.

Namque volans liquidis in nubibus arsit arundo,
Signavitque viam flammis, tenuisque recessit
Consumta in ventos: coelo ceu saepe refixa
Transcurrunt, crinemque volantia fidera ducunt.

Adtonitis haesere animis, Superosque precati
Trinacrii Teucrique viri: nec maxumus omen
Abnuit Aeneas; sed laetum amplexus Acesten
Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur:

Sume, pater: nam te voluit rex magnus Olympi
Talibus auspiciis exsortem ducere honores.

Ipsius Anchisae longaevi hoc munus habebis,
Cratera inpressum signis: quem Thracius olim
Anchisae genitori in magno munere Cisseus
Ferre sui dederat monumentum et pignus amoris.

Sic fatus cingit viridanti tempora lauro:

Et primum ante omnes victorem adpellat Acesten.

Nec bonus Eurytion praelato invidit honori;

Quamvis solus avem coelo dejecit ab alto.

Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit:

Extremus, volucris qui fixit arundine malum.

At pater Aeneas, nondum certamine misso,
Custodem ad sese comitemque inpubis Iuli
Epytiden vocat, et fidam sic fatur ad aurem:
Vade age, et Ascanio, si jam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,
Ducat avo turmas, et sese ostendat in armis,
Dic, ait. Ipse omnem longo decedere circo
Infusum populum, et campos jubet esse patentis.
Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
Frenatis lucent in equis: quos omnis euntes
Trinacriae mirata fremit Trojaeque juvenus.
Omnibus in morem tonsâ coma pressa coronâ.
Cornea bina ferunt praefixo hastilia ferro:
Pars levis humero pharetras: it pectore summo
Flexilis obtorti per collum circulus auri.
Tris equitum numero turmae, ternique vagantur
Ductores: pueri bis feni quemque fecuti
Agmine partito fulgent, paribusque magistris.
Una acies juvenum, ducit quam parvus ovantem
Nomen avi referens Priamus; tua clara, Polite,
Progenies, auctura Italos: quem Thracius albis
Portat equus bicolor maculis; vestigia primi
Alba pedis, frontemque ostentans arduus albam.

Alter Atys, genus unde Atii duxere Latini:

Parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.

Extremus, formaque ante omnis pulcher Iulus,

Sidonio est invectus equo: quem candida Dido

Esse sui dederat monumentum et pignus amoris.

Cetera Trinacriis pubes senioris Acestae

Fertur equis.

Excipiunt plausu pavidos, gaudentque tuentes

Dardanidae; veterumque adgnosunt ora parentum.

Postquam omnem laeti confessum oculosque suorum

Lustravere in equis; signum clamore paratis

Epytides longe dedit, insonuitque flagello.

Olli discurrere pares, atque agmina terni

Diductis solvere choris, rursusque vocati

Convertere vias, infestaque tela tulere.

Inde alios ineunt cursus, aliosque recursus

Adversis spatiiis, alternisque orbibus orbes

Inpediunt, pugnaeque cient simulacra sub armis:

Et nunc terga fugam nudant; nunc spicula vertunt

Infensi: facta pariter nunc pace feruntur.

Ut quondam Creta fertur Labyrinthus in alta

Parietibus textum caecis iter, ancipitemque

Mille viis habuisse dolum, qua signa sequendi

Falleret indepreñsus et inremeabilis error.
Haud alio Teucrùm nati vestigia curfu
Inpediunt, texuntque fugas et proelia ludo,
Delphinum similes: qui per maria humida nando
Carpathium Libycumque secant, luduntque per undas.
Hunc morem, hos cursus, atque haec certamina primus
Afcanius, Longam muris quum cingeret Albam,
Retulit, et priscos docuit celebrare Latinos.
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes,
Albani docuere suos: hinc maxuma porro
Adcepit Roma, et patrium servavit honorem:
Trojaque nunc, pueri, Trojanum dicitur agmen.
Hac celebrata tenus sancto certamina patri.

Hic primum Fortuna fidem mutata novavit.
Dum variis tumulo referunt sollempnia ludis,
Irim de coelo misit Saturnia Juno
Iliacam ad classẽ, ventosque adspirat eunti
Multa movens, nec dum antiquum faturata dolorem.
Illa viam celerans per mille coloribus arcum,
Nulli visa, cito decurrit tramite virgo.
Conspicit ingentem concursum, et litora lustrat,
Desertosque videt portus, classẽque relictam.
At procul in sola secretae Troades acta

Amissum Anchisen flebant, cunctaeque profundum
 Pontum adspectabant flentes. Heu tot vada fessis,
 Et tantum superesse maris! Vox omnibus una.
 Urbem orant: taedet pelagi perferre laborem.
 Ergo inter medias sese haud ignara nocendi
 Conjicit, et faciemque Deae vestemque reponit.
 Fit Beroë, Tmarii conjux longaeva Dorycli;
 Cui genus, et quondam nomen, natiq̄ue fuissent:
 Ac sic Dardanidum̄ mediam se matribus infert:
 O miserae, quas non manus, inquit, Achaïca bello
 Traxerit ad letum patriae sub moenibus! o gens
 Infelix, cui te exitio Fortuna reservat?
 Septima post Trojae excidium jam vertitur aetas,
 Quum freta, quum terras omnis, tot inhospita saxa
 Sideraque emensae ferimur: dum per mare magnum
 Italiam sequimur fugientem, et volvitur undis.
 Hic Erycis fines fraterni, atque hospes Aestes.
 Quid prohibet muros jacere, et dare civibus urbem?
 O patria, et rapti nequidquam ex hoste Penates,
 Nullane jam Trojae dicentur moenia? nusquam
 Hectoreos annis, Xanthum et Simoënta videbo?
 Quin agite, et mecum infaustas exurite puppes.
 Nam mihi Cassandrae per somnum vatis imago

Ardentis dare vifa faces. Hic quaerite Trojam :
 Hic domus est, inquit, vobis : jam tempus agi res :
 Nec tantis mora prodigiis. En quatuor arae
 Neptuno. Deus ipse faces animumque ministrat.
 Haec memorans, prima infensum vi conripit ignem,
 Sublataque procul dextra connixa coruscat,
 Et jacit. Adrectae mentes, stupefactaque corda
 Iliadum. Hic una e multis, quae maxuma natu,
 Pyrgo, tot Priami natorum regia nutrix :
 Non Beroë vobis, non haec Rhoeteia, matres,
 Est Dorycli conjux. Divini signa decoris,
 Ardentisque notate oculos; qui spiritus illi,
 Qui voltus, vocisve sonus, vel gressus eunti.
 Ipsa egomet dudum Beroën digressa reliqui
 Aegram, indignantem, tali quod sola careret
 Munere, nec meritos Anchisae inferret honores.
 Haec effata.

At matres, primo ancipites, oculisque malignis
 Ambiguae, spectare ratis, miserum inter amorem
 Praesentis terrae, fatisque vocantia regna :
 Quum dea se paribus per coelum sustulit alis,
 Ingentemque fuga secuit sub nubibus arcum.
 Tum vero adtonitae monstris, actaeque furore

Conclamant, rapiuntque focus penetralibus ignem:
Pars spoliant aras, frondem, ac virgulta, facesque
Conjiciunt. Furit inmissis Volcanus habenis
Transstra per et remos, et pictas abiete puppis.
Nuntius Anchisae ad tumulum, cuneosque theatri,
Incensas perfert navis Eumelus: et ipsi
Respiciunt atram in nimbo volitare favillam.
Primus et Ascanius, cursus ut laetus equestris
Ducebat; sic acer equo turbata petivit
Castra: nec exanimes possunt retinere magistri.
Quis furor iste novus? quo nunc, quo tenditis, inquit,
Heu miserae cives? non hostem, inimicaque castra
Argivum, vestras spes uritis. En, ego vester
Ascanius: galeam ante pedes projecit inanem;
Qua ludo indutus belli simulacra ciebat.
Adcelerat simul Aeneas, simul agmina Teucrum.
Ast illae diversa metu per litora passim
Diffugiunt; silvasque, et sicubi concava furtim
Saxa, petunt. Piget incepti, lucisque, suosque
Mutatae adgnoscent, excussaque pectore Juno est.
Sed non idcirco flammae atque incendia vires
Indomitas posuere: udo sub robore vivit
Stuppa vomens tardum fumum, lentusque carinas

Est vapor, et toto descendit corpore pestis:
Nec vires heroum infusaque flumina profunt.
Tum pius Aeneas humeris abscindere vestem,
Auxilioque vocare Deos, et tendere palmas:
Iuppiter omnipotens, si nondum exosus ad unum
Trojanos, si quid pietas antiqua labores
Respicit humanos; da flammam evadere classi
Nunc, Pater, et tenuis Teucrûm res eripe leto.
Vel tu, quod superest, infesto fulmine morti,
Si mereor, demitte, tuaque hic obrue dextra.
Vix haec ediderat, quum effusis imbribus atra
Tempestat sine more furit, tonitruque tremiscunt
Ardua terrarum, et campi: ruit aethere toto
Turbidus imber aqua, densisque nigerrimus austris:
Inplenturque super puppes; femiusta madescunt
Robora. Restinctus donec vapor omnis, et omnes,
Quatuor amissis, servatae a peste carinae.

At pater Aeneas, casu concussus acerbo,
Nunc huc ingentis, nunc illuc pectore curas
Mutabat, versans; Siculisne resideret arvis,
Oblitus fatorum, Italiasne capefferet oras.
Tum senior Nautes, unum Tritonia Pallas
Quem docuit, multaque insignem reddidit arte,

Haec responsa dabat, vel quae portenderet ira
 Magna Deum, vel quae fatorum posceret ordo.
 Isque his Aenean solatus vocibus inquit:
 Nate Dea, quo fata trahunt retrahuntque, sequamur;
 Quidquid erit: superanda omnis fortuna ferendo est.
 Est tibi Dardanius divinae stirpis Acestes:
 Hunc cape consiliis focium, et conjunge volentem:
 Huic trade, amissis superant qui navibus, et quos
 Pertaesum magni incepti rerumque tuarum est:
 Longaevosque senes, ac fessas aequore matres,
 Et quidquid tecum invalidum metuensque periculi est,
 Delige: et his habeant terris, sine, moenia fessi:
 Urbem adpellabunt permisso nomine Acestam.
 Talibus incensus dictis senioris amici,
 Tum vero in curas animum diducitur omnis:
 Et nox atra polum bigis subvecta tenebat.
 Visa dehinc coelo facies delabssa parentis
 Anchisae subito talis effundere voces:
 Nate, mihi vita quondam, dum vita manebat,
 Care magis; nate, Iliacis exercite fati:
 Imperio Jovis huc venio: qui classibus ignem
 Depulit, et coelo tandem miseratus ab alto est.
 Consiliis pare, quae nunc pulcherrima Nautes

Dat fenior: lectos juvenes, fortiffima corda,
 Defer in Italiam. Gens dura atque afpera cultu
 Debellanda tibi Latio eft. Ditis tamen ante
 Infernas adcede domos, et Averno per alta
 Congreffus pete, nate, meos. Non me in pia namque
 Tartara habent, triftes umbrae; fed amoena piorum
 Concilia, Elyfiumque colo. Huc cafta Sibylla
 Nigrarum multo pecudum te fanguine ducet.
 Tum genus omne tuum, et, quae dentur moenia, difces.
 Jamque vale. Torquet medios nox humida curfus:
 Et me faevus equis Oriens adflavit anhelis.
 Dixerat: et tenuis fugit, ceu fumus, in auras.
 Aeneas, Quo deinde ruis? quo proripis? inquit,
 Quem fugis? aut quis te noftris complexibus arcet?
 Haec memorans cinerem et fopitos fufcitatur ignis;
 Pergameumque Larem, et canae penetralia Veftae,
 Farre pio, et plena fupplex veneratur acerra.

Extemplo focios primumque arceffit Aceften,
 Et Jovis imperium, et cari praecepta parentis
 Edocet, et quae nunc animo fententia conftet.
 Haud mora confiliis, nec juffa recufat Aceftes.
 Tranfcribunt urbi matres, populumque volentem
 Deponunt, animos nil magnae laudis egentes.

Ipsi transfra novant, flammisque ambefa reponunt
 Robora navigiis: aptant remosque rudentisque,
 Exigui numero, sed bello vivida virtus.

Interea Aeneas urbem designat aratro,
 Sortitusque domos: hoc Ilium, et haec loca Trojam
 Esse jubet. Gaudet regno Trojanus Acestes,
 Indicitque forum, et patribus dat jura vocatis.
 Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
 Fundatur Veneri Idaliae, tumuloque sacerdos,
 Ac lucus late facer additur Anchisaeo.

Jamque dies epulata novem gens omnis, et aris
 Factus honos; placidi straverunt aequora venti:
 Creber et adspirans rursus vocat Aufer in altum.
 Exoritur procurva ingens per litora fletus:
 Complexi inter se noctemque diemque morantur.
 Ipsae jam matres, ipsi, quibus aspera quondam
 Visa maris facies, et non tolerabile numen,
 Ire volunt, omnemque fugae perferre laborem.
 Quos bonus Aeneas dictis solatur amicis,
 Et consanguineo lacrimans commendat Acestae.
 Tris Eryci vitulos, et Tempestatibus agnam,
 Caedere deinde jubet, solvique ex ordine funem.
 Ipse, caput tonsae foliis evinctus olivae,

Stans procul in prora pateram tenet, extaque falsos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.
Prosequitur furgens a puppi ventus euntis.
Certatim focii feriunt mare, et aequora verrunt.

At Venus interea Neptunum exercita curis
Adloquitur, talisque effundit pectore questus:
Junonis gravis ira, nec exfaturabile pectus,
Cogunt me, Neptune, preces descendere in omnis:
Quam nec longa dies, pietas nec mitigat ulla,
Nec Jovis imperio, fatisve infracta quiescit.
Non media de gente Phrygum exedisse nefandis
Urbem odiis fatis est, nec poenam traxe per omnem
Reliquias: Trojae cineres atque ossa peremptae
Insequitur. Causas tanti sciat illa furoris.
Ipse mihi nuper Libycis tu testis in undis,
Quam molem subito excierit. Maria omnia coelo
Miscuit, Aeoliis nequidquam freta procellis,
In regnis hoc ausa tuis.
Per scelus ecce etiam Trojanis matribus actis
Exuffit foede puppis; et classe subegit
Amissa socios ignotae linqere terrae.
Quod superest; oro, liceat dare tuta per undas
Vela tibi: liceat Laurentem adtingere Thybrim:

Si concessa peto, si dant ea moenia Parcae.
Tum Saturnius haec domitor maris edidit alti:
Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis: merui quoque. Saepe furores
Conpressi et rabiem tantam coelique marisque.
Nec minor in terris (Xanthum Simoëntaque testor)
Aeneae mihi cura tui. Quum Troia Achilles
Exanimata sequens inpingeret agmina muris,
Millia multa daret leto, gemerentque repleti
Amnes, nec reperire viam atque evolvere possent
In mare se Xanthus: Pelidae tunc ego forti
Congressum Aenean, nec Dis nec viribus aequis,
Nube cava rapui: cuperem quum vertere ab imo
Structa meis manibus perjurae moenia Trojae.
Nunc quoque mens eadem perstat mihi: pelle timorem.
Tutus, quos optas, portus adcedet Averni.
Unus erit tantum, amissum quem gurgite quaeret:
Unum pro multis dabitur caput.
His ubi laeta Deae permulsi pectora dictis,
Jungit equos auro genitor, spumantiaque addit
Frena feris, manibusque omnis effundit habenas.
Caeruleo per summa levis volat aequora curru.
Subsidunt undae, tumidumque sub axe tonanti

Sternitur aequor aquis: fugiunt vasto aethere nimbi.

Tum variae comitum facies; inmania cete,

Et fenior Glauci chorus, Inousque Palaemon,

Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis.

Laeva tenent Thetis, et Melite, Panopeaque virgo,

Nefae, Spioque, Thaliaque Cymodoceque.

Hic patris Aeneae suspensam blanda vicissim
Gaudia pertentant mentem: jubet ocius omnis
Adtolli malos, intendi brachia velis.

Una omnes fecere pedem; pariterque sinistros,
Nunc dextros solvere sinus: una ardua torquent
Cornua, detorquentque. Ferunt sua flamina classem.

Princeps ante omnis densum Palinurus agebat
Agmen: ad hunc alii cursum contendere iussi.
Jamque fere mediam coeli nox humida metam
Contigerat: placida laxarant membra quiete
Sub remis fusi per dura sedilia nautae;
Quum levis aetheriis delapsus Somnus ab astris
Aëra dimovit tenebrosam, et dispulit umbras,
Te, Palinure, petens, tibi somnia tristia portans
Infanti; puppique Deus confedit in alta,
Phorbanti similis; funditque has ore loquelas:
Iafide Palinure, ferunt ipsa aequora classem;

Aequatae spirant aerae: datur hora quieti.
Pone caput, fessosque oculos furare labori.
Ipse ego paullisper pro te tua munera inibo.
Cui vix adtollens Palinurus lumina fatur:
Mene falis placidi voltum fluctusque quietos
Ignorare jubes? mene huic confidere monstro?
Aenean credam quid enim fallacibus austris,
Et coeli toties deceptus fraude sereni?
Talia dicta dabat, clavumque adfixus et haerens
Nusquam amittebat, oculosque sub astra tenebat.
Ecce Deus ramum Lethaeo rore madentem,
Vique soporatum Stygiâ super utraque quassat
Tempora; cunctantique natantia lumina solvit.
Vix primos inopina quies laxaverat artus
Et super incumbens, quum puppis parte revolsa,
Cumque gubernaculo liquidas projecit in undas
Praecipitem, ac focios nequidquam saepe vocantem.
Ipse volans tenuis se sustulit ales ad auras.
Currit iter tutum non fecius aequore classis,
Promissisque patris Neptuni interrita fertur.
Jamque adeo scopulos Sirenum advecta subibat;
Difficilis quondam, multorumque offibus albos.
Tum rauca adfiduo longe saepe saxa sonabant:

Quum pater amisso fluitantem errare magistro
Sensit, et ipse ratem nocturnis rexit in undis
Multa gemens, casuque animum concussus amici.
O nimium coelo et pelago confise fereno,
Nudus in ignota, Palinure, jacebis arena.

PUBLII VIRGILII
MARONIS
AENEIDOS
LIBER SEXTUS.

SIC fatur lacrimans, classique inmittit habenas,
Et tandem Euboïcis Cumarum adlabitur oris.
Obvertunt pelago proras: tum dente tenaci
Ancora fundabat navis, et litora curvae
Praetexunt puppes. Juvenum manus emicat ardens
Litus in Hesperium: quaerit pars femina flammae
Abstrusa in venis filicis: pars densa ferarum
Tecta rapit, silvas: inventaque flumina monstrat.
At pius Aeneas arces, quibus altus Apollo
Praesidet, horrendaeque procul secreta Sibyllae,
Antrum inmane, petit: magnam cui mentem animumque
Delius inspirat vates, aperitque futura.
Jam subeunt Triviae lucos, atque aurea tecta.
Daedalus (ut fama est) fugiens Minoïa regna,
Praepetibus pennis ausus se credere coelo,

Infuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,
Chalcidicaque levis tandem super adstitit arce.
Redditus his primum terris, tibi, Phoebæ, sacra vit
Remigium alarum, posuitque inmania templa.
In foribus letum Androgei: tum pendere poenas
Cecropidae iussi (miserum!) septena quot annis
Corpora natorum; stat ductis fortibus urna:
Contra elata mari respondet Gnosia tellus:
Hic crudelis amor tauri, suppositaque furto
Pasiphaë, mixtumque genus, prolesque biformis
Minotaurus inest, Veneris monumenta nefandæ:
Hic labor ille domus, et inextricabilis error.
Magnum reginae sed enim miseratus amorem
Daedalus, ipse dolos tecti ambagesque resolvit,
Caeca regens filo vestigia. Tu quoque magnam
Partem opere in tanto, sineret dolor, Icare, haberes.
Bis conatus erat casus effingere in auro:
Bis patriae cecidere manus. Quin protenus omnia
Perlegerent oculis; ni jam praemissus Achates
Adforet, atque una Phoebi Triviaeque sacerdos,
Deiphobe Glauci, fatur quae talia regi:
Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit.
Nunc grege de intacto septem mactare juvencos

Praestiterit, totidem lectas de more bidentis.
Talibus adfata Aenean (nec sacra morantur
Iussa viri) Teucros vocat alta in templa sacerdos.
Excisum Euboicae latus ingens rupis in antrum:
Quo lati ducunt aditus centum, ostia centum:
Unde ruunt totidem voces, responsa Sibyllae.
Ventum erat ad limen, quum virgo, Poscere fata
Tempus, ait. Deus, ecce, Deus. Cui talia fanti
Ante fores, subito non voltus, non color unus,
Non comtae mansere comae; sed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument: majorque videri,
Nec mortale sonans, adflata est numine quando
Jam propiore Dei. Cessas in vota precesque,
Tros, ait, Aenea? cessas? neque enim ante dehiscens
Adtonitae magna ora domus. Et talia fata
Conticuit. Gelidus Teucris per dura cucurrit
Ossa tremor, funditque preces rex pectore ab imo:
Phoebe, gravis Trojae semper miserata labores,
Dardana qui Paridis direxti tela manusque
Corpus in Aeacidae; magnas obeuntia terras
Tot maria intravi, duce te, penitusque repostas
Maffylûm gentis, praetentaque Syrtibus arva.
Jam tandem Italiae fugientis prendimus oras.

Hac Trojana tenus fuerit Fortuna secuta.
 Vos quoque Pergameae jam fas est parcere genti,
 DIque Deaque omnes, quibus obstitit Ilium, et ingens
 Gloria Dardaniae. Tuque, o sanctissima vates,
 Praescia venturi, da (non indebita posco
 Regna meis fatis;) Latio confidere Teucros,
 Errantisque Deos, agitataque numina Trojae.
 Tum Phoebo et Triviae solido de marmore templum
 Instituum, festosque dies de nomine Phoebi.
 Te quoque magna manent regnis penetralia nostris.
 Hic ego namque tuas fortis, arcanaque fata,
 Dicta meae genti, ponam, lectosque sacro
 Alma viros. Foliis tantum ne carmina manda;
 Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.
 Ipsa canas oro. Finem dedit ore loquendi.

At, Phoebi nondum patiens, inmanis in antro
 Bacchatur vates, magnum si pectore possit
 Excussisse deum. Tanto magis ille fatigat
 Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.
 Ostia jamque domus patuere ingentia centum
 Sponte sua, vatisque ferunt responsa per auras.
 O tandem magnis pelagi defuncte periclis:
 Sed terra graviora manent. In regna Lavini

44 AENEIDOS LIB. VI. v. 85.

Dardanidae venient; mitte hanc de pectore curam:
Sed non et venisse volent. Bella, horrida bella,
Et Thybrim multo spumantem sanguine cerno.
Non Simois tibi, nec Xanthus, nec Dorica castra
Defuerint. Alius Latio jam partus Achilles,
Natus et ipse Dea. Nec Teucris addita Juno
Usquam aberit: Quum tu supplex in rebus egenis
Quas gentis Italum, aut quas non oraveris urbis!
Causa mali tanti conjux, iterum hospita Teucris;
Externique iterum thalami.

Tu ne cede malis: sed contra audentior ito,
Quam tua te Fortuna finet. Via prima salutis,
Quod minime reris, Graja pandetur ab urbe.

Talibus ex adyto dictis Cumaea Sibylla
Horrendas canit ambages, antroque remugit,
Obscuris vera involvens. Ea frena furenti
Concutit, et stimulos sub pectore vertit Apollo.
Ut primum cessit furor, et rabida ora quierunt;
Incipit Aeneas heros: Non ulla laborum,
O virgo, nova mi facies inopinave surgit.
Omnia praecepi, atque animo mecum ante peregi.
Unum oro: quando hic inferni janua regis
Dicitur, et tenebrosa palus Acheronte refuso:

Ire ad conspectum cari genitoris et ora
Contingat: doceas iter, et sacra ostia pandas.
Illum ego per flammās, et mille sequentia tela
Eripui his humeris, medioque ex hoste recepi:
Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,
Atque omnis pelagique minas coelique ferebat
Invalidus, vires ultra fortemque fenectae.
Quin, ut te supplex peterem, et tua limina adirem,
Idem orans mandata dabat. Gnatique patrisque,
Alma, precor, miserere. Potes namque omnia: nec te
Nequidquam lucis Hecate praefecit Avernīs.
Si potuit manīs arcessere conjugis Orpheus,
Threīcia fretus cithara fidibusque canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itque reditque viam toties. Quid Thesea, magnum
Quid memorem Alciden? et mi genus ab Jove summo.
Talibus orabat dictis, arasque tenebat.
Quum sic orsa loqui vates: Sate sanguine Divom,
Tros Anchisiade, facilis descensus Averno.
Noctes atque dies patet atri janua Ditis:
Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est. Pauci, quos aequus amavit
Juppiter, aut ardens evexit ad aethera virtus,

Dis geniti potuere. Tenent media omnia silvae,
Cocytusque sinu labens circumvenit atro.
Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est,
Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara; et infano juvat indulgere labori;
Adcipe, quae peragenda prius. Latet arbore opaca
Aureus et foliis et lento vimine ramus,
Junoni infernae dictus facer. Hunc tegit omnis
Lucus, et obscuris claudunt convallibus umbrae.
Sed non ante datur telluris operta subire,
Auricomos quam quis decerpserit arbore foetus.
Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
Instituit. Primo avolsa non deficit alter
Aureus; et simili frondefcit virga metallo.
Ergo alte vestiga oculis, et rite repertum
Carpe manu. Namque ipse volens facilisque sequetur,
Si te fata vocant: aliter, non viribus ullis
Vincere, nec duro poteris convellere ferro.
Praeterea jacet exanimum tibi corpus amici,
(Heu nescis) totamque inesttat funere classem;
Dum consulta petis, nostroque in limine pendes.
Sedibus hunc refer ante suis, et conde sepulcro.
Duc nigras pecudes: ea prima piacula sunt.

Sic demum lucos Stygios, regna invia vivis,

Adspicies. Dixit, pressoque obmutuit ore.

Aeneas maestus defixus lumina voltu

Ingreditur, linquens antrum; caecosque volutat

Eventus animo secum. Cui fidus Achates

It comes, et paribus curis vestigia figit.

Multa inter sese vario sermone ferebant:

Quem socium exanimem vates, quod corpus humandum

Diceret. Atque illi Misenum in litore sicco,

Ut venere, vident indigna morte peremptum;

Misenum Aeolidem: quo non praestantior alter

Aere cedere viros, Martemque accendere cantu.

Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circum

Et lituo pugnas insignis obibat et hasta.

Postquam illum vita victor spoliavit Achilles,

Dardanio Aeneae sese fortissimus heros

Addiderat socium, non inferiora secutus.

Sed tum, forte cava dum personat aequora concha,

Demens, et cantu vocat in certamina Divos,

Aemulus exceptum Triton (si credere dignum est)

Inter saxa virum spumosa immerferat unda.

Ergo omnes magno circum clamore fremebant;

Praecipue pius Aeneas. Tum iussa Sibyllae

(Haud mora) festinant flentes, aramque sepulcri
Congerere arboribus, coeloque educere certant.
Itur in antiquam silvam, stabula alta ferarum :
Procumbunt piceae: sonat icta securibus ilex:
Fraxineaeque trabes, cuneis et fissile robur
Scinditur: advolvunt ingentis montibus ornos.
Necnon Aeneas opera inter talia primus
Hortatur focios, paribusque adcingitur armis.
Atque haec ipse suo tristi cum corde volutat,
Adspectans silvam inmensam, et sic voce precatur:
Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
Ostendat nemore in tanto: quando omnia vere
Heu nimium de te vates, Misene, locuta est.
Vix ea fatus erat, geminae quum forte columbae
Ipsa sub ora viri coelo venire volantes,
Et viridi sedere solo. Tum maximus heros
Maternas adgnoscit avis, laetusque precatur:
Este duces, o, si qua via est, cursumque per auras
Dirigite in lucos, ubi pinguem dives opacat
Ramus humum. Tuque, o, dubiis ne defice rebus,
Diva parens. Sic effatus vestigia preffit;
Observans quae signa ferant, quo tendere pergant.
Pascens illae tantum prodire volando,

Quantum acie possent oculi fervare sequentum.
Inde, ubi venere ad fauces graveolentis Averni,
Tollunt se celeres; liquidumque per aëra labrae
Sedibus optatis geminae super arbore fidunt:
Discolor unde auri per ramos aura refulsit.
Quale solet filvis brumali frigore viscum
Fronde virere nova, quod non sua feminat arbor,
Et croceo foetu teretis circumdare truncos.
Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice: sic leni crepitabant bractea vento.
Conripit Aeneas extemplo, avidusque refringit
Cunctantem, et vatis portat sub tecta Sibyllae.

Nec minus interea Misenum in litore Teucri
Flebant, et cineri ingrato suprema ferebant.
Principio pinguem taedis et robore secto
Ingentem struxere pyram: cui frondibus atris
Intexunt latera, et feralis ante cupressos
Constituunt, decorantque super fulgentibus armis.
Pars calidos latices et aëna undantia flammis
Expediunt, corpusque lavant frigentis et unguunt.
Fit gemitus. Tum membra toro defleta reponunt,
Purpureasque super vestis, velamina nota,
Conjiciunt. Pars ingenti subiere feretro,

Triste ministerium, et subjectam more parentum
 Averfi tenere facem. Congesta cremantur
 Turea dona, dapes, fuso crateres olivo.
 Postquam conlapsi cineres, et flamma quievit;
 Reliquias vino et bibulam lavere favillam:
 Offaque lecta cado textit Corynaeus aëno.
 Idem ter focios pura circumtulit unda,
 Spargens rore levi et ramo felicitis olivæ:
 Lustravitque viros, dixitque novissima verba.
 At pius Aeneas ingenti mole sepulcrum
 Inponit, suaque arma viro, remumque, tubamque,
 Monte sub aërio: qui nunc Misenus ab illo
 Dicitur, aeternumque tenet per secula nomen.

His actis propere exsequitur praecepta Sibyllae.
 Spelunca alta fuit, vastoque inmanis hiatu,
 Scrupea, tuta lacu nigro nemorumque tenebris:
 Quam super haud ullae poterant inpune volantes
 Tendere iter pennis: talis sese halitus atris
 Faucibus effundens supera ad convexa ferebat:
 [Unde locum Graji dixerunt nomine Aornon.]
 Quatuor hinc primum nigrantis terga juvencos
 Constituit, frontique invergit vincta sacerdos;
 Et, summas carpens media inter cornua faetas,

Ignibus inponit facris, libamina prima,
Voce vocans Hecaten, coeloque Ereboque potentem.
Supponunt alii cultros, tepidumque cruorem
Suscipiunt pateris. Ipse atri velleris agnam
Aeneas matri Eumenidum magnaëque forori
Ense ferit, sterilemque tibi, Proserpina, vaccam.
Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras,
Et folida inponit taurorum viscera flammis,
Pingue superque oleum infundens ardentibus extis.
Ecce autem, primi sub lumina folis et ortus,
Sub pedibus mugire solum, et juga coepta moveri
Silvarum, visæque canes ululare per umbram,
Adventante Dea. Procul o, procul este, profani,
Conclamat vates, totoque absistite luco:
Tuque invade viam, vaginaque eripe ferrum:
Nunc animis opus, Aenea, nunc pectore firmo.
Tantum effata, furens antro se inmifit aperto.
Ille ducem haud timidis vadentem passibus aequat.
DI, quibus imperium est animarum, umbraëque filentes,
Et Chaos, et Phlegethon, loca nocte tacentia late;
Sit mihi fas audita loqui: sit numine vestro
Pandere res alta terra et caligine merfas.
Ibant obscuri sola sub nocte per umbram,

Perque domos Ditis vacuas, et inania regna.
 Quale per incertam Lunam sub luce maligna
 Est iter in silvis: ubi coelum condidit umbrâ
 Juppiter, et rebus nox abstulit atra colorem.
 Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus Orci
 Luctus et ultrices posuere cubilia Curae:
 Pallentesque habitant Morbi, tristisque Senectus,
 Et Metus, et male fuada Fames, ac turpis Egestas;
 Terribiles visu formae; Letumque, Labosque:
 Tum confanguineus Leti Sopor, et mala mentis
 Gaudia, mortiferumque adverso in limine Bellum,
 Ferreique Eumenidum thalami, et Discordia demens,
 Vipereum crinem vittis innexa cruentis.

In medio ramos annosaque brachia pandit
 Ulmus opaca, ingens: quam sedem Somnia volgo
 Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus haerent.
 Multaque praeterea variarum monstra ferarum
 Centauri in foribus stabulant, Scyllaeque bifformes,
 Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernae
 Horrendum stridens, flammisque armata Chimaera:
 Gorgones; Harpyiaeque, et forma tricorporis umbrae.
 Conripit hic subita trepidus formidine ferrum
 Aeneas, strictamque aciem venientibus obfert,

Et, ni docta comes tenuis sine corpore vitas
Admoneat volitare cava sub imagine formae,
Inruat, et frustra ferro diverberet umbras.

Hinc via, Tartarei quae fert Acherontis ad undas:

Turbidus hinc coeno vastaque voragine gurgēs
Aestuāt, atque omnem Coccyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas et flumina servat
Terribili squalore Charon: cui plurima mento
Canities inculta jacet: stant lumina flamma:
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat,
Et ferruginea subvectat corpora cymba,
Jam senior; sed cruda Deo viridisque senectus.
Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
Matres atque viri, defunctaque corpora vita
Magnanimū heroum, pueri innuptaeque puellae,
Inpositique rogis juvenes ante ora parentum.
Quam multa in silvis autumnī frigore primo
Labsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
Quam multae glomerantur aves, ubi frigidus annis
Trans pontum fugat, et terris inmittit apricis.
Stabant orantes primi transmittere cursum,
Tendebantque manus ripae ulterioris amore.

54 AENEIDOS LIB. VI. v. 315.

Navita sed tristis nunc hos, nunc adcipit illos:
Aft alios longe submotos arcet arena.
Aeneas (miratus enim, motusque tumultu)
Dic, ait, o virgo, quid volt concursus ad amnem?
Quidve petunt animae? vel quo discrimine ripas
Hae linquunt, illae remis vada livida verrunt?
Olli sic breviter fata est longaeva sacerdos:
Anchisa generate, Deum certissima proles,
Cocytii stagna alta vides, Stygiamque paludem,
DI cujus jurare timent et fallere numen.
Haec omnis, quam cernis, inops inhumataque turba est:
Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda, sepulti.
Nec ripas datur horrendas et rauca fluentia
Transportare prius, quam sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos, volitantque haec litora circum.
Tum demum admitti stagna exoptata revifunt.
Constitit Anchisa fatus, et vestigia pressit;
Multa putans, fortemque animo miseratus iniquam.
Cernit ibi maestos et mortis honore carentis,
Leucaspim, et Lyciae ductorem classis Orontem:
Quos, simul a Troja ventosa per aequora vectos,
Obruit auster, aqua involvens navemque virosque.
Ecce gubernator sese Palinurus agebat:

Qui Libyco nuper curfu, dum sidera fervat,
Exciderat puppi, mediis effusus in undis.
Hunc ubi vix multa maestum cognovit in umbra;
Sic prior adloquitur: Quis te, Palinure, Deorum
Eripuit nobis, medioque sub aequore merfit?
Dic age. Namque mihi, fallax haud ante repertus,
Hoc uno responso animum delusit Apollo:
Qui fore te ponto incolumem, finisque canebat
Venturum Aufonios. En haec promissa fides est?
Ille autem: Neque te Phoebi cortina fefellit,
Dux Anchisiade, nec me Deus aequore merfit.
Namque gubernaculum multa vi forte revolsum,
Cui datus haerebam custos, cursusque regebam,
Praecipitans traxi mecum. Maria aspera juro,
Non ullum pro me tantum cepisse timorem,
Quam tua ne, spoliata armis, excussa magistro,
Deficeret tantis navis surgentibus undis.
Tris notus hibernas inmensa per aequora noctis
Vexit me violentus aqua: vix lumine quarto
Prospexi Italiam, summa sublimis ab unda.
Paullatim adnabam terrae: jam tuta tenebam;
Ni gens crudelis madida cum veste gravatum,
Prenfantemque uncis manibus capita aspera montis

Ferro invasisset, praedamque ignara putasset.
 Nunc me fluctus habet, versantque in litore venti.
 Quod te per coeli jocundum lumen, et auras,
 Per genitorem oro, per spes furgentis Iuli;
 Eripe me his, invicte, malis: aut tu mihi terram
 Injice, namque potes; portusque require Velinos.
 Aut tu, si qua via est, si quam tibi Diva creatrix
 Ostendit, (neque enim, credo, sine numine Divom
 Flumina tanta paras Stygiamque innare paludem)
 Da dextram misero, et tecum me tolle per undas;
 Sedibus ut faltem placidis in morte quiescam.
 Talia fatus erat, coepit quum talia vates:
 Unde haec, o Palinure, tibi tam dira cupido?
 Tu Stygias inhumatus aquas, annemque severum
 Eumenidum adspicies, ripamve injussus abibis?
 Desine fata Deum flecti sperare precando.
 Sed cape dicta memor, duri solatia casus.
 Nam tua finitimi, longe lateque per urbes,
 Prodigiiis acti coelestibus, ossa piabunt;
 Et statuent tumulum, et tumulo sollemnia mittent;
 Aeternumque locus Palinuri nomen habebit.
 His dictis curae emotae, pulsusque parumper
 Corde dolor tristi: gaudet cognomine terra.

Ergo iter inceptum peragunt, fluvioque propinquant.
Navita quos jam inde ut Stygia prospexit ab unda
Per tacitum nemus ire, pedemque advertere ripae,
Sic prior adgreditur dictis, atque increpat ultro:
Quisquis es, armatus qui nostra ad flumina tendis,
Fare age, quid venias: jam istinc et comprime gressum.
Umbrarum hîc locus est, Somni Noctisque soporae:
Corpora viva nefas Stygia vectare carina.
Nec vero Alciden me sum laetatus euntem
Adcepisse lacu, nec Thesea Pirithoumque:
DIs quamquam geniti, atque invicti viribus essent.
Tartareum ille manu custodem in vincla petivit;
Ipsius a folio regis traxitque trementem:
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
Quae contra breviter fata est Amphrysia vates:
Nullae hic insidiae tales; absiste moveri:
Nec vim tela ferunt: licet ingens janitor antro
Aeternum latrans exfanguis terreat umbras:
Casta licet patruî fervet Proserpina limen.
Troïus Aeneas, pietate insignis et armis,
Ad genitorem imas Erebi descendit ad umbras.
Si te nulla movet tantae pietatis imago,
At ramum hunc (aperit ramum qui veste latebat)

Adgnoscas. Tumida ex ira tum corda residunt.
Nec plura his. Ille admirans venerabile donum
Fatalis virgae, longo post tempore visum,
Caeruleam advertit puppim, ripaeque propinquat.
Inde alias animas, quae per juga longa sedebant,
Deturbat, laxatque foros: simul adcipit alveo
Ingentem Aenean. Gemuit sub pondere cymba
Sutulis, et multam adcepit rimosa paludem.
Tandem trans fluvium incolumis vatemque virumque
Informi limo glaucaque exponit in ulva.

Cerberus haec ingens latratu regna trifauci
Perfonat, adverso recubans inmanis in antro.
Cui vates, horrere videns jam colla colubris,
Melle soporatum et medicatis frugibus offam
Objicit. Ille fame rabida tria guttura pandens
Conripit objectam, atque inmania terga resolvit
Fusus humi, totoque ingens extenditur antro.
Occupat Aeneas aditum custode sepulto,
Evaditque celer ripam inremeabilis undae.

Continuo audita voces, vagitus et ingens,
Infantumque animae flentes in limine primo:
Quos dulcis vitae exfortis, et ab ubere raptos,
Abstulit atra dies, et funere merfit acerbo.

Hos juxta falso damnati crimine mortis.
Nec vero hae sine forte datae, sine iudice, fedes.
Quaesitor Minos urnam movet: ille silentium
Conciliumque vocat, vitasque et crimina discit.
Proxima deinde tenent maesti loca, qui sibi letum
Infantes peperere manu, lucemque perosi
Projecere animas. Quam vellent aethere in alto
Nunc et pauperiem et duros perferre labores!
Fas obstat, tristisque palus inamabilis unda
Adligat, et novies Styx interfusa coercet.
Nec procul hinc partem fusi monstrantur in omnem
Lugentes campi. Sic illos nomine dicunt.
Hic, quos durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti celant calles, et myrtea circum
Silva tegit. Curae non ipsa in morte relinquunt.
His Phaedram Procrinque locis, maestamque Eriphylen,
Crudelis nati monstrantem volnera cernit,
Euadnenque, et Pasiphaën: his Laodamia
It comes, et juvenis quondam, nunc femina, Caeneus,
Rursus et in veterem fato revoluta figuram.
Inter quas Phoenissa recens a volnere Dido
Errabat silva in magna: quam Troïus heros,
Ut primum juxta stetit, agnovitque per umbram

Obscuram, qualem primo qui surgere mense
Aut videt, aut vidisse putat per nubila Lunam,
Demisit lacrimas, dulcique adfatus amore est:
Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
Venerat extinctam, ferroque extrema fecutam;
Funeris heu tibi causa fui? Per sidera juro,
Per superos, et si qua fides tellure sub ima est;
Invitus, Regina, tuo de litore cessi.
Sed me iussa Deum, quae nunc has ire per umbras,
Per loca fenta situ cogunt, noctemque profundam,
Imperiis egere fuis: nec credere quivi
Hunc tantum tibi me discessu ferre dolorem.
Siste gradum, teque adspectu ne subtrahe nostro.
Quem fugis? extremum fato quod te adloquor, hoc est.
Talibus Aeneas ardentem et torva tuentem
Lenibat dictis animum, lacrimasque ciebat.
Illa solo fixos oculos averſa tenebat:
Nec magis incepto voltum sermone movetur,
Quam si dura filex aut stet Marpesia cautes.
Tandem conripuit sese, atque inimica refugit
In nemus umbriferum: conjunx ubi pristinus illi
Respondet curis, aequatque Sichaeus amorem.
Nec minus Aeneas, casu percussus iniquo,

Prosequitur lacrimans longe, et miseratur euntem.

Inde datum molitur iter. Jamque arva tenebant
 Ultima, quae bello clari secreta frequentant.
 Hic illi occurrit Tydeus, hic inclutus armis
 Parthenopaeus, et Adraffi pallentis imago.
 Hic multum fleti ad superos, belloque caduci
 Dardanidae: quos ille omnis longo ordine cernens
 Ingemuit, Glaucumque, Medontaque, Therfilochumque,
 Tris Antenoridas, Cererique sacrum Polypoeten,
 Idaeumque, etiam currus, etiam arma tenentem.
 Circumstant animae dextra laevaue frequentes.
 Nec vidisse semel satis est: juvat usque morari,
 Et conferre gradum, et veniendi discere causas.
 At Danaum proceres, Agamemnoniaeque phalanges,
 Ut videre virum, fulgentiaque arma per umbras,
 Ingenti trepidare metu. Pars vertere terga,
 Ceu quondam petiere ratis: pars tollere vocem
 Exiguam: Inceptus clamor frustratur hiantis.

Atque hic Priamiden laniatum corpore toto
 Deiphobum vidit, lacerum crudeliter ora,
 Ora manusque ambas, populataque tempora raptis
 Auribus, et truncas inhonesto volnere naris.
 Vix adeo agnovit pavitantem, et dira tegentem

Supplicia; et notis conpellat vocibus ultro:
Deïphobe armipotens, genus alto a fanguine Teucris,
Quis tam crudelis optavit fumere poenas?
Cui tantum de te licuit? Mihi fama suprema
Nocte tulit, fessum vasta te caede Pelasgum
Procubuisse super confusae stragis acervom.
Tunc egomet tumulum Rhoeteo in litore inanem
Constitui, et magna Manis ter voce vocavi.
Nomen et arma locum servant. Te, amice, nequivi
Conspicere, et patria decedens ponere terra.
Ad quae haec Priamides: Nihil o tibi, amice, relictum:
Omnia Deïphobo solvisti, et funeris umbris.
Sed me fata mea et scelus exitiale Lacaenae
His merfere malis: illa haec monumenta reliquit.
Namque, ut supremam falsa inter gaudia noctem
Egerimus, nosti; et nimium meminisse necesse est:
Quum fatalis equus saltu super ardua venit
Pergama, et armatum peditem gravis adtulit alvo:
Illa chorum simulans, evantis orgia circum
Ducebat Phrygias: flammam media ipsa tenebat
Ingentem, et summa Danaos ex arce vocabat.
Tum me, confectum curis somnoque gravatum
Infelix habuit thalamus, pressitque jacentem

Dulcis et alta quies, placidaeque simillima morti.
Egregia interea conjunx arma omnia tectis
Emovet, et fidum capiti subduxerat ensem:
Intra tecta vocat Menelaum, et limina pandit.
Scilicet id magnum sperans fore munus amanti,
Et famam extinguere veterum sic posse malorum.
Quid moror? inrumpunt thalamo. Comes additus una
Hortator scelerum Aeolides. DI, talia Grajis
Instaurate; pio si poenas ore reposco.
Sed te qui vivum casus, age fare vicissim,
Adtulerint. Pelagine venis erroribus actus,
An monitu Divum? an quae te Fortuna fatigat,
Ut tristis sine sole domos, loca turbida, adires?
Hac vice sermonum roseis Aurora quadrigis
Jam medium aethereo cursu trajecerat axem:
Et fors omne datum traherent per talia tempus:
Sed comes admonuit, breviterque adfata Sibylla est:
Nox ruit, Aenea; nos flendo ducimus horas.
Hic locus est, partis ubi se via findit in ambas:
Dextera, quae Ditis magni sub moenia tendit:
Hac iter Elysiū nobis: at laeva malorum
Exercet poenas, et ad inopia Tartara mittit.
Deiphobus contra: Ne faevi, magna sacerdos:

Difcedam, explebo numerum, reddarque tenebris.

I decus, i, nostrum; melioribus utere fatis.

Tantum effatus, et in verbo vestigia torfit.

Respicit Aeneas subito, et sub rupe sinistra
 Moenia lata videt, triplici circumdata muro:
 Quae rapidus flammis ambit torrentibus amnis
 Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia faxa.
 Porta adversa, ingens, solidoque adamante columnae:
 Vis ut nulla virum, non ipsi excindere ferro
 Coelicolae valeant. Stat ferrea turris ad auras:
 Tifiphoneque sedens, palla succincta cruenta,
 Vestibulum exsomnis servat noctesque diesque.
 Hinc exaudiri gemitus, et saeva sonare
 Verbera: tum stridor ferri, tractaeque catenae.
 Constitit Aeneas, strepitumque exterritus hausit.
 Quae scelerum facies? o virgo, effare: quibusve
 Urgentur poenis? Qui tantus plangor ad auras.
 Tum vates sic orsa loqui: Dux inclute Teucrum,
 Nulli fas casto sceleratum insistere limen:
 Sed me, quum lucis Hecate praefecit Avernus,
 Ipsa Deum poenas docuit, perque omnia duxit.
 Gnosius haec Rhadamanthus habet durissima regna,
 Castigatque auditque dolos; subigitque fateri,

Quae quis apud fuperos, furto laetatus inani,
 Diffultit in feram conmiſſa piacula mortem.
 Continuo fontis ultrix adcineta flagello
 Tiſiphone quatit inſultans, torvosque ſiniſtra
 Intentans anguis, vocat agmina faeva fororum.
 Tum demum horriſono ſtridentes cardine ſacrae
 Panduntur portae. Cernis, cuſtodia qualis
 Veſtibulo ſedeat? facies quae limina ſervet?
 Quinquaginta atris inmanis hiatibus Hydrâ
 Saevior intus habet ſedem. Tum Tartarus ipſe
 Bis patet in praeceps tantum, tenditque ſub umbras,
 Quantus ad aetherium coeli ſuſpectus Olympum.
 Hic genus antiquum Terrae, Titania pubes,
 Fulmine dejecti, fundo volvuntur in imo.
 Hic et Aloïdas geminos, inmania vidi
 Corpora: qui manibus magnum reſcindere coelum
 Adgreſſi, ſuperisque Jovem detrudere regnis.
 Vidi et crudelis dantem Salmonea poenas,
 Dum flammas Jovis et ſonitus imitatur Olympi.
 Quatuor hic invectus equis, et lampada quaffans,
 Per Grajûm populos, mediaeque per Elidis urbem
 Ibat ovans, Divûmque ſibi poſcebat honorem,
 Demens! qui nimbos, et non imitabile fulmen

Aere et cornipedum pulsu simularat equorum:
At pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit, (non ille faces, nec fumea taedis
Lumina) praecipitemque inmani turbine adegit.
Nec non et Tityon, Terrae omniparentis alumnum,
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur: rostroque inmanis voltur obunco
Immortale jecur tondens, fecundaque poenis
Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.
Quid memorem Lapithas, Ixiona, Pirithoumque?
Quos super atra filex jam jam labfura, cadentique
Inminet adsimilis: lucent genialibus altis
Aurea fulcra toris, epulaeque ante ora paratae
Regifico luxu. Furiarum maxuma juxta
Adcubat, et manibus prohibet contingere menfas:
Exfurgitque facem adtollens, atque intonat ore.
Hic, quibus invisi fratres, dum vita manebat,
Pulfatusve parens, et fraus innexa clienti;
Aut qui divitiis foli incubuere repertis,
Nec partem pofuere fuis, quae maxima turba est:
Quique ob adulterium caefi: quique arma fecuti
Impia, nec veriti dominorum fallere dextras,

Inclusi poenam exspectant. Ne quaere doceri
 Quam poenam, aut quae forma viros, fortunave merfit.
 Saxum ingens volvunt alii, radiisque rotarum
 Districti pendent: sedet, aeternumque fedebit,
 Infelix Theseus: Phlegyasque miserrimus omnis
 Admonet, et magna testatur voce per umbras:
 Discite iustitiam moniti, et non temnere divos.
 Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem
 Inposuit, fixit leges pretio atque refixit.
 Hic thalamum invasit natae vetitosque hymenaeos.
 Ausi omnes inmane nefas, ausoque potiti.
 Non, mihi si linguae centum sint, oraque centum,
 Ferrea vox, omnis scelerum comprehendere formas,
 Omnia poenarum percurrere nomina possim.

Haec ubi dicta dedit Phoebi longaeva sacerdos:
 Sed jam age, carpe viam, et susceptum perface munus:
 Adceleremus, ait. Cyclopum educta caminis
 Moenia conspicio, atque adverfo fornice portas.
 Haec ubi nos praecepta jubent deponere dona.
 Dixerat, et pariter, gressi per opaca viarum,
 Corripiunt spatium medium, foribusque propinquant.
 Occupat Aeneas aditum, corpusque recenti
 Spargit aqua, ramumque adverfo in limine figit.

His demum exactis, perfecto munere divae,
Devenere locos laetos, et amoena vireta
Fortunatorum nemorum, fedesque beatas.
Largior hîc campos aether et lumine vestit
Purpureo; solemque suum, sua sidera norunt.
Pars in gramineis exercent membra palæstris;
Contendunt ludo, et fulva luctantur arena:
Pars pedibus plaudunt choreas, et carmina dicunt.
Nec non Threïcius longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum:
Jamque eadem digitis, jam pectine pulsat eburno.
Hîc genus antiquum Teucris, pulcherrima proles,
Magnanimi heroës, nati melioribus annis,
Ilusque, Affaracusque, et Trojae Dardanus auctor.
Arma procul, currusque virûm miratur inanis.
Stant terra defixae hastae, passimque soluti
Per campos pascuntur equi. Quae gratia currûm
Armorumque fuit vivis, quae cura nitentis
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.
Conspicit, ecce, alios dextra laevaue per herbam
Vescentis, laetumque choro Paeana canentis,
Inter odoratum lauri nemus: unde superne
Plurimus Eridani per silvam volvitur amnis.

Hic manus, ob patriam pugnando volnera passi,
 Quique sacerdotes casti, dum vita manebat,
 Quique pii vates, et Phoebos digna locuti,
 Inventas aut qui vitam excoluere per artis,
 Quique sui memores alios fecere merendo:
 Omnibus his nivea cinguntur tempora vitta.
 Quos circumfusus sic est adfata Sibylla;
 Musaeum ante omnis: medium nam plurima turba
 Hunc habet, atque humeris exstantem suspicit altis:
 Dicite, felices animae, tuque, optime vates;
 Quae regio Anchisen, quis habet locus? illius ergo
 Venimus, et magnos Erebi tranavimus amnis.
 Atque huic responsum paucis ita reddidit heros:
 Nulli certa domus. Lucis habitamus opacis,
 Riparumque toros et prata recentia rivis
 Incolimus. Sed vos, si fert ita corde voluntas,
 Hoc superate jugum; et facili jam tramite sistam.
 Dixit, et ante tulit gressum, camposque nitentis
 Desuper ostentat: dehinc summa cacumina linqunt.

At pater Anchises penitus convalle virenti
 Inclusas animas, superumque ad lumen ituras,
 Lustrabat studio recolens, omnemque suorum
 Forte recensabat numerum, carosque nepotes,

Fataque, fortunasque virûm, moresque, manusque.

Isque ubi tendentem aduersum per gramina vidit

Aenean, alacris palmas utrasque tetendit:

Effusæque genis lacrimae; et vox excidit ore:

Venisti tandem, tuaque spectata parenti

Vicit iter durum pietas? datur ora tueri,

Nate, tua; et notas audire et reddere voces?

Sic equidem ducebam animo, rebarque futurum,

Tempora dinumerans: nec me, mea cura, fefellit.

Quas ego te terras, et quanta per aequora vectum

Adcipio! quantis jactatum, nate, periclis!

Quam metui, ne quid Libyae tibi regna nocerent!

Ille autem: Tua me, genitor, tua tristis imago,

Saepius occurrens, haec limina tendere adegit.

Stant saepe Tyrrheno classes: da jungere dextram,

Da, genitor; teque amplexu ne subtrahe nostro.

Sic memorans largo fletu simul ora rigabat.

Ter conatus ibi collo dare brachia circum:

Ter frustra comprehensa manus effugit imago,

Par levibus ventis, volucrique simillima somno.

Interea videt Aeneas in valle reducta

Seclusum nemus, et virgulta sonantia filvis,

Lethaeumque, domos placidas qui praenatat, amnem.

Hunc circum innumerae gentes, populique volabant.
Ac veluti in pratis, ubi apes aestate ferena
Floribus infidunt variis, et candida circum
Lilia funduntur: strepit omnis murmure campus.
Horrefcit visu subito, cauffasque requirit
Inscius Aeneas, quae sint ea flumina porro,
Quive viri tanto compleverint agmine ripas.
Tum pater Anchises: Animae, quibus altera fato
Corpora debentur, Lethaei ad fluminis undam
Securos latices et longa obliviam potant.
Has equidem memorare tibi atque ostendere coram,
Jam pridem hanc prolem cupio enumerare meorum:
Quo magis Italia mecum laetere reperta.
O pater, ane aliquas ad coelum hinc ire putandum est
Sublimes animas, iterumque in tarda reverti
Corpora? quae lucis miseris tam dira cupido?
Dicam equidem; nec te suspensum, nate, tenebo:
Suscipit Anchises, atque ordine singula pandit.
Principio coelum ac terras, camposque liquentis,
Lucentemque globum Lunae, Titaniaque astra,
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, et magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitaeque volantum,

Et quae marmoreo fert monstra sub aequore pontus.
Igneus est ollis vigor, et coelestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.
Hinc metuunt, cupiuntque: dolent, gaudentque: neque auras
Dispiciunt clausae tenebris et carcere caeco.
Quin et supremo quum lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeae excedunt pestes: penitusque necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur poenis, veterumque malorum
Supplicia expendunt. Aliae panduntur inanis
Suspensae ad ventos: aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
Quisque suos patimur Manis: exinde per amplum
Mittimur Elysiū, et pauci laeta arva tenemus:
Donec longa dies, perfecto temporis orbe,
Concretam exemit labem, purumque reliquit
Aetherium sensum, atque aurā simplicis ignem.
Has omnis, ubi mille rotam volvère per annos,
Lethaeum ad fluvium Deus evocat agmine magno:
Scilicet inmemores supera ut convexa revifant,
Rurfus et incipiant in corpora velle reverti.

Dixerat Anchises: natumque unaque Sibyllam
Conventus trahit in medios, turbamque fonantem:
Et tumulum capit, unde omnis longo ordine possit
Adversos legere, et venientum discere voltus.

Nunc age, Dardaniam prolem, quae deinde sequatur
Gloria, qui maneant Itala de gente nepotes,
Inlustris animas, nostrumque in nomen ituras,
Expedit dictis, et tua fata docebo.
Ille, (vides) pura juvenis qui nititur hasta,
Proxima forte tenet lucis loca; primus ad auras
Aetherias Italo conmixtus sanguine surget
Silvius, Albanum nomen, tua postuma proles:
Quem tibi longaevo ferum Lavinia conjux
Educet filvis regem, regumque parentem:
Unde genus Longa nostrum dominabitur Alba.
Proximus ille Procas, Trojanae gloria gentis,
Et Capys, et Numitor, et qui te nomine reddet
Silvius Aeneas, pariter pietate vel armis
Egregius, si umquam regnandam adceperit Albam.
Qui juvenes quantas ostentant, adspice, vires!
Atque umbrata gerunt civili tempora quercu.
Hi tibi Nomentum, et Gabios, urbemque Fidenam,
Hi Collatinas inponent montibus arces,

[Laude pudicitiae celebres, addentque superbos]
Pometios, Castrumque Inüi, Bolamque, Coramque.
Haec tum nomina erunt, nunc sunt sine nomine terrae.
Quin et avo comitem sese Mavortius addet
Romulus; Affraci quem sanguinis Ilia mater
Educat. Viden' ut geminae stant vertice cristae,
Et pater ipse suo superum jam signat honore?
En, hujus, nate, auspiciis illa incluta Roma
Imperium terris, animos aequabit Olympo,
Septemque una sibi muro circumdabit arces,
Felix prole virum. Qualis Berecynthia mater
Invehitur curru Phrygias turrata per urbis,
Laeta Deum partu, centum complexa nepotes,
Omnis coelicolas, omnis supera alta tenentis.
Huc geminas nunc flecte acies: hanc adspice gentem,
Romanosque tuos. Hic Caesar, et omnis Iuli
Progenies, magnum coeli ventura sub axem.
Hic vir, hic est, tibi quem promitti saepius audis,
Augustus Caesar, Divi genus: aurea condet
Secula qui rursus Latio, regnata per arva
Saturno quondam, super et Garamantas et Indos
Proferet imperium. Jacet extra sidera tellus,
Extra anni Solisque vias, ubi coelifer Atlas

Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
Hujus in adventum jam nunc et Caspia regna
Responfis horrent Divùm, et Maeotia tellus,
Et septem gemini turbant trepida ostia Nili.
Nec vero Alcides tantum telluris obivit;
Fixerit acripedem cervam licet, aut Erymanthi
Pacarit nemora, et Lernam tremefecerit arcu.
Nec, qui pampineis victor juga flectit habenis,
Liber, agens celfo Nyfae de vertice tigris.
Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?
Aut metus Aufonia prohibet consistere terra?
Quis procul ille autem ramis insignis olivae
Sacra ferens? nosco crinis incanaque menta
Regis Romani; primus qui legibus urbem
Fundabit, Curibus parvis et paupere terra
Missus in imperium magnum. Cui deinde subibit,
Otia qui rumpet patriae, refidesque movebit
Tullus in arma viros, et jam defueta triumphis
Agmina. Quem juxta sequitur jactantior Ancus,
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.
Vis et Tarquinius reges, animamque superbam
Ultoris Bruti, fascisque videre receptos?
Consulis imperium hic primus faevasque securis

Adcipiet: natosque pater, nova bella moventis,
 Ad poenam pulchra pro libertate vocabit.
 Infelix! Utcumque ferent ea facta minores;
 Vincet amor patriae, laudumque inmensa cupido.
 Quin Decios, Drufosque procul, faevumque securi
 Adspice Torquatum, et referentem signa Camillum.
 Illae autem, paribus quas fulgere cernis in armis,
 Concordes animae nunc, et dum nocte prementur,
 Heu quantum inter se bellum, si lumina vitae
 Adtigerint, quantas acies stragemque ciebunt!
 Aggeribus focer Alpinis atque arce Monoeci
 Descendens; gener adversis instructus Eois.
 Ne, pueri, ne tanta animis adfuefcite bella:
 Neu patriae validas in viscera vertite vires.
 Tuque prior, tu parce, genus qui ducis Olympo:
 Projice tela manu, sanguis meus.
 Ille triumphatâ Capitolia ad alta Corintho
 Victor aget currum, caesis insignis Achivis.
 Eruet ille Argos, Agamemnoniasque Mycenas,
 Ipsumque Aeaciden, genus armipotentis Achilli;
 Ultus avos Trojae, templa et temerata Minervae.
 Quis te, magne Cato, tacitum, aut te, Coffe, relinquat?
 Quis Gracchi genus, aut geminos duo fulmina belli

Scipiadas, cladem Libyae, parvoque potentem
 Fabricium: vel te fulco, Serrane, ferentem?
 Quo fessum rapitis, Fabii? tu Maximus ille es,
 Unus qui nobis cunctando restituis rem.
 Excudent alii spirantia mollius aera:
 Credo equidem, vivos ducent de marmore voltus:
 Orabunt causas melius, coelique meatus
 Describent radio, et surgentia sidera dicent.
 Tu regere imperio populos, Romane, memento,
 (Hae tibi erunt artes) pacisque imponere morem,
 Parcere subjectis, et debellare superbos.

Sic pater Anchises, atque haec mirantibus addit:
 Adspice, ut insignis spoliis Marcellus opimis
 Ingreditur, victorque viros supereminet omnis!
 Hic rem Romanam, magno turbante tumultu,
 Sistet, eques sternet Poenos, Gallumque rebellem,
 Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino.
 Atque hinc Aeneas; (una namque ire videbat
 Egregium forma juvenem et fulgentibus armis,
 Sed frons laeta parum, et dejecto lumina voltu :)
 Quis, pater, ille, virum qui sic comitatur euntem?
 Filius, ane aliquis magna de stirpe nepotum?
 Qui strepitus circa comitum! quantum instar in ipso est!

Sed nox atra caput tristi circumvolat umbra.
Tum pater Anchifes, lacrimis ingressus obortis:
O nate, ingentem luctum ne quaere tuorum:
Ostendent terris hunc tantum fata, neque ultra
Esse finent. Nimium vobis Romana propago
Visa potens, Superi, propria haec si dona fuissent.
Quantos ille virum magnam Mavortis ad urbem
Campus aget gemitus! vel quae, Tiberine, videbis
Funera, quum tumulum praeterlabere recentem!
Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
In tantum spe tollet avos: nec Romula quondam
Ullo se tantum tellus jactabit alumno.
Heu pietas, heu prisca fides, invictaque bello
Dextera! non illi se quisquam inpune tulisset
Obvius armato, seu quum pedes iret in hostem,
Seu spumantis equi foderet calcaribus armos.
Heu, miserande puer! si quâ fata aspera rumpas,
Tu Marcellus eris. Manibus date lilia plenis:
Purpureos spargam flores, animamque nepotis
His saltem adcumulem donis, et fungar inani
Munere. Sic tota passim regione vagantur
Aëris in campis latis, atque omnia lustrant.
Quae postquam Anchifes natum per singula duxit,

Incenditque animum famae venientis amore:
Exin bella viro memorat quae deinde gerenda,
Laurentisque docet populos, urbemque Latini:
Et quo quemque modo fugiatque feratque laborem.
Sunt geminae Somni portae: quarum altera fertur
Cornea; qua veris facilis datur exitus umbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto:
Sed falsa ad coelum mittunt infomnia Manes.
His ibi tum natum Anchises unaque Sibyllam
Prosequitur dictis, portaque emittit eburna.
Ille viam fecat ad navis, sociosque revisit.
Tum se ad Cajetae recto fert litore portum.
Ancora de prora jacitur: stant litore puppes.

PUBLII VIRGILII
MARONIS
AENEIDOS
LIBER SEPTIMUS.

TU quoque litoribus nostris, Aeneia nutrix,
Aeternam moriens famam, Cajeta, dedisti.
Et nunc servat honos sedem tuus, ossaque nomen
Hesperia in magna (si qua est ea gloria) signant.
At pius exsequiis Aeneas rite solutis,
Aggere conposito tumuli, postquam alta quierunt
Aequora, tendit iter velis, portumque relinquit.
Adspirant aerae in noctem, nec candida cursus
Luna negat: splendet tremulo sub lumine pontus.
Proxima Circaeae raduntur litora terrae:
Dives inadcessos ubi Solis filia lucos
Adsiduo resonat cantu, tectisque superbis
Urit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenuis percurrens pectine telas.
Hinc exaudiri gemitus iraeque leonum,

Vincla recusantum, et fera sub nocte rudentum:
 Saetigerique fues, atque in praesepibus urfi
 Saevire, ac formae magnorum ululare luporum:
 Quos hominum ex facie Dea faeva potentibus herbis
 Induerat Circe in voltus ac terga ferarum.
 Quae ne monstra pii paterentur talia Troës
 Delati in portus, neu litora dira subirent;
 Neptunus ventis inplevit vela fecundis:
 Atque fugam dedit, et praeter vada fervida vexit.

Jamque rubescebat radiis mare, et aethere ab alto
 Aurora in roseis fulgebat lutea bigis:
 Quum venti posuere, omnisque repente resedit
 Flatus, et in lento luctantur marmore tonfae.
 Atque hinc Aeneas ingentem ex aequore lucum
 Prospicit. Hunc inter fluvio Tiberinus amoeno,
 Vorticibus rapidis et multa flavus arena,
 In mare prorumpit. Varias circumque supraque
 Adfuetas ripas volucres et fluminis alveo
 Aethera mulcebant cantu, lucoque volabant.
 Flectere iter sociis, terraeque advertere proras
 Imperat, et laetus fluvio succedit opaco.

Nunc age, qui reges, Erato, quae tempora rerum,
 Quis Latio antiquo fuerit status, advena classem

Quum primum Aufoniis exercitus adpultit oris,
Expediam, et primae revocabo exordia pugnae.
Tu vatem, tu, Diva, mone. Dicam horrida bella:
Dicam acies, actosque animis in funera reges,
Tyrrhenamque manum, totamque sub arma coactam
Hesperiam. Major rerum mihi nascitur ordo:
Majus opus moveo. Rex arva Latinus et urbis
Jam fenior longa placidas in pace regebat.
Hunc Fauno et nympha genitum Laurente Marica
Adcipimus. Fauno Picus pater: isque parentem
Te, Saturne, refert: tu sanguinis ultimus auctor.
Filius huic, fato Divom, prolesque virilis
Nulla fuit, primaque oriens erepta juventa est.
Sola domum et tantas fervabat filia fedes,
Jam matura viro, jam plenis nubilis annis.
Multi illam magno e Latio totaque petebant
Aufonia: petit ante alios pulcherrimus omnis
Turnus, avis atavisque potens: quem regia conjunx
Adjungi generum miro properabat amore;
Sed variis portenta Deum terroribus obstant.
Laurus erat tecti medio in penetralibus altis,
Sacra comam, multosque metu servata per annos:
Quam pater inventam, primas quum conderet arces,

Ipse ferebatur Phoebosacrassè Latinus,
Laurentisque ab ea nomen posuisse colonis.
Hujus apes summum densae (mirabile dictu)
Stridore ingenti liquidum trans aethera vectae,
Obsedere apicem; et, pedibus per mutua nexis,
Examem subitum ramo frondente pependit.
Continuo vates, Externum cernimus, inquit,
Adventare virum, et partis petere agmen eandem
Partibus ex istis, et summa dominarier arce.
Praeterea, castis adolet dum altaria taedis,
Ut juxta genitorem adstat Lavinia virgo,
Visa (nefas) longis comprehendere crinibus ignem,
Atque omnem ornatum flamma crepitante cremari:
Regalisque adensa comas, adensa coronam,
Insignem gemmis: tum fumida lumine fulvo
Involvi, ac totis Vulcanum spargere tectis.
Id vero horrendum, ac visu mirabile ferri:
Namque fore inlustrem fama fatisque canebant
Ipsam; sed populo magnum portendere bellum.
At rex sollicitus monstris, oracula Fauni,
Fatidici genitoris, adit, lucosque sub alta
Consultit Albunea: nemorum quae maxuma sacro
Fonte sonat, saevamque exhalat opaca mephitim.

Hinc Italae gentes, omnisque Oenotria tellus,
In dubiis responsa petunt. Huc dona sacerdos
Quum tulit, et caesarum ovium sub nocte silenti
Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit,
Multa modis simulacra videt volitantia miris:
Et varias audit voces, fruiturque Deorum
Conloquio, atque imis Acheronta adfatur Avernis.
Hic, et tum pater ipse petens responsa Latinus,
Centum lanigeras mactabat rite bidentis,
Atque harum effultus tergo stratisque jacebat
Velleribus. Subita ex alto vox reddita luco est:
Ne pete connubiis natam sociare Latinis,
O mea progenies, thalamis neu crede paratis.
Externi veniunt generi, qui sanguine nostrum
Nomen in astra ferent, quorumque ab stirpe nepotes
Omnia sub pedibus, qua Sol utrumque recurrens
Adspicit Oceanum, vertique regique videbunt.
Haec responsa patris Fauni, monitusque silenti
Nocte datos, non ipse suo premit ore Latinus:
Sed circum late volitans jam Fama per urbis
Ausonias tulerat; quum Laomedontia pubes
Gramineo ripae religavit ab aggere classem.

Aeneas, primique duces, et pulcher Iulus,

Corpora sub ramis deponunt arboris altae:
Instituuntque dapes, et adorea liba per herbam
Subjiciunt epulis, (sic Juppiter ille monebat)
Et Cereale solum pomis agrestibus augent.
Consumtis hîc forte aliis, ut vertere morfus
Exiguam in Cererem penuria adegit edendi,
Et violare manu malisque audacibus orbem
Fatalis crusti, patulis nec parcere quadris;
Heus! etiam mensas consumimus? inquit Iulus.
Nec plura adludens. Ea vox audita laborum
Prima tulit finem, primamque loquentis ab ore
Eripuit pater, ac stupefactus numine preffit.
Continuo, Salve fatis mihi debita Tellus,
Vosque, ait, o fidi Trojae salvete Penates.
Hîc domus, haec patria est. Genitor mihi talia, (namque
Nunc repeto) Anchises fatorum arcana reliquit:
Quum te, nate, fames ignota ad litora vectum
Adcisis coget dapibus consumere mensas;
Tum sperare domos defessus, ibique memento
Prima locare manu molirique aggere tecta.
Haec erat illa fames: haec nos suprema manebat,
Exitis positura modum.
Quare agite, et, primo laeti cum lumine Solis,

Quae loca, quive habeant homines, ubi moenia gentis,
Vestigemus, et a portu diversa petamus.

Nunc pateras libate Jovi, precibusque vocate

Anchisen genitorem, et vina reponite mensis.

Sic deinde effatus frondenti tempora ramo

Implicat, et Geniumque loci, primamque Deorum

Tellurem, Nymphasque, et adhuc ignota precatur

Flumina: tum Noctem, noctisque orientia signa,

Idaeumque Jovem, Phrygiamque ex ordine Matrem,

Invocat; et duplicis Coeloque Ereboque parentes.

Hic Pater omnipotens ter coelo clarus ab alto

Intonuit: radiisque ardentem lucis et auro

Ipse manu quatiens ostendit ab aethere nubem.

Diditur hic subito Trojana per agmina rumor,

Advenisse diem, quo debita moenia condant.

Certatim instaurant epulas, atque omine magno

Crateras laeti statuunt, et vina coronant.

Postera quum prima lustrabat lampade terras

Orta dies; urbem, et finis, et litora gentis

Diversi explorant: haec fontis stagna Numici,

Hunc Thybrim fluvium, hic fortis habitare Latinos.

Tum fatus Anchisa delectos ordine ab omni

Centum oratores augusta ad moenia regis

Ire jubet, ramis velatos Palladis omnes:
Donaque ferre viro, pacemque exposcere Teucris.
Haud mora: festinant iussi, rapidisque feruntur
Passibus. Ipse humili designat moenia fossa,
Moliturque locum; primasque in litore sedes,
Castrorum in morem, pinnis atque aggere cingit.
Jamque iter emensi, turres ac tecta Latinorum
Ardua cernebant juvenes, muroque subibant.
Ante urbem pueri, et primaevo flore juvenus,
Exercentur equis, domitantque in pulvere currus:
Aut acris tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuque ictuque laceffunt.
Quum praevectus equo longaevi regis ad auris
Nuntius ingentis ignota in veste reportat
Advenisse viros. Ille intra tecta vocari
Imperat, et folio medius confedit avito.
Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis,
Urbe fuit summa, Laurentis regia Pici,
Horrendum silvis et religione parentum.
Hic sceptrum adcipere, et primos adtollere fascis
Regibus omen erat: hoc illis curia templum,
Hae sacris sedes epulis: hic ariete caeso
Perpetuis soliti patres confidere mensis.

Quin etiam veterum effigies ex ordine avorum
 Antiqua e cedro; Italusque, paterque Sabinus,
 Vitifator, curvam fervans sub imagine falcem,
 Saturnusque senex, Janique bifrontis imago,
 Vestibulo adstabant: aliique ab origine reges,
 Martiaque ob patriam pugnando volnera passi.
 Multaque praeterea sacris in postibus arma,
 Captivi pendent currus, curvaeque secures,
 Et cristae capitum, et portarum ingentia claustra,
 Spiculaque, clipeique, ereptaque rostra carinis.
 Ipse Quirinali lituo, parvaque sedebat
 Succinctus trabea, laevaue ancile gerebat
 Picus, equum domitor: quem capta cupidine conjunx
 Aurea percussum virga, versumque venenis,
 Fecit avem Circe, sparsitque coloribus alas.
 Tali intus templo Divom patriaue Latinus
 Sede sedens Teucros ad sese in tecta vocavit:
 Atque haec ingressis placido prior edidit ore:
 Dicite, Dardanidae, (neque enim nescimus et urbem,
 Et genus, auditique advertitis aequore cursum)
 Quid petitis? quae causa rates, aut cujus egentes
 Litus ad Ausonium tot per vada caerula vexit?
 Sive errore viae, seu tempestatibus acti,

(Qualia multa mari nautae patiuntur in alto)
 Fluminis intrastris ripas, portuque sedetis;
 Ne fugite hospitium, neve ignorete Latinos,
 Saturni gentem, haud vinclo nec legibus aequam,
 Sponte sua veterisque Dei se more tenentem.
 Atque equidem memini (fama est obscurior annis)
 Auruncos ita ferre fenes, his ortus ut agris
 Dardanus Idaeos Phrygiae penetrarit ad urbis,
 Threïciamque Samum, quae nunc Samothracia fertur.
 Hinc illum Corythi Tyrrhena ab sede profectum
 Aurea nunc folio stellantis regia coeli
 Adcipit; et numero Divorum altaribus addit.
 Dixerat. Et dicta Ilioneus sic voce secutus:
 Rex, genus egregium Fauni, nec fluctibus actos
 Atra subegit hiems vestris succedere terris,
 Nec fidus regione viae litusve fefellit.
 Confilio hanc omnes animisque volentibus urbem
 Adferimur pulsi regnis, quae maxuma quondam
 Extremo veniens Sol adspiciebat Olympo.
 Ab Jove principium generis: Jove Dardana pubes
 Gaudet avo. Rex ipse Jovis de gente suprema
 Troïus Aeneas tua nos ad limina misit.
 Quanta per Idaeos faevis effusa Mycenis

Tempeſtas ierit campos; quibus actus uterque
Europae atque Aſiae fatis concurrerit orbis,
Audiit, et ſi quem tellus extrema reſuſo
Summovet Oceano, et ſi quem extenta plagarum
Quatuor in medio dirimit plaga Solis iniqui.
Diluvio ex illo tot vaſta per aequora vecti
DIſ ſedem exiguam patriis lituſque rogamuſ
Innocuum, et cunctis undamque auramque patentem.
Non erimuſ regno indecoreſ: nec veſtra feretur
Fama leviſ, tantive aboleſcet gratia facti:
Nec Trojam Auſoniuſ gremio excepiſſe pigebit.
Fata per Aeneae juro, dextramque potentem,
Sive fide, ſeu quiſ bello eſt expertuſ et armis;
Multi noſ populi, multae (ne temne, quod ultro
Praeferimuſ manibuſ vittas ac verba precantia)
Et petiere ſibi et voluere adjungere gentes.
Sed noſ fata Deum veſtraſ exquirere terras
Imperiis egere fuiſ. Hinc Dardanuſ ortuſ
Huc repetit, juſſiſque ingentibuſ urguet Apollo
Tyrrhenum ad Thybrim, et fontis vada ſacra Numici.
Dat tibi praeterea Fortune parva prioris
Munera, reliquias Troja ex ardente receptaſ.
Hoc pater Anchifeſ auro libabat ad aras:

Hoc Priami gestamen erat, quum jura vocatis
More daret populis; sceptrumque, facerque tiaras,
Iliadumque labor vestes.

Talibus Ilionei dictis defixa Latinus
Obtutu tenet ora, soloque immobilis haeret,
Intentos volvens oculos. Nec purpura regem
Picta movet, nec scepra movent Priameia tantum,
Quantum in connubio natae thalamoque moratur:
Et veteris Fauni volvit sub pectore fortem.
Hunc illum fatis externa ab sede profectum
Portendi generum, paribusque in regna vocari
Auspiciis; huic progeniem virtute futuram
Egregiam, et totum quae viribus occupet orbem.
Tandem laetus ait: DI nostra incepta secudent,
Auguriumque suum. Dabitur, Trojane, quod optas.
Munera nec sperno. Non vobis, rege Latino,
Divitis uber agri Trojaeve opulentia deerit.
Ipse modo Aeneas (nostri si tanta cupido est,
Si jungi hospitio properat, sociusve vocari)
Adveniat; voltus neve exhorrescat amicos.
Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.
Vos contra regi mea nunc mandata referte.
Est mihi nata, viro gentis quam jungere nostrae,

Non patrio ex adyto fortes, non plurima coelo
 Monstra finunt: generos externis adfore ab oris,
 Hoc Latio restare canunt, qui sanguine nostrum
 Nomen in astra ferant. Hunc illum poscere fata
 Et reor, et (si quid veri mens augurat) opto.
 Haec effatus, equos numero pater eligit omni.
 Stabant ter centum nitidi in praesepibus altis.
 Omnibus extemplo Teucris jubet ordine duci
 Infratos ostro alipedes pictisque tapetis.
 Aurea pectoribus demissa monilia pendent:
 Tecti auro, fulvum mandunt sub dentibus aurum.
 Absenti Aeneae currum geminosque jugalis,
 Semine ab aethereo, spirantis naribus ignem,
 Illorum de gente, patri quos daedala Circe
 Subposita de matre nothos furata creavit.
 Talibus Aeneadae donis dictisque Latini
 Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.
 Ecce autem Inachiis sese referebat ab Argis
 Saeva Jovis conjunx, aurasque invecta tenebat:
 Et laetum Aenean, classemque ex aethere longo
 Dardaniam Siculo prospexit ab usque Pachyno.
 Moliri jam tecta videt, jam fidere terrae,
 Deferuisse rates. Stetit acri fixa dolore.

Tum quaffans caput, haec effundit pectore dicta :
 Heu stirpem invifam, et fatis contraria noftris
 Fata Phrygum! num Sigeis occumbere campis,
 Num capti potuere capi? num incenfa cremavit
 Troja viros? medias acies, mediosque per ignes
 Invenere viam; at (credo) mea numina tandem
 Feffa jacent, odiis aut exfaturata quievi.
 Quin etiam patria excuffos infefta per undas
 Aufa fequi, et profugis toto me obponere ponto.
 Abfumtae in Teucros vires coelique marisque.
 Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid vafte Charybdis
 Profuit? optato conduntur Thybridis alveo,
 Securi pelagi atque mei. Mars perdere gentem
 Inmanem Lapithum valuit: conceffit in iras
 Ipfe Deum antiquam genitor Calydona Dianae:
 Quod fcelus aut Lapithas tantum, aut Calydona merentem?
 Aft ego magna Jovis conjunx nil linquere inaufum
 Quae potui infelix, quae memet in omnia verti,
 Vincor ab Aenea. Quod fi mea numina non funt
 Magna fatis; dubitem haud equidem implorare quod ufquam eft.
 Flectere fi nequeo Superos, Acheronta movebo.
 Non dabitur regnis, efto, prohibere Latinis,
 Atque inmota manet fatis Lavinia conjunx.

At trahere, atque moras tantis licet addere rebus:

At licet amborum populos excindere regum.

Hac gener atque focer coëant mercede fuorum.

Sanguine Trojano et Rutulo dotabere, virgo:

Et Bellona manet te pronuba. Nec face tantum

Cisseis praegnans ignis enixa jugalis:

Quin idem Veneri partus suus, et Paris alter,

Funestaeque iterum recidiva in Pergama taedae.

Haec ubi dicta dedit, terras horrenda petivit:

Luctificam Alecto Dirarum ab fede fororum

Infernisque ciet tenebris: cui tristia bella,

Iraeque, infidiaeque, et crimina noxia cordi.

Odit et ipse pater Pluton, odere sorores

Tartareae monstrum: tot sese vertit in ora,

Tam faevae facies, tot pullulat atra colubris.

Quam Juno his acuit verbis, ac talia fatur:

Hunc mihi da proprium, virgo fata Nocte, laborem,

Hanc operam, ne noster honos, infractave cedat

Fama loco: neu connubiis ambire Latinum

Aeneadae possint, Italosve obsidere finis.

Tu potes unanimos armare in proelia fratres,

Atque odiis versare domos: tu verbera tectis

Funereasque inferre faces: tibi nomina mille,

Mille nocendi artes. Fecundum concute pectus,
Disjice conpositam pacem, fere crimina belli:
Arma velit, poscatque simul, rapiatque juvenus.
Exin Gorgoneis Alecto infecta venenis
Principio Latium, et Laurentis tecta tyranni
Celsa petit, tacitumque obsedit limen Amatae:
Quam super adventu Teucrûm Turnique hymenaeis
Femineae ardentem curaeque iraeque coquebant.
Huic Dea caeruleis unum de crinibus anguem
Conjicit, inque sinum praecordia ad intima subdit:
Quo furibunda domum monstro permisceat omnem.
Ille, inter vestis et levia pectora labfus,
Volvitur ad tactu nullo, fallitque furentem,
Vipeream inspirans animam. Fit tortile collo
Aurum ingens coluber, fit longae taenia vittae,
Innectitque comas, et membris lubricus errat.
Ac dum prima lues udo sublabfa veneno
Pertentat sensus, atque ossibus implicat ignem;
Necdum animus toto percepit pectore flammam;
Mollius, et solito matrum de more, locuta est;
Multa super nata lacrimans Phrygiisque hymenaeis:
Exfulibusne datur ducenda Lavinia Teucris,
O genitor? nec te miseret nataeque, tuique?

Nec matris miseret, quam primo aquilone relinquet
 Perfidus, alta petens abducta virgine, praedo?
 At non sic Phrygius penetrat Lacedaemona pastor,
 Ledaeamque Helenam Trojanas vexit ad urbes.
 Quid tua sancta fides, quid cura antiqua tuorum,
 Et confanguineo toties data dextera Turno?
 Si gener externa petitur de gente Latinis,
 Idque sedet, Faunisque premunt te iussa parentis;
 Omnem equidem sceptris terram, quae libera nostris
 Diffidet, externam reor, et sic dicere Divos.
 Et Turno, si prima domus repetatur origo,
 Inachus Acrisiusque patres, mediaeque Mycenae.
 His ubi nequidquam dictis experta, Latinum
 Contra stare videt, penitusque in viscera labsum
 Serpentis furiale malum, totamque pererrat;
 Tum vero infelix, ingentibus excita monstros,
 Inmensam sine more furit lymphata per urbem:
 Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
 Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
 Intenti ludo exercent: ille actus habena
 Curvatis fertur spatii: stupet infcia supra
 Inpubesque manus, mirata volubile buxum:
 Dant animos plagae. Non cursu fegnior illo

Per medias urbis agitur populosque feroces.
 Quin etiam in silvas, simulato numine Bacchi,
 Majus adorta nefas, majoremque orsa furorem,
 Evolat, et natam frondosis montibus abdit;
 Quo thalamum eripiat Teucris, taedasque moretur:
 Evoe Bacche, fremens, solum te virgine dignum,
 Vociferans. Etenim mollis tibi sumere thyrsos,
 Te lustrare choros, sacrum tibi pascere crinem.
 Fama volat: Furiisque adensas pectore matres
 Idem omnis simul ardor agit, nova quaerere tecta.
 Deferuere domos: ventis dant colla comasque.
 Ast aliae tremulis ululatibus aethera conplent,
 Pampineasque gerunt incinctae pellibus hastas.
 Ipsa inter medias flagrantem fervida pinum
 Sustinet, ac natae Turnique canit hymenaeos,
 Sanguineam torquens aciem; torvomque repente
 Clamat: Io matres, audite ubi quaeque, Latinae.
 Si qua piis animis manet infelicis Amatae
 Gratia, si juris materni cura remordet;
 Solvite crinalis vittas, capite orgia mecum.
 Talem inter silvas, inter deserta ferarum,
 Reginam Alecto stimulis agit undique Bacchi.
 Postquam visa satis primos acuisse furores,

Confiliumque omnemque domum vertisse Latini:
 Protenus hinc fuscis tristis Dea tollitur alis
 Audacis Rutuli ad muros: quam dicitur urbem
 Acrifionaeis Danaë fundasse colonis,
 Praecipiti delata noto. Locus Ardea quondam
 Dictus avis: et nunc magnum manet Ardea nomen.
 Sed fortuna fuit. Tectis hîc Turnus in altis
 Jam mediam nigra carpebat nocte quietem.
 Alecto torvam faciem et furialia membra
 Exuit: in voltus sese transformat anilis,
 Et frontem obscaenam rugis arat. Induit albos
 Cum vitta crinis: tum ramum innectit olivae.
 Fit Chalybe, Junonis anus templique sacerdos;
 Et juveni ante oculos his se cum vocibus offert:
 Turne, tot incassum fufos patiere labores,
 Et tua Dardaniis transcribi scepra colonis?
 Rex tibi conjugium, et quaesitas sanguine dotes
 Abnegat: externusque in regnum quaeritur heres.
 I nunc, ingratis offer te, inrise, periclis:
 Tyrrhenas, i, sterne acies: tege pace Latinos.
 Haec adeo tibi me, placida quum nocte jaceres,
 Ipsa palam fari omnipotens Saturnia juffit.
 Quare age, et armari pubem portisque moveri

Laetus in arma para, et Phrygios, qui flumine pulchro
Confedere, duces, pictasque exure carinas.
Coelestum vis magna jubet. Rex ipse Latinus,
Ni dare conjugium, et dicto parere fatetur,
Sentiatur, et tandem Turnum experiatur in armis.
Hic juvenis, vatem inridens, sic orsa vicissim
Ore refert: Classis invectas Thybridis alveo
Non (ut rere) meas effugit nuntius auris.
Ne tantos mihi finge metus: nec regia Juno
Inmemor est nostri.
Sed te victa situ verique effoeta senectus,
O mater, curis nequidquam exercet, et arma
Regum inter falsa vatem formidine ludit.
Cura tibi, Divûm effigies et templa tueri:
Bella viri pacemque gerant, quis bella gerenda.
Talibus Alecto dictis exarsit in iras.
At juveni oranti subitos tremor occupat artus:
Deriguere oculi: tot Erinnyes sibilat hydris,
Tantaque se facies aperit: tum flammea torquens
Lumina cunctantem et quaerentem dicere plura
Repulit, et geminos erexit crinibus anguis,
Verberaque insonuit, rabidoque haec addidit ore:
En, ego victa situ, quam veri effoeta senectus

Arma inter regum falsa formidine ludit:

(Respice ad haec:) adfum dirarum ab sede fororum:

Bella manu letumque gero.

Sic effata facem juveni conjecit, et atro

Lumine fumantis fixit sub pectore taedas.

Olli fomnum ingens rumpit pavor! ossaque et artus

Perfundit toto proruptus corpore fudor.

Arma amens fremit; arma toro tectisque requirit.

Saevit amor ferri, et scelerata insania belli:

Ira super, magno veluti quum flamma sonore

Virgea subgeritur costis undantis aëni,

Exfultantque aestu latices; furit intus aquaï

Fumidus atque alte spumis exuberat amnis:

Nec jam se capit unda; volat vapor ater ad auras.

Ergo iter ad regem polluta pace Latinum

Indicit primis juvenum, et jubet arma parari,

Tutari Italiam, detrudere finibus hostem:

Se satis ambobus Teucrisque venire Latinisque.

Haec ubi dicta dedit, Divosque in vota vocavit;

Certatim sese Rutuli exhortantur in arma.

Hunc decus egregium formae movet atque juventae;

Hunc atavi reges; hunc claris dextera factis.

Dum Turnus Rutulos animis audacibus inplet,

Alecto in Teucros Stygiis se concitat alis;
 Arte nova speculata locum, quo litore pulcher
 Infidiis curfuque feras agitabat Iulus.
 Hic subitam canibus rabiem Cocytia virgo
 Objicit, et noto naris contingit odore,
 Ut cervum ardentem agerent: quae prima laborum
 Causa fuit, belloque animos accendit agrestis.
 Cervus erat forma praestanti et cornibus ingens,
 Tyrrhidae pueri quem matris ab ubere raptum
 Nutribant, Thyrsusque pater, qui regia parent
 Armenta, et late custodia credita campi.
 Adfuetum imperiis foror omni Silvia cura
 Mollibus intexens ornabat cornua fertis,
 Pectebatque ferum, puroque in fonte lavabat.
 Ille, manum patiens, mensaeque adfuetus herili,
 Errabat filvis; rursusque ad limina nota
 Ipse domum fera quamvis se nocte ferebat.
 Hunc procul errantem rabidae venantis Iuli
 Commovere canes: fluvio quum forte secundo
 Deflueret, ripaque aestus viridante levaret.
 Ipse etiam, eximiae laudis succensus amore,
 Ascanius curvo direxit spicula cornu:
 Nec dextrae erranti deus afuit, actaque multo

Perque uterum fonitu perque ilia venit arundo.
 Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit,
 Successitque gemens stabulis, questuque cruentus
 Atque inploranti similis tectum omne replebat.
 Silvia prima soror, palmis percussa lacertos,
 Auxilium vocat, et duros conclamat agrestis.
 Olli (pestis enim tacitis latet aspera filvis)
 Inprovisi adsunt: hic torre armatus obusto,
 Stipitis hic gravidi nodis. Quod cuique repertum
 Rimanti, telum ira facit. Vocat agmina Thyrrus,
 Quadrifidam quercum cuneis ut forte coactis
 Scindebat, rapta spirans inmane securi.
 At faeva e speculis tempus Dea nacta nocendi
 Ardua tecta petit stabuli; et de culmine summo
 Pastorale canit signum, cornuque recurvo
 Tartaream intendit vocem: qua protenus omne
 Contremuit nemus, et silvae intonuere profundae.
 Audiit et Triviae longe lacus, audiit amnis
 Sulfurea Nar albus aqua, fontesque Velini:
 Et trepidae matres pressere ad pectora natos.
 Tum vero ad vocem celeres, qua buccina signum
 Dira dedit, raptis concurrunt undique telis
 Indomiti agricolae: nec non et Troia pubes

Afcanio auxilium castris effundit apertis.
Direxere acies. Non jam certamine agresti,
Stipitibus duris agitur, sudibusve praeustis;
Sed ferro ancipiti decernunt, atraque late
Horrescit strictis feges ensibus, aeraque fulgent
Sole laceffita, et lucem sub nubila jactant:
Fluctus uti primo coepit quum albescere vento,
Paullatim sese tollit mare, et altius undas
Erigit, inde imo confurgit ad aethera fundo.
Hic juvenis primam ante aciem stridente sagitta,
Natorum Thyrrî fuerat qui maximus, Almo
Sternitur. Haesit enim sub gutture volnus, et udae
Vocis iter, tenuemque inclusit sanguine vitam.
Corpora multa virum circa, seniorque Galaefus,
Dum paci medium se offert: justissimus unus
Qui fuit, Ausoniisque olim ditissimus arvis:
Quinque greges illi balantum, quina redibant
Armenta, et terram centum vertebat aratris.
Atque ea per campos aequo dum Marte geruntur,
Promissi Dea facta potens, ubi sanguine bellum
Inbuit, et primae commisit funera pugnae,
Deserit Hesperiam, et coeli convexa per auras
Junonem victrix adfatur voce superba:

En, perfecta tibi bello discordia tristi.
 Dic, in amicitiam coëant, et foedera jungant :
 Quandoquidem Aufonio resperfi sanguine Teucros.
 Hoc etiam his addam, tua si mihi certa voluntas,
 Finitimas in bella feram rumoribus urbis,
 Adcendamque animos infani Martis amore :
 Undique ut auxilio veniant. Spargam arma per agros.
 Tum contra Juno: Terrorum et fraudis abunde est.
 Stant belli caussae: pugnatur comminus armis.
 Quae fors prima dedit, fanguis novus inbuit arma.
 Talia connubia, et talis celebrent hymenaeos
 Egregium Veneris genus et rex ipse Latinus :
 Te super aetherias errare licentius auras,
 Haud Pater ille velit, summi regnator Olympi.
 Cede locis. Ego, si qua super fortuna laborum est,
 Ipsa regam. Talis dederat Saturnia voces.
 Illa autem adtollit stridentis anguibus alas,
 Cocytique petit sedem, supera ardua linquens.
 Est locus Italiae medio sub montibus altis
 Nobilis, et fama multis memoratus in oris,
 Amfancti valles. Densis hunc frondibus atrum
 Urguet utrimque latus nemoris, medioque fragofus
 Dat fonitum faxis et torto vertice torrens.

Hic specus horrendum, faevi spiracula Ditis,
 Monstratur, ruptoque ingens Acheronte vorago
 Pestiferas aperit faucis: quâs condita Erinnys,
 Invisum numen, terras coelumque levabat.

Nec minus interea extremam Saturnia bello
 Inponit regina manum. Ruit omnis in urbem
 Pastorum ex acie numerus, caesosque reportant,
 Almonem puerum, foedatique ora Galaesi:
 Implorantque Deos, obtestanturque Latinum.
 Turnus adest, medioque in crimine caedis et igni
 Terrorem ingeminat: Teucros in regna vocari,
 Stirpem admisceri Phrygiam; se limine pelli.
 Tum quorum adtonitae Baccho nemora avia matres
 Infultant thiasis, (neque enim leve nomen Amatae)
 Undique collecti coeunt, Martemque fatigant.
 Ilicet infandum cuncti contra omina bellum,
 Contra fata Deum, perverso numine poscunt.
 Certatim regis circumstant tecta Latini.
 Ille, velut pelagi rupes inmota, resistit:
 Ut pelagi rupes, magno veniente fragore,
 Quae sese, multis circum latrantibus undis,
 Mole tenet, scopuli nequidquam et spumea circum
 Saxa fremunt, laterique inlisa refunditur alga.

Verum, ubi nulla datur caecum exsuperare potestas
 Consilium, et faevae nutu Junonis eunt res,
 Multa Deos aurasque pater testatus inanis,
 Frangimur heu fati, inquit, ferimurque procella!
 Ipsi has sacrilego pendetis sanguine poenas,
 O miseri. Te, Turne, nefas, te triste manebit
 Supplicium; votisque Deos venerabere feris.
 Nam mihi parta quies, omnisque in limine portus:
 Funere felici spoliis. Nec plura locutus
 Saepsit se tectis, rerumque reliquit habenas.

Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus urbes
 Albanæ coluere sacrum, nunc maxuma rerum
 Roma colit, quum prima movent in proelia Martem,
 Sive Getis inferre manu lacrimabile bellum,
 Hyrcanisve, Arabisve parant, seu tendere ad Indos,
 Auroramque sequi, Parthosque reposcere signa.
 Sunt geminae belli portae (sic nomine dicunt)
 Religione sacrae, et faevi formidine Martis:
 Centum aerei cludunt vectes, aeternaque ferri
 Robora: nec custos absistit limine Janus.
 Has, ubi certa sedet patribus sententia pugnae,
 Ipse, Quirinali trabea cinctuque Gabino
 Insignis, referat stridentia limina Consul;

Ipse vocat pugnas: sequitur tum cetera pubes:
Aereaque adfensu conspirant cornua rauco.
Hoc et tum Aeneadis indicere bella Latinus
More jubebatur, tristisque recludere portas.
Abstulit tactu pater, averfusque refugit
Foeda ministeria, et caecis se condidit umbris.
Tum Regina Deum coelo delapsa morantis
Impulit ipsa manu portas, et cardine verso
Belli ferratos rupit Saturnia postes.
Ardet inexcita Ausonia, atque immobilis ante.
Pars pedes ire parat campis; pars arduus altis
Pulverulentus equis furit: omnes arma requirunt.
Pars levis clipeos, et spicula lucida tergent
Arvina pingui, subiguntque in cote securis:
Signaque ferre juvat, fonitusque audire tubarum.
Quinque adeo magnae positae incudibus urbes
Tela novant, Atina potens, Tiburque superbum,
Ardea, Crustumérique, et turrigeræ Antemnae.
Tegmina tuta cavant capitum, flectuntque salignas
Umbonum cratis: alii thoracas aënos,
Aut levis ocreas lento ducunt argento.
Vomeris huc, et falcis honos, huc omnis aratri
Cessit amor: recoquunt patrios fornacibus ensis.

Claffica jamque fonant: it bello teffera fignum.
 Hic galeam tectis trepidus rapit: ille frementis
 Ad juga cogit equos; clipeumque, auroque trilicem
 Loricam induitur; fidoque adcingitur enfe.

Pandite nunc Heliconâ, Deae, cantusque movete,
 Qui bello exciti reges, quae quemque fecutae
 Conplerint campos acies; quibus Itala jam tum
 Floruerit terra alma viris, quibus arferit armis.
 Et meminiftis enim, Divae, et memorare poteftis:
 Ad nos vix tenuis famae perlabitur aura.

Primus init bellum Tyrrhenis afper ab oris
 Contemptor Divûm Mezentius, agminaque armat.
 Filius huic juxta Laufus, quo pulchrior alter
 Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.
 Laufus, equum domitor, debellatorque ferarum,
 Ducit Agyllina nequidquam ex urbe fecutos
 Mille viros; dignus, patriis qui laetior effet
 Imperiis, et cui pater haud Mezentius effet.

Post hos infignem palma per gramina currum,
 Victoresque oftentat equos, fatus Hercule pulchro
 Pulcher Aventinus: clipeoque infigne paternum
 Centum angues, cinctamque gerit ferpentibus Hydram:
 Collis Aventini filva quem Rhea facerdos

Furtivum partu sub luminis edidit oras,
 Mixta deo mulier, postquam Laurentia victor,
 Geryone extincto, Tirynthius adtigit arva,
 Tyrrhenoque boves in flumine lavit Iberas.
 Pila manu, faevosque gerunt in bella dolones:
 Et tereti pugnant mucrone veruque Sabello.
 Ipse pedes tegumen torquens inmane leonis,
 Terribili inpexum facta, cum dentibus albis
 Indutus capiti, sic regia tecta subibat
 Horridus, Herculeoque humeros innexus amictu.

Tum gemini fratres Tiburtia moenia linquunt,
 Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
 Catillusque, acerque Coras, Argiva Juventus;
 Et primam ante aciem densa inter tela feruntur.
 Ceu duo nubigenae quum vertice montis ab alto
 Descendunt centauri, Homolen Othrymque nivalem
 Linquentes cursu rapido: dat euntibus ingens
 Silva locum, et magno cedunt virgulta fragore.

Nec Praenestinae fundator defuit urbis,
 Volcano genitum pecora inter agrestia regem,
 Inventumque focus omnis quem credidit aetas,
 Caeculus. Hunc legio late comitatur agrestis:
 Quique altum Praeneste viri, quique arva Gabinae

Junonis, gelidumque Anienem, et roscida rivis
 Hernica saxa colunt; quos dives Anagnia pascis,
 Quos, Amasene pater. Non illis omnibus arma,
 Nec clipei, currusve sonant. Pars maxuma glandes
 Liventis plumbi spargit: pars spicula gestat
 Bina manu, fulvosque lupi de pelle galeros
 Tegmen habent capiti: vestigia nuda sinistri
 Instituire pedis; crudus tegit altera pero.

At Messapus, equum domitor, Neptunia proles,
 Quem neque fas igni cuiquam nec sternere ferro,
 Jam pridem resides populos, defuetaque bello
 Agmina, in arma vocat subito, ferrumque retractat.
 Hi Fescenninas acies, aequosque Faliscos,
 Hi Soractis habent arces, Flaviniaque arva,
 Et Cimini cum monte lacum, lucosque Capenos.
 Ibant aequati numero, regemque canebant:
 Ceu quondam nivei liquida inter nubila cycni,
 Quum sese e pastu referunt, et longa canoros
 Dant per colla modos, sonat amnis, et Asia longe
 Pulsa palus.
 Nec quisquam aeratas acies ex agmine tanto
 Misceri putet: aëriam fed gurgite ab alto
 Urgueri volucrum raucarum ad litora nubem.

Ecce, Sabinorum prisco de sanguine magnum
 Agmen agens Clausus, magnique ipse agminis instar,
 Claudia nunc a quo diffunditur et tribus et gens
 Per Latium, postquam in partem data Roma Sabinis.
 Una ingens Amiterna cohors, prisicique Quirites,
 Ereti manus omnis, oliviferaeque Mutuscae:
 Qui Nomentum urbem, qui Rosca rura Velini,
 Qui Tetricae horrentis rupes, montemque Severum,
 Casperiamque colunt, Forulosque, et flumen Himellae:
 Qui Thybrim Fabarimque bibunt, quos frigida misit
 Nursia, et Hortinae classes, populique Latini:
 Quosque secans infaustum interluit Allia nomen:
 Quam multi Libyco volvuntur marmore fluctus,
 Saevus ubi Orion hibernis conditur undis,
 Vel quum sole novo densae torrentur aristae,
 Aut Hermi campo, aut Lyciae flaventibus arvis;
 Scuta sonant, pulsuque pedum tremit excita tellus.

Hinc Agamemnonius, Trojani nominis hostis,
 Curru jungit-Halesus equos, Turnoque feroces
 Mille rapit populos: vertunt felicia Baccho
 Massica qui rastris, et quos de collibus altis
 Aurunci misere patres, Sidicinaque juxta
 Aequora, quique Cales linquunt, amnisque vadosi

Adcola Volturni, pariterque Saticulus asper,
 Ofcorumque manus. Teretes sunt acides illis
 Tela: sed haec lento mos est aptare flagello.
 Laevas caetra tegit; falcati comminus enses.
 Nec tu carminibus nostris indictus abibis,
 Oebale: quem generasse Telon Sebethide nymphe
 Fertur, Teleboum Capreas quum regna teneret
 Jam fenior: patriis sed non et filius arvis
 Contentus, late jam tum ditioe premebat
 Sarraftis populos, et quae rigat aequora Sarnus,
 Quique Rufra Batulumque tenent, atque arva Celennae,
 Et quos maliferae despectant moenia Abellae:
 Teutonico ritu soliti torquere catejas:
 Tegmina quis capitum raptus de subere cortex:
 Aerataeque micant peltae, micat aereus ensis.

Et te montosae misere in proelia Nerfae,
 Ufens, insignem fama et felicibus armis:
 Horrida praecipue cui gens, adfuetaque multo
 Venatu nemorum, duris Aequicula glebis
 Armati terram exercent, semperque recentis
 Convectare juvat praedas, et vivere rapto.

Quin et Marrubia venit de gente sacerdos,
 Fronde super galeam et felici comtus oliva,

Archippi regis missu, fortissimus Umbro:
 Vipereo generi, et graviter spirantibus hydris,
 Spargere qui fomnos cantuque manuque solebat,
 Mulcebatque iras, et morfus arte levabat.
 Sed non Dardaniae medicari cuspidis ictum
 Evaluit; neque eum juvere in volnera cantus
 Somniferi, et Marfis quaesitae montibus herbae.
 Te nemus Anguitiae, vitrea te Fucinus unda,
 Te liquidi flevere lacus.

Ibat et Hippolyti proles pulcherrima bello
 Virbius: insignem quem mater Aricia misit,
 Eductum Egeriae lucis, Hymettia circum
 Litora, pinguis ubi et placabilis ara Dianae.
 Namque ferunt fama Hippolytum, postquam arte novercae
 Occiderit, patriasque explerit fanguine poenas
 Turbatus distractus equis, ad sidera rursus
 Aetheria et superas coeli venisse sub auras,
 Paeoniis revocatum herbis et amore Dianae.
 Tum Pater omnipotens, aliquem indignatus ab umbris
 Mortalem infernis ad lumina surgere vitae,
 Ipse repertorem medicinae talis et artis
 Fulmine Phoebigenam Stygias detrusit in undas.
 At Trivia Hippolytum secretis alma recondit

Sedibus, et nymphe Egeriae nemorique relegat:

Solus ubi in silvis Italis ignobilis aevum

Exigeret, versoque ubi nomine Virbius esset.

Unde etiam templo Triviae lucisque sacratiss

Cornipedes arcentur equi; quod litore currum

Et juvenem monstris pavidi effudere marinis.

Filius ardentis haud fecius aequore campi

Exercebat equos, curruque in bella ruebat.

Ipse inter primos praestanti corpore Turnus

Vertitur arma tenens, et toto vertice supra est.

Cui triplici crinita juba galea alta Chimaeram

Sustinet, Aetnaeos efflantem faucibus ignis.

Tam magis illa fremens, et tristibus effera flammis,

Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnae.

At levem clipeum sublatis cornibus Io

Auro insignibat, jam factis obsita, jam bos,

Argumentum ingens, et custos virginis Argus,

Caelataque amnem fundens pater Inachus urna.

Insequitur nimbus peditum, clipeataque totis

Agmina densentur campis, Argivaque pubes,

Auruncaeque manus, Rutuli, veteresque Sicani,

Et Sacrae acies, et picti scuta Labici:

Qui saltus, Tiberine, tuos, sacrumque Numici

Litus arant, Rutulosque exercent vomere collis,
Circaeumque jugum; quâs Juppiter Anxurus arvis
Praefidet, et viridi gaudens Feronia luco:

Qua Saturae jacet atra palus, gelidusque per imas
Quaerit iter vallis, atque in mare conditur Ufens.

Hos super advenit Volſca de gente Camilla,
Agmen agens equitum, et florentis aere catervas,
Bellatrix. Non illa colo, calathisve Minervae
Femineas adſueta manus; ſed proelia virgo
Dura pati, curſuque pedum praevertere ventos:
Illa vel intactae ſegetis per ſumma volaret
Gramina, nec teneras curſu laeſiſſet ariftas:
Vel mare per medium, fluctu ſuſpenſa tumentî,
Ferret iter, celeris nec tingeret aequore plantas.
Illam omnis tectis agrisque effuſa juvenus,
Turbaque miratur matrum, et proſpectat euntem,
Adtonitis inhians animis: ut regius oſtro
Velet honos levis humeros, ut fibula crinem
Auro internectat; Lyciam ut gerat ipſa pharetram,
Et paſtoralem praefixa cuspide myrtum.

PUBLII VIRGILII
MARONIS
AENEIDOS
LIBER OCTAVUS.

UT belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, et rauco strepuerunt cornua cantu,
Utque acris concussit equos, utque inpulit arma;
Extemplo turbati animi: simul omne tumultu
Conjurat trepido Latium, faevitque juvenus
Effera. Ductores primi Messapus et Ufens,
Contemtorque Deum Mezentius, undique cogunt
Auxilia, et latos vastant cultoribus agros.
Mittitur et magni Venulus Diomedis ad urbem,
Qui petat auxilium, et Latio consistere Teucros,
Advectum Aenean classi, victosque Penatis
Inferre, et fatis regem se dicere posci,
Edocean, multasque viro se adungere gentis
Dardanio, et late Latio increbrescere nomen.
Quid fruatur his coeptis, quem, si Fortuna sequatur,

Eventum pugnae cupiat, manifestius ipsi,
 Quam Turno regi, aut regi adparere Latino.
 Talia per Latium: quae Laomedontius heros
 Cuncta videns magno curarum fluctuat aestu:
 Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
 In partisque rapit varias, perque omnia versat.
 Sicut aquae tremulum labris ubi lumen aënis
 Sole repercussum, aut radiantis imagine Lunae,
 Omnia pervolitat late loca, jamque sub auras
 Erigitur, summi que ferit laquearia tecti.

Nox erat; et terras animalia fessa per omnis
 Alituum pecudumque genus sopor altus habebat:
 Quum pater in ripa gelidique sub aetheris axe
 Aeneas, tristi turbatus pectora bello,
 Procubuit, seramque dedit per membra quietem.
 Huic Deus ipse loci fluvio Tiberinus amoeno
 Populeas inter senior se adtollere frondis
 Vifus. Eum tenuis glauco velabat amictu
 Carbafus, et crinis umbrosa tegebat arundo.
 Tum sic adfari, et curas his demere dictis:
 O fate gente Deum, Trojanam ex hostibus urbem
 Qui revehis nobis, aeternaque Pergama servas,
 Exspectate folo Laurenti, arvisque Latinis;

Hic tibi certa domus: certi (ne absiste) Penates:
Neu belli terrere minis. Tumor omnis et irae
Concessere Deum.

Jamque tibi, ne vana putes haec fingere somnum,
Litoreis ingens inventa sub ilicibus fus,
Triginta capitum foetus enixa, jacebit;
Alba, solo recubans, albi circum ubera nati.

[Hic locus urbis erit, requies ea certa laborum:]

Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis
Afcanius clari condet cognominis Albam.

Haud incerta cano. Nunc qua ratione, quod instat,
Expeditas victor, paucis (adverte) docebo.

Arcades his oris, genus a Pallante profectum,
Qui regem Euandrum comites, qui signa secuti,
Delegere locum, et posuere in montibus urbem,
Pallantis proavi de nomine Pallanteum.

Hi bellum adfidue ducunt cum gente Latina:

Hos castris adhibe socios, et foedera junge.

Ipsè ego te ripis et recto flumine ducam,

Adversum remis superes subvectus ut amnem.

Surge age, nate dea; primisque cadentibus astris

Junoni fer rite preces, iramque minasque

Supplicibus supera votis. Mihi victor honorem

Perfolves. Ego sum, pleno quem flumine cernis
 Stringentem ripas, et pingua culta fecantem,
 Caeruleus Thybris, coelo gratissimus amnis.
 Hic mihi magna domus, celsus caput urbibus, exit.
 Dixit, deinde lacu fluvius se condidit alto,
 Ima petens. Nox Aenean fomnusque reliquit.
 Surgit, et, aetherii spectans orientia Solis
 Lumina, rite cavis undam de flumine palmis
 Sustulit, ac talis effundit ad aethera voces:
 Nymphae, Laurentes Nymphae, genus amnibus unde est,
 Tuque, o Thybri tuo genitor cum flumine sancto,
 Adcipite Aenean, et tandem arcete periclis.
 Quo te cumque lacus, miserantem incommoda nostra
 Fonte tenet, quocumque solo pulcherrimus exis;
 Semper honore meo, semper celebrabere donis,
 Corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum.
 Adsis o tantum, et propius tua numina firmes.
 Sic memorat, geminasque legit de classe biremis,
 Remigioque aptat; focios simul instruit armis.
 Ecce autem, subitum atque oculis mirabile monstrum,
 Candida per silvam cum foetu concolor albo
 Procubuit, viridique in litore conspicitur fus:
 Quam pius Aeneas tibi enim, tibi, maxuma Juno,

Mactat, sacra ferens, et cum grege sistit ad aram.
Thybris ea fluvium, quam longa est, nocte tumentem
Leniit, et tacita refluens ita substitit unda,
Mitis ut in morem stagni placidaeque paludis
Sterneret aequor aquis, remo ut luctamen abesset.
Ergo iter inceptum celerant rumore secundo:
Labitur uncta vadis abies: mirantur et undae,
Miratur nemus infuetum fulgentia longe
Scuta virum, fluvio pictasque innare carinas.
Olli remigio noctemque diemque fatigant,
Et longos superant flexus, variisque teguntur
Arboribus, viridisque secant placido aequore silvas.
Sol medium coeli conscenderat igneus orbem,
Quum muros arcemque procul, ac rara domorum
Tecta vident; quae nunc Romana potentia coelo
Aequavit: tum res inopes Euandrus habebat.
Ocius advertunt proras, urbique propinquant.

Forte die sollemnem illo rex Arcas honorem
Amphitryoniadae magno divisque ferebat
Ante urbem in luco. Pallas huic filius una,
Una omnes juvenum primi, pauperque senatus,
Tura dabant; tepidusque cruor fumabat ad aras.
Ut celsas videre rates, atque inter opacum

Adlabi nemus, et tacitis incumbere remis;
 Terrentur visu subito, cunctique relictis
 Confurgunt mensis. Audax quos rumpere Pallas
 Sacra vetat, raptoque volat telo obvius ipse;
 Et procul e tumulo: Juvenes, quae caussa subegit
 Ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit.
 Qui genus? unde domo? pacemne huc fertis, an arma?
 Tum pater Aeneas puppi sic fatur ab alta,
 Paciferaeque manu ramum praetendit olivae:
 Trojugenas, ac tela vides inimica Latinis;
 Quos illi bello profugos egere superbo.
 Euandrum petimus. Ferte haec, et dicite lectos
 Dardaniae venisse duces, focia arma rogantis.
 Obstupuit tanto percussus nomine Pallas:
 Egredere o, quicumque es, ait, coramque parentem
 Adloquere, ac nostris succede penatibus hospes.
 Excepitque manu, dextramque amplexus inhaesit.
 Progressi subeunt luco, fluviumque relinquunt.
 Tum regem Aeneas dictis adfatur amicis:
 Optume Grajugenùm, cui me Fortuna precari,
 Et vitta comtos voluit praetendere ramos;
 Non equidem extimui, Danaùm quod ductor, et Arcas,
 Quodque ab stirpe fores geminis conjunctus Atridis;

Sed mea me virtus, et sancta oracula Divom,
 Cognatique patres, tua terris didita fama,
 Conjungere tibi, et fatis egere volentem.
 Dardanus, Iliacae primus pater urbis et auctor,
 Electra (ut Graji perhibent) Atlantide cretus,
 Advehitur Teucros: Electram maxumus Atlas
 Edidit, aetherios humero qui sustinet orbis.
 Vobis Mercurius pater est, quem candida Maja
 Cyllenae gelido conceptum vertice fudit.
 At Majam, auditis si quidquam credimus, Atlas,
 Idem Atlas generat, coeli qui sidera tollit.
 Sic genus amborum scindit se sanguine ab uno.
 His fretus non legatos, neque prima per artem
 Tentamenta tui pepigi: me, me ipse, meumque
 Objeci caput, et supplex ad limina veni.
 Gens eadem, quae te, crudeli Daunia bello
 Insequitur; nos si pellant, nihil a fore credunt,
 Quin omnem Hesperiam penitus sua sub juga mittant:
 Et mare, quod supra, teneant, quodque adluit infra.
 Adcipe, daque fidem. Sunt nobis fortia bello
 Pectora, sunt animi, et rebus spectata Juventus.
 Dixerat Aeneas. Ille os, oculosque loquentis
 Jam dudum, et totum lustrabat lumine corpus.

Tum sic pauca refert: Ut te, fortissime Teucrùm,
 Adcipio adgnoscoque libens! ut verba parentis,
 Et vocem Anchifae magni, voltumque recordor!
 Nam memini Hesionae visentem regna fororis
 Laomedontiaden Priamum, Salamina petentem,
 Protenus Arcadiae gelidos invifere finis.
 Tum mihi prima genas vestibat flore juventa;
 Mirabarque duces Teucros, mirabar et ipsum
 Laomedontiaden: sed cunctis altior ibat
 Anchifes. Mihi mens juvenali ardebat amore
 Compellare virum, et dextrae conjungere dextram:
 Adceffi, et cupidus Phenei sub moenia duxi.
 Ille mihi insignem pharetram, Lyciasque fagittas
 Difcedens, chlamydemque auro dedit intertextam,
 Frenaque bina, meus quae nunc habet, aurea, Pallas.
 Ergo et, quam petitis, juncta est mihi foedere dextra:
 Et, lux quum primum terris se craftina reddet,
 Auxilio laetos dimittam, opibusque juvabo.
 Interea sacra haec, quando huc veniftis amici,
 Annua, quae differre nefas, celebrate faventes
 Nobiscum, et jam nunc fociorum adfuefcite mensis.
 Haec ubi dicta, dapes jubet et sublata reponi
 Pocula, gramineoque viros locat ipse fedili:

Praecipuumque toro et villosi pelle leonis
Adcipit Aenean, folioque invitat acerno.
Tum lecti juvenes certatim araeque facerdos
Viscera tosta ferunt taurorum, onerantque canistris
Dona laboratae Cereris, Bacchumque ministrant.
Vescitur Aeneas, simul et Trojana juvenus,
Perpetui tergo bovis, et lultralibus extis.
Postquam exemta fames, et amor conpreffus edendi,
Rex Euandrus ait: Non haec follemnia nobis,
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram
Vana fuperfitio veterumque ignara Deorum
Inpofuit. Saevis, hofpes Trojane, periclis
Servati facimus, meritosque novamus honores.
Jam primum faxis fufpenfam hanc adfpice rupem:
Disiectae procul ut moles, defertaque montis
Stat domus, et fcopuli ingentem traxere ruinam.
Hic fpelunca fuit vafte fummotâ recessu,
Semihominis Caci: facies quam dira tenebat
Solis inacceffam radiis: femperque recenti
Caede tepebat humus; foribusque adfixa fuperbis
Ora virum trifti pendebant pallida tabo.
Huic monftro Volcanus erat pater: illius atros
Ore vomens ignis magna fe mole ferebat.

Adtulit et nobis aliquando optantibus aetas
Auxilium adventumque Dei. Nam maxumus ultor,
Tergemini nece Geryonae spoliisque superbus,
Alcides aderat, taurosque hac victor agebat
Ingentis: vallemque boves amnemque tenebant:
At furis Caci mens effera, ne quid inaufum
Aut intractatum scelerisve dolive fuisset,
Quatuor a stabulis praestanti corpore tauros
Avertit, totidem forma superante juvenas.
Atque hos, ne qua forent pedibus vestigia rectis,
Cauda in speluncam tractos, versisque viarum
Indiciis raptos, faxo occultabat opaco.
Quaerenti nulla ad speluncam signa ferebant.
Interea, quum jam stabulis faturata moveret
Amphitryoniades armenta, abitumque pararet,
Discessu mugire boves, atque omne querelis
Inpleri nemus, et colles clamore relinqui.
Reddidit una boum vocem, vastoque sub antro
Mugit, et Caci spem custodita fefellit.
Hic vero Alcidae furiis exarserat atro
Felle dolor: rapit arma manu, nodisque gravatum
Robur; et aetherii cursu petit ardua montis.
Tum primum nostri Cacum videre timentem,

Turbatumque oculi. Fugit ilicet ocior Euro,
Speluncamque petit: pedibus timor addidit alas.
Ut sese includit, ruptisque inmane catenis
Dejecit faxum, ferro quod et arte paterna
Pendebat, fultosque emuniit objice postes;
Ecce, furens animis aderat Tiryntius, omnemque
Adcessum lustrans, huc ora ferebat et illuc,
Dentibus infrendens. Ter totum fervidus ira
Lustrat Aventini montem: ter faxea tentat
Limina nequidquam: ter fessus valle refedit.
Stabat acuta flex, praecisis undique faxis,
Speluncae dorso infurgens, altissima visu;
Dirarum nidis domus opportuna volucrum.
Hanc, ut prona jugo laevum incumbibat ad amnem,
Dexter in adversum nitens concussit, et imis
Avolsam solvit radicibus: inde repente
Impulit. Impulso quo maximus insonat aether:
Diffultant ripae, refluitque exterritus amnis.
At specus, et Caci detecta adparuit ingens
Regia, et umbrosae penitus patuere cavernae:
Non fecus, ac si qua penitus vi terra dehiscens
Infernas referet sedes, et regna recludat
Pallida, Dis invisa; superque inmane barathrum

Cernatur, trepidentque inmisso lumine Manes.
Ergo insperata deprensum in luce repente,
Inclusumque cavo faxo, atque infueta rudentem,
Desuper Alcides telis premit, omniaque arma
Advocat, et ramis vastisque molaribus instat.
Ille autem (neque enim fuga jam super ulla pericli)
Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu)
Evomit, involvitque domum caligine caeca,
Prospectum eripiens oculis; glomeratque sub antro
Fumiferam noctem conmixtis igne tenebris.
Non tulit Alcides animis, seque ipse per ignem
Praecipiti injecit saltu, qua plurimus undam
Fumus agit, nebulaque ingens specus aestuat atra.
Hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
Conripit in nodum complexus, et angit inhaerens
Elisos oculos, et ficcum sanguine guttur.
Panditur extemplo foribus domus atra revolsis:
Abtractaeque boves, abjurataeque rapinae
Coelo ostenduntur, pedibusque informe cadaver
Protrahitur. Nequeunt expleri corda tuendo
Terribilis oculos, voltum, villosaque faetis
Pectora femiferi, atque extinctos faucibus ignis.
Ex illo celebratus honos, laetique minores

Servavere diem, primusque Potitius auctor,
Et domus Herculei custos Pinaria sacri
Hanc aram luco statuit, quae Maxuma semper
Dicetur nobis, et erit quae maxuma semper.
Quare agite, o juvenes, tantarum in munere laudum
Cingite fronde comas, et pocula porgite dextris,
Communemque vocate Deum, et date vina volentes.
Dixerat: Herculea bicolor quum populus umbra
Velavitque comas, foliisque innexa pependit:
Et facer inplevit dextram scyphus. Ocius omnes
In mensam laeti libant, Divosque precantur.
Devexo interea propior fit vesper Olympo:
Jamque sacerdotes primusque Potitius ibant,
Pellibus in morem cincti, flammisque ferebant.
Instaurant epulas, et mensae grata secundae
Dona ferunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
Tum Salii ad cantus, incensa altaria circum,
Populeis adfunt evincti tempora ramis;
Hic juvenum chorus, ille senum; qui carmine laudes
Herculeas, et facta ferant: ut prima novercae
Monstra manu, geminosque premens eliserit anguis:
Ut bello egregias idem disjecerit urbis,
Trojamque, Oechaliamque: ut duros mille labores

Rege sub Euryſtheo, fatiſ Junoniſ iniquae,
 Pertulerit. Tu nubigenas, invicte, bimembris
 Hylaeumque, Pholumque manu, tu Creſia mactas
 Prodigia, et vaſtum Nemeae ſub rupe leonem.
 Te Stygii tremuere lacus, te janitor Orci
 Offa ſuper recubans antro ſemefa cruento:
 Nec te ullae facies, non terruit ipſe Typhoëus
 Arduus, arma tenens: non te rationiſ egentem
 Lernaeuſ turba capitum circumſtetit anguiſ.
 Salve, vera Joviſ proleſ, decuſ addite Diviſ:
 Et noſ, et tua dexter adi pede ſacra ſecundo.
 Talia carminibuſ celebrant: ſuper omnia Caci
 Speluncam adjiciunt, ſpirantemque ignibuſ ipſum.
 Conſonat omne nemuſ ſtrepitu, colleſque reſultant.

Exin ſe cuncti diviniſ rebuſ ad urbem
 Perfectiſ referunt. Ibat rex obſituſ aevo,
 Et comitem Aenean juxta natumque tenebat
 Ingrediens, varioque viam ſermone levabat.
 Miratur, facilique oculoſ fert omnia circum
 Aeneas, capiturque lociſ; et ſingula laetuſ
 Exquiritque, auditque virum monumenta priorum.
 Tum rex Euandruſ Romanae conditor arcis:
 Haec nemora indigenae Fauni Nymphaeque tenebant,

Gensque virum truncis et duro robore nata:
Quis neque mos, neque cultus erat: nec jungere tauros,
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami, atque asper victu venatus alebat.
Primus ab aethereo venit Saturnus Olympo,
Arma Jovis fugiens, et regnis exful ademptis.
Is genus indocile, ac disperfum montibus altis
Conposuit, legesque dedit, Latiumque vocari
Maluit, his quoniam latuiffet tutus in oris.
Aurea quae perhibent, illo sub rege fuerunt
Secula: sic placida populos in pace regebat.
Deterior donec paullatim, ac decolor aetas,
Et belli rabies, et amor successit habendi.
Tum manus Aufonia, et gentes venero Sicanae;
Saepius et nomen posuit Saturnia tellus.
Tum reges, asperque inmani corpore Thybris:
A quo post Itali fluvium cognomine Thybrim
Diximus: amifit verum vetus Albula nomen.
Me pulsum patria, pelagique extrema sequentem
Fortuna omnipotens, et ineluctabile fatum,
His posuere locis: matrisque egere tremenda
Carmentis Nymphae monita, et Deus auctor Apollo.
Vix ea dicta: dehinc progressus monstrat et aram,

Et Carmentalem Romano nomine portam :
 Quam memórant Nymphae priscum Carmentis honorem
 Vatis fatidicae: cecinit quae prima futuros
 Aeneadas magnos, et nobile Pallanteum.
 Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum
 Retulit, et gelida monstrat sub rupe Lupercal,
 Parrhasio dictum Panos de more Lycei.
 Nec non et sacri monstrat nemus Argileti,
 Testaturque locum, et letum docet hospitis Argi.
 Hinc ad Tarpejam sedem, et Capitolia ducit,
 Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.
 Jam tum religio pavidos terrebat agrestis
 Dira loci: jam tum silvam faxumque tremebant.
 Hoc nemus, hunc, inquit, frondoso vertice collem
 (Quis Deus, incertum est) habitat Deus: Arcades ipsum
 Credunt se vidisse Jovem, quum saepe nigrantem
 Aegida concuteret dextra, nimbosque cieret.
 Haec duo praeterea disjectis oppida muris,
 Reliquias, veterumque vides monumenta virorum.
 Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit arcem:
 Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.
 Talibus inter se dictis ad tecta subibant
 Pauperis Euandri, passimque armenta videbant

Romanoque foro et lautis mugire Carinis.

Ut ventum ad fedes: Haec, inquit, limina victor
Alcides subiit; haec illum regia cepit.

Aude, hospes, contemnere opes: et te quoque dignum

Finge Deo; rebusque veni non asper egenis.

Dixit, et angusti subter fastigia tecti

Ingentem Aenean duxit, stratisque locavit

Effultum foliis, et pelle Libyftidis urfae.

Nox ruit, et fuscis tellurem amplectitur alis.

At Venus haud animo nequidquam exterrita mater,

Laurentumque minis et duro mota tumultu,

Volcanum adloquitur, thalamoque haec conjugis aureo

Incipit, et dictis divinum adspirat amorem:

Dum bello Argolici vastabant Pergama reges

Debita, casurasque inimicis ignibus arces;

Non ullum auxilium miseris, non arma rogavi

Artis opisque tuae: nec te, carissime conjunx,

Incaffumve tuos volui exercere labores:

Quamvis et Priami deberem plurima natis,

Et durum Aeneae flevissem saepe laborem.

Nunc Jovis imperiis Rutulorum conffitit oris.

Ergo eadem supplex venio, et fanctum mihi numen

Arma rogo, genetrix nato. Te filia Nerei,

Te potuit lacrimis Tithonia flectere conjunx.
 Adspice, qui coëant populi, quae moenia clausis
 Ferrum acuant portis in me, excidiumque meorum.
 Dixerat: et niveis hinc atque hinc Diva lacertis
 Cunctantem amplexu molli fovet. Ille repente
 Accepit solitam flammam: notusque medullas
 Intravit calor, et labefacta per ossa cucurrit.
 Non fecus atque olim, tonitru quum rupta corusco
 Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
 Sensit laeta dolis, et formae conscia conjunx.
 Tum pater aeterno fatur devinctus amore:
 Quid causas petis ex alto? fiducia cessit
 Quo tibi, Diva, mei? similis si cura fuisset,
 Tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset,
 Nec Pater omnipotens Trojam, nec fata vetabant
 Stare, decemque alios Priamum superesse per annos.
 Et nunc, si bellare paras, atque haec tibi mens est;
 Quidquid in arte mea possum promittere curae,
 Quod fieri ferro, liquidove potest electro,
 Quantum ignes animaeque valent; absiste precando
 Viribus indubitare tuis. Ea verba locutus
 Optatos dedit amplexus, placidumque petivit
 Conjugis infusus gremio per membra soporem.

Inde, ubi prima quies medio jam noctis abactae
 Curriculo expulerat fomnum, quum femina primum,
 Cui tolerare colo vitam tenuique Minerva
 Inpositum, cinerem et sopitos fuscitat ignis,
 Noctem addens operi; famulasque ad lumina longo
 Exercet penso; castum ut servare cubile
 Conjugis, et possit parvos educere natos.
 Haud secus Ignipotens, nec tempore segnior illo
 Mollibus e stratis opera adfabrilia surgit.
 Infula Sicanium juxta latus Aeoliamque
 Erigitur Liparen, fumantibus ardua faxis:
 Quam subter specus, et Cyclopum exesa caminis
 Antra Aetnaea tonant, validique incudibus ictus
 Auditi referunt gemitum, striduntque cavernis
 Stricturae Chalybum, et fornacibus ignis anhelat;
 Volcani domus, et Volcania nomine tellus.
 Hoc tunc Ignipotens coelo descendit ab alto.
 Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
 Brontesque, Steropesque, et nudus membra Pyracmon.
 His informatum manibus jam parte polita
 Fulmen erat; toto genitor quae plurima coelo
 Dejicit in terras: pars imperfecta manebat.
 Tris imbris torti radios, tris nubis aquosae

Addiderant, rutuli tris ignis, et alitis Auftri.
Fulgores nunc horridos, fonitumque, metumque
Miscebant operi, flammisque sequacibus iras.
Parte alia Marti currumque, rotasque volucris
Instabant; quibus ille viros, quibus excitat urbis:
Aegidaeque horridam, turbatae Palladis arma.
Certatim squamis serpentum auroque polibant,
Connexosque anguis, ipsamque in pectore Divae
Gorgona defecto vertentem lumina collo.
Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labores,
Aetnaei Cyclopes; et huc advertite mentem.
Arma acri facienda viro. Nunc viribus usus,
Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra.
Praecipitate moras. Nec plura effatus: et illi
Ocius incubuere omnes, pariterque laborem
Sortiti. Fluit aes rivis, auriq; metallum;
Volnificusque chalybs vasta fornace liquefcit.
Ingentem clipeum informant, unum omnia contra
Tela Latinorum: septenosque orbibus orbis
Inpediunt. Alii ventosis follibus auras
Adcipiunt redduntque: alii stridentia tinguunt
Aera lacu. Gemit inpositis incudibus antrum.
Illi inter sese multa vi brachia tollunt

In numerum, versantque tenaci forcipe massam.

Haec pater Aeoliis properat dum Lemnius oris,
 Euandrum ex humili tecto lux fuscitat alma,
 Et matutini volucrum sub culmine cantus.
 Confurgit senior, tunicaque inducitur artus,
 Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis.
 Tum lateri atque humeris Tegeum subligat enses,
 Demissa ab laeva pantherae terga retorquens.
 Nec non et gemini custodes limine ab alto
 Procedunt, gressumque canes comitantur herilem.
 Hospitis Aeneae sedem, et secreta petebat,
 Sermonum memor, et promissi muneris heros.
 Nec minus Aeneas se matutinus agebat.
 Filius huic Pallas, illi comes ibat Achates.
 Congressi jungunt dextras, mediisque residunt
 Aedibus, et licito tandem sermone fruuntur.
 Rex prior haec:
 Maxime Teucrorum ductor, quo sospite numquam
 Res equidem Trojae victas, aut regna fatebor;
 Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
 Exiguae vires. Hinc Tusco claudimur amni,
 Hinc Rutulus premit, et murum circumsonat armis.
 Sed tibi ego ingentis populos opulentaque regnis

Jungere castra paro: quam fors inopina salutem
 Ostentat. Fatis huc te poscentibus adfers.
 Haud procul hinc faxo incolitur fundata vetusto
 Urbis Agyllinae fedes: ubi Lydia quondam
 Gens, bello praeclara, jugis infedit Etruscis.
 Hanc multos florentem annos rex deinde superbo
 Imperio et faevis tenuit Mezentius armis.
 Quid memorem infandas caedes; quid facta tyranni
 Effera? DI capiti ipsius, generique reservent.
 Mortua quin etiam jungebat corpora vivis,
 Componens manibusque manus, atque oribus ora,
 (Tormenti genus) et fanie taboque fluentis
 Complexu in misero longa sic morte necabat.
 At fessi tandem cives infanda furentem
 Armati circumstant ipsumque domumque:
 Obtruncant focios, ignem ad fastigia jactant.
 Ille inter caedes Rutulorum elapsus in agros
 Confugere, et Turni defendier hospitis armis.
 Ergo omnis furis surrexit Etruria iustis:
 Regem ad supplicium praesenti Marte repossunt.
 His ego te, Aenea, ductorem millibus addam.
 Toto namque fremunt condensae litore puppes,
 Signaque ferre jubent: retinet longaevus haruspex

Fata canens: O Maeoniae delecta Juventus,
Flos veterum virtusque virum, quos justus in hostem
Fert dolor, et merita adcondit Mezentius ira;
Nulli fas Italo tantam subungere gentem:
Externos optate duces. Tum Etrusca refedit
Hoc acies campo, monitis exterrita Divom.
Ipse oratores ad me, regnique coronam
Cum sceptro misit, mandatque insignia Tarchon,
Succedam castris, Tyrrhenaque regna capeffam.
Sed mihi tarda gelu seclisque effoeta senectus
Invidet imperium, feraeque ad fortia vires.
Natum exhortarer, ni mixtus matre Sabella
Hinc partem patriae traheret. Tu, cujus et annis
Et generi fata indulgent, quem numina poscunt,
Ingredere, o Teucrùm atque Italùm fortissime ductor.
Hunc tibi praeterea, spes et solatia nostri,
Pallanta adjungam. Sub te tolerare magistro
Militiam, et grave Martis opus, tua cernere facta
Adfuescat, primis et te miretur ab annis.
Arcadas huic equites bis centum, robora pubis
Lecta dabo; totidemque suo tibi nomine Pallas.
Vix ea fatus erat: defixique ora tenebant
Aeneas Anchifiades et fidus Achates,

Multaque dura suo tristi cum corde putabant;
 Ni signum coelo Cytherea dedisset aperto.
 Namque improvise vibratus ab aethere fulgor
 Cum fonitu venit, et ruere omnia visa repente,
 Tyrrhenusque tubae mugire per aethera clangor.
 Suspiciunt: iterum atque iterum fragor intonat ingens.
 Arma inter nubem, coeli in regione serena,
 Per sudum rutilare vident, et pulsa tonare.
 Obstupere animis alii; sed Troius heros
 Adgnovit sonitum, et Divae promissa parentis.
 Tum memorat: Ne vero, hospes, ne quaere profecto,
 Quem casum portenta ferant: ego poscor Olympo.
 Hoc signum cecinit missuram Diva creatrix,
 Si bellum ingrueret; Volcaniaque arma per auras
 Laturam auxilio.
 Heu, quantaes miseris caedes Laurentibus instant!
 Quas poenas mihi, Turne, dabis! quam multa sub undas
 Scuta virum, galeasque, et fortia corpora volves,
 Thybri pater! poscant acies, et foedera rumpant.
 Haec ubi dicta dedit, folio se tollit ab alto;
 Et primum Herculeis sopitas ignibus aras
 Excitat, hesternumque Larem, parvosque Penatis
 Laetus adit, mactant lectas de more bidentis,

Euandrus pariter, pariter Trojana Juventus.
 Post hinc ad navis graditur, fociosque revisit:
 Quorum de numero, qui sese in bella sequantur,
 Praestantis virtute legit: pars cetera prona
 Fertur aqua, fegnisque secundo defluit amni,
 Nuntia ventura Ascanio rerumque patrisque.
 Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arva:
 Ducunt exfortem Aeneae; quem fulva leonis
 Pellis obit totum, praefulgens unguibus aureis.

Fama volat parvam subito volgata per urbem,
 Ocius ire equites Tyrrheni ad limina regis.
 Vota metu duplicant matres, propiusque periclo
 It timor, et major Martis jam adparet imago.
 Tum pater Euandrus dextram complexus euntis
 Haeret, inexpletum lacrimans, ac talia fatur:
 O mihi praeteritos referat si Juppiter annos!
 Qualis eram, quum primam aciem Praeneste sub ipsa
 Stravi, scutorumque incendi victor acervos;
 Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi:
 Nascenti cui tris animas Feronia mater
 (Horrendum dictu) dederat, terna arma movenda;
 Ter leto sternendus erat: cui tunc tamen omnis
 Abstulit haec animas dextra, et totidem exuit armis.

Non ego nunc dulci amplexu divellerer usquam,
 Nate, tuo: neque finitimo Mezentius usquam,
 Huic capiti insultans, tot ferro saeva dedisset
 Funera, tam multis viduasset civibus urbem.
 At vos, o Superi, et Divom tu maxume rector
 Juppiter, Arcadii, quaeso, miserescite regis,
 Et patrias audite preces. Si numina vestra
 Incolumem Pallanta mihi, si fata reservant,
 Si visurus eum vivo, et venturus in unum,
 Vitam oro: patiar quemvis durare laborem.
 Sin aliquem infandum casum, Fortuna, minaris;
 Nunc, o nunc liceat crudelem abrumpere vitam,
 Dum curae ambiguae, dum spes incerta futuri,
 Dum te, care puer, mea fera et sola voluptas,
 Complexu teneo: gravior ne nuntius auris
 Volneret. Haec genitor digressu dicta supremo
 Fundebat: famuli conlapsum in tecta ferebant.

Jamque adeo exierat portis equitatus apertis:
 Aeneas inter primos, et fidus Achates:
 Inde alii Trojae proceres. Ipse agmine Pallas
 In medio, chlamyde, et pictis conspectus in armis.
 Qualis, ubi Oceani perfusus Lucifer unda,
 Quem Venus ante alios astrorum diligit ignis,

Extulit os sacrum coelo, tenebrasque resolvit.
 Stant pavidæ in muris matres, oculisque sequuntur
 Pulveream nubem, et fulgentis aere catervas.
 Olli per dumos, qua proxima meta viarum,
 Armati tendunt. It clamor, et agmine facto
 Quadrupedante putrem fonitu quatit ungula campum.
 Est ingens gelidum lucus prope Caeritis amnem,
 Religione patrum late facer: undique colles
 Includere cavi, et nigra nemus abiete cingunt.
 Silvano fama est veteres sacrasse Pelasgos,
 Arvorum pecorisque Deo, lucumque diemque,
 Qui primi finis aliquando habuere Latinos.
 Haud procul hinc Tarcho, et Tyrrheni tuta tenebant
 Castra locis, celsoque omnis de colle videri
 Jam poterat legio, et latis tendebat in arvis.
 Huc pater Aeneas, et bello lecta juvenus,
 Succedunt, fessique et equos et corpora curant.

At Venus aetherios inter Dea candida nimbos
 Dona ferens aderat: natumque in valle reducta
 Ut procul egelido secretum flumine vidit,
 Talibus adfata est dictis, seque obtulit ultro:
 En, perfecta mei promissa conjugis arte
 Munera: ne mox aut Laurentis, nate, superbos,

Aut acrem dubites in proelia poscere Turnum.
Dixit, et amplexus nati Cytherea petivit:
Arma sub adversa posuit radiantia quercu.
Ille Deae donis et tanto laetus honore,
Expleri nequit, atque oculos per singula volvit,
Miraturque, interque manus, et brachia versat
Terribilem cristis galeam, flammisque vomentem,
Fatiferumque enses, lorica ex aere ridentem,
Sanguineam, ingentem, qualis, quum caerulea nubes
Solis inardescit radiis, longeque refulget.
Tum levis ocreas electro, auroque recocto,
Haestamque, et clipei non enarrabile textum.
Illic res Italas, Romanorumque triumphos,
Haud vatum ignarus, venturique inscius aevi,
Fecerat Ignipotens: illic genus omne futurae
Stirpis ab Ascanio, pugnataque in ordine bella.
Fecerat et viridi foetam Mavortis in antro
Procubuisse lupam: geminos huic ubera circum
Ludere pendentis pueros, et lambere matrem
Inpavidos: illam tereti cervice reflexam
Mulcere alternos, et corpora fingere lingua.
Nec procul hinc Romam, et raptas sine more Sabinas
Confessu caveae, magnis Circensibus actis,

Addiderat, subitoque novum confurgere bellum
Romulidis, Tatioque feni, Curibusque severis.
Post idem inter se, posito certamine, reges
Armati Jovis ante aram, paterasque tenentes
Stabant, et caesa jungebant foedera porca.
Haud procul inde, citae Metium in diversa quadrigae
Distulerant, (at tu dictis, Albane, maneres)
Raptabatque viri mendacis viscera Tullus
Per silvam, et sparsi rorabant sanguine vepres.
Nec non Tarquinius ejectum Porfenna jubebat
Adcipere, ingentique urbem obsidione premebat:
Aeneadae in ferrum pro libertate ruebant.
Illum indignanti similem, similemque minanti
Adspiceres; pontem auderet quod vellere Cocles,
Et fluvium vinculis innaret Cloelia ruptis.
In summo custos Tarpejae Manlius arcis
Stabat pro templo, et Capitolia celsa tenebat,
Romuleoque recens horrebat regia culmo.
Atque hic auratis volitans argenteus anser
Porticibus Gallos in limine adesse canebat:
Galli per dumos aderant, arcemque tenebant,
Defensi tenebris, et dono noctis opacae.
Aurea caesaries ollis, atque aurea vestis.

Virgatis lucent fagulis: tum lactea colla
 Auro innectuntur. Duo quisque Alpina coruscant
 Gaesa manu, scutis protecti corpora longis.
 Hic exultantis Salios, nudosque Lupercos,
 Lanigerosque apices, et labra ancilia coelo
 Extuderat: castrae ducebant sacra per urbem
 Pilentis matres in mollibus. Hinc procul addit
 Tartareas etiam sedes, alta ostia Ditis;
 Et scelerum poenas, et te, Catilina, minaci
 Pendentem scopulo, Furiarumque ora trementem,
 Secretosque pios: his dantem jura Catonem.
 Haec inter tumidi late maris ibat imago
 Aurea; sed fluctu spumabant caerulea cano:
 Et circum argento clari delphines in orbem
 Aequora verrebant caudis, aestumque fecabant.
 In medio classis aeratas, Actia bella
 Cernere erat: totumque instructo Marte videres
 Fervere Leucaten, auroque effulgere fluctus.
 Hinc Augustus agens Italos in proelia Caesar
 Cum Patribus, Populoque, Penatibus, et magnis DIIs,
 Stans celsa in puppi: geminas cui tempora flammis
 Laeta vomunt, patriumque aperitur vertice fidus.
 Parte alia ventis et DIIs Agrippa secundis

Arduus agmen agens: cui belli insigne superbum
 Tempora navali fulgent rostrata corona.
 Hinc ope barbarica, variisque Antonius armis,
 Victor ab Aurorae populis et litore rubro
 Aegyptum, viresque Orientis, et ultima secum
 Bactra vehit; sequiturque (nefas) Aegyptia conjunx.
 Una omnes ruere, ac totum spumare reductis
 Convulsam remis, rostrisque tridentibus, aequor.
 Alta petunt: pelago credas innare revolsas
 Cycladas, aut montis concurrere montibus altos.
 Tanta mole viri turritis puppibus instant.
 Stuppea flamma manu, telisque volatile ferrum
 Spargitur. Arva nova Neptunia caede rubescunt.
 Regina in mediis patrio vocat agmina sistro:
 Necdum etiam geminos a tergo respicit anguis.
 Omnigenumque Deum monstra, et latrator Anubis,
 Contra Neptunum, et Venerem, contraque Minervam
 Tela tenent. Saevit medio in certamine Mavors
 Caelatus ferro, tristesque ex aethere Dirae;
 Et scissa gaudens vadit Discordia palla:
 Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.
 Actius haec cernens arcum intendebat Apollo
 Desuper: omnis eo terrore Aegyptus, et Indi,

Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabaei.
Ipsa videbatur ventis regina vocatis
Vela dare, et laxos jam jamque inmittere funis.
Illam inter caedes pallentem morte futura
Fecerat Ignipotens undis et Iapyge ferri;
Contra autem magno maerentem corpore Nilum,
Pendentemque sinus, et tota veste vocantem
Caeruleum in gremium, latebrofaque flumina victos.
At Caesar, triplici invectus Romana triumpho
Moenia, DI's Italis votum inmortale sacrabat.
Maxima tercentum totam delubra per Urbem
Laetitia, ludisque viae plaufuque fremebant:
Omnibus in templis matrum chorus, omnibus arae:
Ante aras terram caesi stravere juvenci.
Ipse, fedens niveo candentis limine Phoebi,
Dona recognoscit populorum, aptatque superbis
Postibus: incedunt victae longo ordine gentes,
Quam variae linguis, habitu tam vestis et armis.
Hic Nomadum genus, et distinctos Mulciber Afros,
Hic Lelegas, Carasque, sagittiferosque Gelonos
Finxerat. Euphrates ibat jam mollior undis,
Extremique hominum Morini, Rhenusque bicornis;
Indomitique Dahae, et pontem indignatus Araxes.

148 AENEIDOS LIB. VIII. v. 729.

Talia, per clipeum Volcani, dona parentis
Miratur, rerumque ignarus imagine gaudet;
Adtollens humero famamque, et fata nepotum.

PUBLII VIRGILII
MARONIS
AENEIDOS
LIBER NONUS.

ATQUE ea diversa penitus dum parte geruntur,
Irim de coelo misit Saturnia Juno
Audacem ad Turnum. Luco tum forte parentis
Pilumni Turnus sacrata valle sedebat.
Ad quem sic roseo Thaumantias ore locuta est:
Turne, quod optanti Divum promittere nemo
Auderet, volvenda dies, en, adtulit ultro.
Aeneas, urbe, et sociis, et classe relicta,
Sceptra Palatini, sedemque petit Euandri.
Nec fatis: extremas Corythi penetravit ad urbes:
Lydorumque manum, conlectos armat agrestis.
Quid dubitas? nunc tempus equos, nunc poscere currus,
Rumpe moras omnis, et turbata adripe castra.
Dixit, et in coelum paribus se sustulit alis;
Ingentemque fuga secuit sub nubibus arcum.

Adgnovit juvenis, duplicisque ad sidera palmas
Sustulit, et tali fugientem est voce secutus:
Iri, decus coeli, quis te mihi nubibus actam
Detulit in terras? unde haec tam clara repente
Tempestat? medium video discedere coelum,
Palantisque polo stellas. Sequor omina tanta,
Quisquis in arma vocas. Et sic effatus ad undam
Processit, summoque hausit de gurgite lymphas,
Multa deos orans; oneravitque aethera votis.
Jamque omnis campis exercitus ibat apertis,
Dives equum, dives pictae vestis et auri.
Messapus primas acies, postrema coercent
Tyrrhidae juvenes: medio dux agmine Turnus.
[Vertitur arma tenens, et toto vertice supra est.]
Ceum septem surgens sedatis amnibus altus
Per tacitum Ganges, aut pingui flumine Nilus,
Quum refluit campis, et jam se condidit alveo.
Hic subitam nigro glomerari pulvere nubem
Prospiciunt Teucris, ac tenebras insurgere campis.
Primus ab adversa conclamat mole Caicus:
Quis globus, o cives, caligine volvitur atra!
Ferte citi ferrum, date tela, et scandite muros.
Hostis adest, eia. Ingenti clamore per omnis

Conduunt se Teucris portas, et moenia complent.
Namque ita discedens praeceperat optumus armis
Aeneas: si qua interea Fortuna fuisset,
Neu struere auderent aciem, neu credere campo:
Castra modo, et tutos fervarent aggere muros.
Ergo, etsi conferre manum pudor iraque monstrat,
Objiciunt portas tamen, et praecepta faciunt,
Armatique cavis expectant turribus hostem.
Turnus, ut ante volans tardum praecesserat agmen,
Viginti lectis equitum comitatus, et urbi
Inprovifus adest: maculis quem Thracius albis
Portat equus, cristaque tegit galea aurea rubra.
Ecquis erit mecum, juvenes, qui primus in hostem?
En, ait. Et jaculum adtorquens emittit in auras
Principium pugnae, et campo sese arduus infert.
Clamore excipiunt focii, fremituque sequuntur
Horrisono: Teucrum mirantur inertia corda;
Non aequo dare se campo, non obvia ferre
Arma viros, sed castra fovere. Huc turbidus atque huc
Lustrat equo muros, aditumque per avia quaerit.
Ac veluti pleno lupus infidiatus ovili,
Quum fremit ad caulas, ventos perpeffus et imbris,
Nocte super media; tuti sub matribus agni

Balatum exercent: ille asper et improbus ira
 Saevit in absentis: conlecta fatigat edendi
 Ex longo rabies, et ficcae fanguine fauces.
 Haud aliter Rutulo, muros et castra tuenti,
 Ignescunt irae: duris dolor ossibus ardet;
 Qua tentet ratione aditus, et qua via clausos
 Excuiat Teucros vallo, atque effundat in aequor.
 Classsem, quae lateri castrorum adjuncta latebat,
 Aggeribus saeptam circum et fluvialibus undis,
 Invadit: fociosque incendia poscit ovantis:
 Atque manum pinu flagranti fervidus inplet.
 Tum vero incumbunt; urguet praesentia Turni:
 Atque omnis facibus pubes adcingitur atris.
 Diripuerere focos: piceum fert fumida lumen
 Taeda, et conmixtam Volcanus ad astra favillam.

Quis deus, o Musae, tam saeva incendia Teucris
 Avertit? tantos ratibus quis depulit ignes?
 Dicite. Prisca fides facta, sed fama perennis.
 Tempore quo primum Phrygia formabat in Ida
 Aeneas classsem, et pelagi petere alta parabat;
 Ipsa Deum fertur genetrix Berecynthia magnum
 Vocibus his adfata Jovem: Da, nate, petenti,
 Quod tua cara parens domito te poscit Olympo.

Pineae filva mihi, multos dilecta per annos,
 Lucus in arce fuit fumma, quo sacra ferebant,
 Nigranti picea trabibusque obscurus acernis:
 Has ego Dardanio juveni, quum classis egeret,
 Laeta dedi: nunc sollicitam timor anxius urguet.
 Solve metus, atque hoc precibus sine posse parentem,
 Neu cursu quassatae ullo, neu turbine venti
 Vincantur. Profit nostris in montibus ortas.
 Filius huic contra, torquet qui sidera mundi:
 O genetrix, quo fata vocas? aut quid petis istis?
 Mortaline manu factae immortale carinae
 Fas habeant? certusque incerta pericula lustret
 Aeneas? cui tanta Deo permissa potestas?
 Immo, ubi defunctae finem portusque tenebunt
 Ausonios, olim quaecumque evaserit undis,
 Dardaniumque ducem Laurentia vexerit arva,
 Mortalem eripiam formam, magnique jubebo
 Aequeorū esse Deas: qualis Nereia Doto,
 Et Galatea secant spumantem pectore pontum.
 Dixerat: idque ratum Stygii per flumina fratris,
 Per piceae torrentis atraque voragine ripas
 Adnuit, et totum nutu tremefecit Olympum.

Ergo aderat promissa dies, et tempora Parcae

Debita conplerant, quum Turni injuria matrem
Admonuit ratibus facris depellere taedas.
Hic primum nova lux oculis offulfit, et ingens
Visus ab Aurora coelum transcurre nimbus,
Idaeique chori: tum vox horrenda per auras
Excidit, et Troum Rutulorumque agmina conplet:
Ne trepidate meas, Teucris, defendere navis,
Neve armate manus: maria ante exurere Turno,
Quam sacras dabitur pinus. Vos ite solutae,
Ite, deae pelagi; Genetrix jubet. Et sua quaeque
Continuo puppes abrumpunt vincula ripis,
Delphinumque modo demersis aequora rostris
Ima petunt. Hinc virgineae (mirabile monstrum)
[Quot prius aeratae steterant ad litora prorae]
Reddunt se totidem facies, pontoque feruntur.
Obstupuere animi Rutulis: conterritus ipse
Turbatis Messapus equis: cunctatur et amnis
Rauca fonans, revocatque pedem Tiberinus ab alto.
At non audaci cessit fiducia Turno:
Ultro animos tollit dictis, atque increpat ultro:
Trojanos haec monstra petunt: his Juppiter ipse
Auxilium solitum eripuit: non tela, nec ignes
Expectant Rutulos. Ergo maria invia Teucris,

Nec spes ulla fugae: rerum pars altera adempta est:
Terra autem in nostris manibus: tot millia, gentes
Arma ferunt Italae. Nil me fatalia terrent,
Si qua Phryges prae se jactant, responsa Deorum.
Sat fatis Venerique datum, tetigere quod arva
Fertilis Ausoniae Troës. Sunt et mea contra
Fata mihi, ferro sceleratam excindere gentem,
Conjuge praerepta: nec solos tangit Atridas
Iste dolor, solisque licet capere arma Mycenis.
Sed periisse semel fatis est. Peccare fuisset
Ante fatis, penitus modo non genus omne perofos
Femineum: quibus haec medii fiducia valli,
Fossarumque morae, leti discrimina parva,
Dant animos. At non viderunt moenia Trojae
Neptuni fabricata manu consistere in ignis?
Sed vos, o lecti, ferro qui scindere vallum
Adparat, et mecum invadit trepidantia castra?
Non armis mihi Volcani, non mille carinis
Est opus in Teucros. Addant se protenus omnes
Etrusci focios: tenebras, et inertia furta
Palladii, caesis summae custodibus arcis,
Ne timeant; nec equi caeca condemur in alvo.
Luce, palam certum est igni circumdare muros.

Haud sibi cum Danais rem faxo et pube Pelasga
 Esse putent, decimum quos distulit Hector in annum.
 Nunc adeo, melior quoniam pars acta diei,
 Quod superest, laeti bene gestis corpora rebus
 Procurate, viri; et pugnam sperate parati.
 Interea vigilum excubiis obsidere portas
 Cura datur Messapo, et moenia cingere flammis.
 Bis septem, Rutulo muros qui milite fervent,
 Delecti: ast illos centeni quemque sequuntur
 Purpurei cristis juvenes, auroque corusci:
 Discurrunt, variantque vices, fusique per herbam
 Indulgent vino, et vertunt crateras aënos.
 Conlucent ignes: noctem custodia ducit
 Infomnem ludo.
 Haec super e vallo prospectant Troës, et armis
 Alta tenent: nec non trepidi formidine portas
 Explorant, pontisque et propugnacula jungunt:
 Tela gerunt. Instant Mnestheus acerque Sereftus:
 Quos pater Aeneas, si quando adverfa vocarent,
 Rectores juveni, et rerum dedit esse magistros.
 Omnis per muros legio, fortita periculum,
 Excubat, exercetque vices, quod cuique tuendum est.
 Nifus erat portae custos, acerrimus armis,

Hyrtacides; comitem Aeneae quem miserat Ida
 Venatrix, jaculo celerem levibusque fagittis:
 Et juxta comes Euryalus, quo pulchrior alter
 Non fuit Aeneadum, Trojana neque induit arma;
 Ora puer prima signans intonsa juventa.
 His amor unus erat, pariterque in bella ruebant:
 Tum quoque communi portam statione tenebant.
 Nifus ait, DIne hunc ardorem mentibus addunt,
 Euryale? an sua cuique deus fit dira cupido?
 Aut pugnam, aut aliquid jam dudum invadere magnum
 Mens agitat mihi; nec placida contenta quiete est.
 Cernis, quae Rutulos habeat fiducia rerum.
 Lumina rara micant: somno vinoque sepulti
 Procubere: silent late loca. Percipe porro,
 Quid dubitem, et quae nunc animo sententia furgat.
 Aenean adcirci omnes, populusque patresque,
 Exposcunt; mittique viros, qui certa reportent.
 Si tibi, quae posco, promittunt, (nam mihi facti
 Fama fat est) tumulto videor reperire sub illo
 Possè viam ad muros et moenia Pallantea.
 Obstupuit magno laudum percussus amore
 Euryalus; simul his ardentem adfatur amicum:
 Mene igitur socium summis adjungere rebus,

Nise, fugis? solum te in tanta pericula mittam?
 Non ita me genitor bellis adfuetus Opheltes
 Argolicum terrorem inter Trojaeque labores
 Sublatum erudiit: nec tecum talia gessi,
 Magnanimum Aenean et fata extrema fecutus.
 Est hic, est animus lucis contemtor, et istum
 Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem.
 Nifus ad haec: equidem de te nil tale verebar:
 Nec fas: non. Ita me referat tibi magnus ovantem
 Juppiter, aut quicumque oculis haec adspicit aequis.
 Sed si quis (quae multa vides discrimine tali)
 Si quis in adversum rapiat, casusve, Deusve,
 Te superesse velim: tua vita dignior aetas.
 Sit, qui me raptum pugna, pretiove redemptum
 Mandet humo solida: aut, si qua id Fortuna vetabit,
 Absenti ferat inferias, decoretque sepulcro:
 Neu matri miserae tanti sim causa doloris:
 Quae te sola, puer, multis e matribus aufa,
 Persequitur, magni nec moenia curat Aestae.
 Ille autem: Causas nequidquam nectis inanis,
 Nec mea jam mutata loco sententia cedit.
 Adceleremus, ait. Vigiles simul excitat. Illi
 Succedunt, fervantque vices: statione relicta

Ipse comes Niso graditur, regemque requirunt.

Cetera per terras omnis animalia somno

Laxabant curas, et corda oblita laborum,

Ductores Teucrum primi, delecta Juventus,

Consilium summis regni de rebus habebant,

Quid facerent, quisve Aeneae jam nuntius esset:

Stant longis adnixi hastis, et scuta tenentes,

Castrorum et campi medio. Tum Nifus et una

Euryalus confestim alacres admittier orant:

Rem magnam, pretiumque morae fore. Primus Iulus

Adcepit trepidos, ac Nifum dicere iussit.

Tum sic Hyrtacides: Audite o mentibus aequis,

Aeneadae: neve haec nostris spectentur ab annis,

Quae ferimus. Rutuli somno vinoque soluti

Procubuere. Locum insidiis conspeximus ipsi,

Qui patet in bivio portae, quae proxima ponto.

Interrupti ignes, aterque ad sidera fumus

Erigitur. Si Fortuna permittitis uti,

Quaesitum Aenean ad moenia Pallantea,

Mox hinc cum spoliis, ingenti caede peracta,

Adfore cernetis: nec nos via fallit euntis.

Vidimus obscuris primam sub vallibus urbem

Venatu adfiduo, et totum cognovimus annum.

Hic annis gravis atque animi maturus Aletes:
DI patrii, quorum semper sub numine Troja est,
Non tamen omnino Teucros delere paratis,
Quum talis animos juvenum, et tam certa tulistis
Pectora. Sic memorans, humeros dextrasque tenebat
Amborum, et voltum lacrimis atque ora rigabat:
Quae vobis, quae digna, viri, pro laudibus istis,
Praemia posse rear solvi? pulcherrima primum
DI, moresque dabunt vestri: tum cetera reddet
Actutum pius Aeneas, atque integer aevi
Afcanius, meriti tanti non inmemor umquam.
Immo ego vos, cui sola falus genitore reducto,
Excipit Afcanius, per magnos, Nife, Penatis,
Afaracique Larem, et canae penetralia Vestae,
Obtestor. Quaecumque mihi fortuna fidesque est,
In vestris pono gremiis. Revocate parentem:
Reddite conspectum. Nihil illo triste recepto.
Bina dabo argento perfecta atque aspera signis
Pocula, devicta genitor quae cepit Arisba:
Et tripodas geminos, auri duo magna talenta,
Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.
Si vero capere Italiam, sceptrisque potiri
Contigerit victori, et praedae ducere fortem:

Vidisti, quo Turnus equo, quibus ibat in armis
 Aureus: ipsum illum, clipeum cristasque rubentis
 Excipiam forti, jam nunc tua praemia, Nife.
 Praeterea bis sex genitor lectissima matrum
 Corpora captivosque dabit, suaque omnibus arma:
 Insuper his, campi quod rex habet ipse Latinus.
 Te vero, mea quem spatii propioribus aetas
 Insequitur, venerande puer, jam pectore toto
 Adcipio, et comitem casus complector in omnis.
 Nulla meis sine te quaeretur gloria rebus:
 Seu pacem, seu bella geram; tibi maxima rerum
 Verborumque fides. Contra quem talia fatur
 Euryalus: Me nulla dies tam fortibus ausis
 Diffimilem arguerit: tantum: Fortuna secunda
 Haud adversa cadat. Sed te super omnia dona
 Unum oro: genitrix Priami de gente vetusta
 Est mihi, quam miseram tenuit non Ilia tellus
 Mecum excedentem, non moenia regis Aestae.
 Hanc ego nunc ignaram hujus quodcumque periculi est,
 Inque salutata linquo; nox, et tua testis
 Dexteram, quod nequeam lacrimas perferre parentis.
 At tu, oro, solare inopem, et succurre relictam.
 Hanc sine me spem ferre tui: audentior ibo

In casus omnis. Percussa mente dederunt
Dardanidae lacrimas: ante omnis pulcher Iulus:
Atque animum patriae strinxit pietatis imago.
Tum sic effatur:
Spondeo digna tuis ingentibus omnia coeptis.
Namque erit ista mihi genetrix, nomenque Creusae
Solum defuerit, nec partum gratia talem
Parva manet; casus factum quicumque sequuntur.
Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat:
Quae tibi polliceor reduci, rebusque fecundis,
Haec eadem matrique tuae generique manebunt.
Sic ait inlacrimans: humero simul exiit ens
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Gnosius, atque habilem vagina aptarat eburna.
Dat Niso Mnestheus pellem horrentisque leonis
Exuvias: galeam fidus permutat Aletes.
Protenus armati incedunt: quos omnis euntis
Primorum manus ad portas juvenumque senumque
Prosequitur votis. Nec non et pulcher Iulus,
Ante annos animumque gerens curamque virilem,
Multa patri portanda dabat mandata; sed aerae
Omnia discerpunt, et nubibus inrita donant.
Egressi superant fossas, noctisque per umbram

Castra inimica petunt, multis tamen ante futuri
Exitio. Passim fomno vinoque per herbam
Corpora fusa vident, adrectos litore currus,
Inter lora rotasque viros; simul arma jacere,
Vina simul. Prior Hyrtacides sic ore locutus:
Euryale, audendum dextra. Nunc ipsa vocat res.
Hac iter est. Tu, ne qua manus se adtollere nobis
A tergo possit, custodi, et consule longe.
Haec ego vasta dabo, et lato te limite ducam.
Sic memorat, vocemque premit; simul ense superbum
Rhamnetem adgreditur, qui forte tapetibus altis
Exstructus toto proflabat pectore fomnum;
Rex idem, et regi Turno gratissimus augur:
Sed non augurio potuit depellere pestem.
Tris juxta famulos temere inter tela jacentis,
Armigerumque Remi premit, aurigamque sub ipsis
Nactus equis; ferroque fecat pendentia colla.
Tum caput ipsi aufert domino, truncumque relinquit
Sanguine singultantem: atro tepefacta cruore
Terra torique madent. Nec non Lamyrumque Lamumque,
Et juvenem Sarranum, illa qui plurima nocte
Luserat, insignis facie, multoque jacebat
Membra deo victus: felix, si protenus illum

Aequasset nocti ludum, in lucemque tulisset.

Inpactus ceu plena leo per ovilia turbans

(Suadet enim vefana fames) manditque trahitque

Molle pecus, mutumque metu: fremit ore cruento.

Nec minor Euryali caedes. Incensus et ipse

Perfurit; ac multam in medio sine nomine plebem,

Fadumque, Herbesumque subit, Rhoetumque, Abarimque,

Ignaros; Rhoetum vigilantem, et cuncta videntem;

Sed magnum metuens se post cratera tegebat:

Pectore in adverso totum cui cominus enses

Condidit adsurgenti, et multa morte recepit.

Purpuream vomit ille animam; et cum sanguine mixta

Vina refert moriens. Hic furto fervidus instat.

Jamque ad Messapi socios tendebat, ubi ignem

Deficere extremum, et religatos rite videbat

Carpere gramen equos: breviter cum talia Nifus,

(Sensit enim nimia caede atque cupidine ferri)

Abstetamus, ait: nam lux inimica propinquat.

Poenarum exhaustum fatis est: via facta per hostes.

Multa virum solido argento perfecta relinquunt

Armaque craterasque simul, pulchrosque tapetas.

Euryalus phaleras Rhamnetis, et aurea bullis

Cingula, Tiburti Remulo ditissimus olim

Quae mittit dona, hospitio quum jungeret absens,
 Caedicus: ille suo moriens dat habere nepoti.
 Post mortem bello Rutuli pugnamque potiti.
 Haec rapit, atque humeris nequidquam fortibus aptat.
 Tum galeam Messapi habilem cristisque decoram
 Induit. Excedunt castris, et tuta capeffunt.

Interea praemissi equites ex urbe Latina,
 Cetera dum legio campis instructa moratur,
 Ibant, et Turno regis responsa ferebant,
 Tercentum, scutati omnes, Volscente magistro.
 Jamque propinquabant castris, murosque subibant.
 Cum procul hos laevo flectentis limite cernunt:
 Et galea Euryalum sublustri noctis in umbra
 Prodidit inmemorem, radiisque adversa refulsit.
 Haud temere est visum, conclamat ab agmine Volscens:
 State, viri. Quae causa viae? quive estis in armis?
 Quove tenetis iter? Nihil illi tendere contra:
 Sed celerare fugam in silvas, et fidere nocti.
 Objiciunt equites sese ad divortia nota
 Hinc atque hinc, omnemque abitum custode coronant.
 Silva fuit, late dumis atque ilice nigra
 Horrida, quam densi conplerant undique fentes:
 Rara per occultos lucebat femita callis.

Euryalum tenebrae ramorum onerosaque praeda
Impediunt, fallitque timor regione viarum.
Nifus abit: jamque imprudens evaserat hostis,
Atque lacus; qui post Albae de nomine dicti
Albani: tum rex stabula alta Latinus habebat.
Ut stetit, et frustra absentem respexit amicum:
Euryale, infelix qua te regione reliqui?
Quave sequar? rursus perplexum iter omne revolvens
Fallacis silvae, simul et vestigia retro
Observata legit, dumisque silentibus errat:
Audit equos, audit strepitus, et signa sequentum.
Nec longum in medio tempus; quum clamor ad auris
Pervenit, ac videt Euryalum: quem jam manus omnis
Fraude loci et noctis, subito turbante tumultu,
Oppressum rapit, et conantem plurima frustra.
Quid faciat? qua vi juvenem, quibus audeat armis
Eripere? an sese medios moriturus in enses
Inferat, et pulchram properet per volnera mortem?
Ocius adducto torquens hastile lacerto,
Suspiciens altam Lunam, et sic voce precatur:
Tu, Dea, tu praefens nostro succurre labori,
Astrorum decus, et nemorum Latonia custos;
Si qua tuis umquam pro me pater Hyrtacus aris

Dona tulit, si qua ipse meis venatibus auxi,
Suspendive tholo, aut sacra ad fastigia fixi;
Hunc sine me turbare globum, et rege tela per auras.
Dixerat: et toto connixus corpore, ferrum
Conjicit. Hasta volans noctis diverberat umbras,
Et venit adversi in tergum Sulmonis, ibique
Frangitur, ac fisso transit praecordia ligno.
Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen
Frigidus, et longis singultibus ilia pulsat.
Diversi circumspiciunt. Hoc acrior idem
Ecce aliud fumma telum librabat ab aure;
Dum trepidant, iit hasta Tago per tempus utrumque
Stridens, trajectoque haesit tepefacta cerebro.
Saevit atrox Volscens, nec teli conspicit usquam
Auctorem, nec quo se ardens inmittere possit.
Tu tamen interea calido mihi sanguine poenas
Perfolves amborum, inquit: simul ense recluso
Ibat in Euryalum. Tum vero exterritus, amens
Conclamat Nifus: nec se celare tenebris
Amplius, aut tantum potuit perferre dolorem:
Me, me, (adsum qui feci) in me convertite ferrum,
O Rutuli. mea fraus omnis; nihil iste nec ausus,
Nec potuit: coelum hoc, et conscia sidera testor.

Tantum infelicem nimium dilexit amicum.
 Talia dicta dabat: sed viribus ensis adactus
 Transabiit costas, et candida pectora rumpit.
 Volvitur Euryalus leto, pulchrosque per artus
 It cruor, inque humeros cervix conlabſa recumbit.
 Purpureus veluti cum flos fuccifus aratro
 Languescit moriens; laſſove papavera collo
 Demifere caput, pluvia quum forte gravantur.
 At Nifus ruit in medios, ſolumque per omnis
 Volſcentem petit: in ſolo Volſcente moratur.
 Quem circum glomerati hoſtes, hinc comminus atque hinc
 Proturbant. Inſtat non fecius, ac rotat enſem
 Fulmineum; donec Rutuli clamantis in ore
 Condidit adverſo, et moriens animam abſtulit hoſti.
 Tum ſuper exanimem ſeſe projecit amicum,
 Conſoſſus, placidaque ibi demum morte quievit.
 Fortunati ambo! ſi quid mea carmina poſſunt,
 Nulla dies umquam memori vos eximet aevo:
 Dum domus Aeneae Capitoli immobile faxum
 Adcolet, imperiumque pater Romanus habebit.
 Victores praeda Rutuli ſpoliisque potiti,
 Volſcentem exanimum flentes in caſtra ferebant.
 Nec minor in caſtris luctus, Rhamnete reperto

Exfangui, et primis una tot caede peremtis,
 Sarranoque, Numaque. Ingens concursus ad ipsa
 Corpora, feminecesque viros, tepidaque recentem
 Caede locum, et plenos spumanti sanguine rivos.
 Adgnoscent spolia inter se, galeamque nitentem
 Messapi, et multo phaleras sudore receptas.

Et jam prima novo spargebat lumine terras
 Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
 Jam Sole infuso, jam rebus luce relectis,
 Turnus in arma viros, armis circumdatus ipse,
 Suscitatur, aeratasque acies in proelia cogit:
 Quisque suos, variisque acuunt rumoribus iras.
 Quin ipsa adrectis (visu miserabile) in hastis
 Praefigunt capita, et multo clamore sequuntur,
 Euryali, et Nifi.

Aeneadae duri murorum in parte sinistra
 Opposuerunt aciem, (nam dextera cingitur amni)
 Ingentisque tenent fossas, et turribus altis
 Stant maestis: simul ora virum praefixa movebant,
 Nota nimis miseris, atroque fluentia tabo.
 Interea pavidam volitans pennata per urbem
 Nuntia Fama ruit, matrisque adlabitur auris
 Euryali. At subitus miserae calor ossa reliquit.

Excussi manibus radii, revolutaque pensa.
 Evolat infelix, et femineo ululatu,
 Sciffa comam, muros amens atque agmina cursu
 Prima petit. Non illa virum, non illa pericli,
 Telorumque memor: coelum dehinc questibus inplet:
 Hunc ego te, Euryale, adspicio? tune, illa senectae
 Sera meae requies, potuisti linqere solam,
 Crudelis? nec te, sub tanta pericula missum,
 Adfari extremum miserae data copia matri?
 Heu, terra ignota canibus date praeda Latinis,
 Alitibusque jaces! nec te tua funera mater
 Produxi, pressive oculos, aut vulnera lavi,
 Veste tegens; tibi quam noctes festina diesque
 Urguebam, et tela curas solabar anilis.
 Quo sequar? aut quae nunc artus avolsaque membra,
 Et funus lacerum tellus habet? hoc mihi de te,
 Nate, refers? hoc sum terraque marique secuta?
 Figit me, si qua est pietas; in me omnia tela
 Conjicite, o Rutuli; me primam absumite ferro:
 Aut tu, magne pater Divom, miserere, tuoque
 Invisum hoc detrude caput sub Tartara telo:
 Quando aliter nequeo crudelem abrumpere vitam.
 Hoc fletu concussi animi, maestusque per omnis

It gemitus: torpent infractae ad proelia vires.

Illam incendentes luctus Idaeus et Actor,

Ilionei monitu, et multum lacrimantis Iuli,

Conripiunt, interque manus sub tecta reponunt.

At tuba terribilem sonitum procul aere canoro
Increpuit. Sequitur clamor, coelumque remugit.

Adcelerant acta pariter testudine Volsci;

Et fossas implere parant, ac vellere vallum.

Quaerunt pars aditum, et scalis adscendere muros;

Qua rara est acies, interlucetque corona

Non tam spissa viris. Telorum effundere contra

Omne genus Teucris, ac duris detrudere contis,

Adfueti longo muros defendere bello.

Saxa quoque infestoolvebant pondere, si qua

Possent tectam aciem percurrere: quum tamen omnis

Ferre libet subter densa testudine casus.

Nec jam sufficiunt. Nam, qua globus inminet ingens,

Inmanem Teucris molemvolvuntque ruuntque:

Quae stravit Rutulos late, armorumque resolvit

Tegmina. Nec curant caeco contendere Marte

Amplius audaces Rutuli, sed pellere vallo

Missilibus certant.

Parte alia horrendus visu quassabat Etruscum

Pinum, et fumiferos infert Mezentius ignis.
At Meffapus equum domitor, Neptunia proles,
Refcindit vallum, et fcalas in moenia pofcit.
Vos, o Calliope, precor, adfpirate canenti;
Quas ibi tunc ferro ftrages, quae funera Turnus
Ediderit; quem quisque virum demiferit Orco:
Et mecum ingentis oras evolvite belli.
Et meminiftis enim, divae, et memorare poteftis.
Turris erat vaflo fufpectu, et pontibus altis,
Opportuna loco: fummis quam viribus omnes
Expugnare Itali, fummaque evertere opum vi
Certabant: Troës contra defendere faxis,
Perque cavas denfi tela intorquere feneftras.
Princeps ardentem conjecit lampada Turnus,
Et flammam adfixit lateri; quae plurima vento
Conripuit tabulas, et poftibus haefit adefis.
Turbati trepidare intus, fruflraque malorum
Velle fugam. Dum fe glomerant, retroque refidunt
In partem, quae peffe caret, tum pondere turris
Procubuit fubito, et coelum tonat omne fragore.
Semineces ad terram, inmani mole fecuta,
Confixique fuis telis, et pectora duro
Transfoffi ligno veniunt. Vix unus Helenor,

Et Lycus elabfi: quorum primaevus Helenor,
 Maeonio regi quem ferva Licymnia furtim
 Suftulerat, vetitisque ad Trojam miferat armis,
 Enfe levis nudo, parmaque inglorius alba.
 Isque ubi fe Turni media inter millia vidit,
 Hinc acies, atque hinc acies adftare Latinas;
 Ut fera, quae denfa venantum fepta corona
 Contra tela fuit, fe feque haud nefcia morti
 Injicit, et faltu fupra venabula fertur;
 Haud aliter juvenis medios moriturus in hoftis
 Inruit; et, qua tela videt denfiffima, tendit.
 At pedibus longe melior Lycus inter et hoftis,
 Inter et arma, fuga muros tenet, altaque certat
 Prendere tecta manu, fociumque adtingere dextras.
 Quem Turnus, pariter curfu teloque fecutus,
 Increpat his victor: Nofttrasne evadere, demens,
 Sperafte te poffe manus? fimul adripit ipfum
 Pendentem, et magna muri cum parte revellit:
 Qualis, ubi aut leporem, aut candenti corpore cycnum,
 Suftulit alta petens pedibus Jovis armiger uncis:
 Quaefitum aut matri multis balatibus agnum
 Martius a ftabulis rapuit lupo. Undique clamor
 Tollitur. Invadunt, et foffas aggere conplent.

Ardentis taedas alii ad fastigia jactant.
Ilioneus faxo, atque ingenti fragmine montis
Lucetium, portae fubeuntem, ignisque ferentem;
Emathiona Liger, Corynaeum sternit Afylas:
Hic jaculo bonus, hic longe fallente sagitta.
Ortygium Caeneus, victorem Caenea Turnus:
Turnus Itym, Cloniumque, Dioxippum, Promolumque,
Et Sagarim, et fummis stantem pro turribus Idan:
Privernum Capys. Hunc primo levis hasta Temillae
Strinxerat: ille manum projecto tegmine demens
Ad volnus tulit. Ergo alis adlabſa sagitta,
Et laevo adfixa est lateri manus, abditaque intus
Spiramenta animae letali volnere rumpit.
Stabat in egregiis Arcentis filius armis;
Pictus acu chlamydem, et ferrugine clarus Hibera,
Insignis facie, genitor quem miserat, Arcens,
Eductum Martis luco, Symaethia circum
Flumina: pinguis ubi et placabilis ara Palici.
Stridentem fundam, positus Mezentius hastis,
Ipse ter adducta circum caput egit habena;
Et media adverſi liquefacto tempora plumbo
Diffidit, ac multa porrectum extendit arena.
Tum primum bello celerem intendiſſe ſagittam

Dicitur, ante feras solitus terrere fugaces,
Ascanius, fortemque manu fudisse Numanum;
Cui Remulo cognomen erat; Turnique minorem
Germanam nuper thalamo sociatus habebat.
Is primam ante aciem digna atque indigna relatu
Vociferans, tumidusque novo praecordia regno
Ibat, et ingentem sese clamore ferebat:
Non pudet obsidione iterum valloque teneri,
Bis capti Phryges, et Marti praetendere muros?
En, qui nostra sibi bello connubia poscunt!
Quis Deus Italiam, quae vos dementia adegit?
Non hic Atridae, nec fandi fictor Ulixes.
Durum ab stirpe genus, natos ad flumina primum
Deferimus, faevoque gelu duramus et undis:
Venatu invigilant pueri, silvasque fatigant:
Flectere ludus equos, et spicula tendere cornu.
At patiens operum parvoque adfucta juvenus
Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello.
Omne aevom ferro teritur, versaque juvencum
Terga fatigamus hasta: nec tarda senectus
Debilitat vires animi, mutatque vigorem.
Canitiem galea premimus; semperque recentis
Conportare juvat praedas, et vivere rapto.

Vobis picta croco et fulgenti murice vestis,
Desidia cordi; juvat indulgere choreis:
Et tunicae manicas, et habent redimicula mitrae.
O vere Phrygiae, neque enim Phryges, ite per alta
Dindyma; ubi adfuetis biformem dat tibia cantum.
Tympana vos buxusque vocant Berecynthia matris
Idaeae. Sinite arma viris, et cedite ferro.
Talia jactantem dictis, ac dira canentem
Non tulit Afcanius; nervoque obverfus equino
Intendit telum, diverfaque brachia ducens
Constitit, ante Jovem supplex per vota precatus:
Juppiter omnipotens, audacibus adnue coeptis.
Ipse tibi ad tua templa feram follemnia dona,
Et ftatuam ante aras aurata fronte juvencum
Candentem, pariterque caput cum matre ferentem,
Jam cornu petat, et pedibus qui fpargat arenam.
Audiit, et caeli Genitor de parte ferena
Intonuit laevum: fonat una fatifer arcus.
Effugit horrendum ftridens adducta fagitta:
Perque caput Remuli venit, et cava tempora ferro
Trajicit. I, verbis virtutem include superbis.
Bis capti Phryges haec Rutulis refponfa remittunt.
Hoc tantum Afcanius. Teucris clamore fequuntur,

Laetitiaque fremunt, animosque ad sidera tollunt.
Aetheria tum forte plaga crinitus Apollo
Desuper Aufonias acies urbemque videbat,
Nube sedens, atque his victorem adfatur Iulum:
Macte nova virtute, puer; sic itur ad astra,
Dis genite, et geniture deos. Jure omnia bella
Gente sub Assaraci fato ventura resident:
Nec te Troja capit. Simul haec effatus, ab alto
Aethere se mittit, spirantis dimovet auras,
Ascaniumque petit. Formam tum vertitur oris
Antiquom in Buten. Hic Dardanio Anchisae
Armiger ante fuit, fidusque ad limina custos.
Tum comitem Ascanio pater addidit. Ibat Apollo
Omnia longaevo similis, vocemque, coloremque,
Et crinis albos; et faeva sonoribus arma:
Atque his ardentem dictis adfatur Iulum:
Sit fatis, Aeneide, telis inpune Numanum
Oppetiisse tuis: Primam hanc tibi magnus Apollo
Concedit laudem, et paribus non invidet armis.
Cetera parce, puer, bello. Sic orfus Apollo
Mortalis medio adspectus fermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
Adgnovere Deum proceres divinaque tela

Dardanidae, pharetramque fuga sensere sonantem.
Ergo avidum pugnae, dictis ac numine Phoebi,
Afcanium prohibent: ipsi in certamina rursus
Succedunt, animasque in aperta pericula mittunt:
It clamor totis per propugnacula muris:
Intendunt acris arcus, amentaque torquent.
Sternitur omne solum telis: tum scuta, cavaeque
Dant fonitum flictu galeae: pugna aspera furgit.
Quantus ab occasu veniens pluvialibus Haedis
Verberat imber humum: quam multa grandine nimbi
In vada praecipitant; quum Juppiter horridus austris
Torquet aquosam hiemem, et coelo cava nubila rumpit.
Pandarus et Bitias, Idaeo Alcanore creti,
Quos Jovis eduxit luco silvestris Hiera,
Abietibus juvenes patriis et montibus aequos,
Portam, quae ducis imperio conmissa, recludunt
Freti armis, ultroque invitant moenibus hostem.
Ipsi intus dextra ac laeva pro turribus adstant
Armati ferro, et cristis capita alta corusci:
Quales aëriae liquentia flumina circum,
Sive Padi ripis, Athesim seu propter amoenum,
Confurgunt geminae quercus, intonsaque coelo
Adtollunt capita, et sublimi vertice nutant.

Inrumpunt, aditus Rutuli ut videre patentis.
 Continuo Quercens, et pulcher Aquicolus armis,
 Et praeceps animi Tmarus, et Mavortius Haemon,
 Agminibus totis aut versi terga dedere,
 Aut ipso portae posuere in limine vitam.
 Tum magis crescunt animis discordibus irae,
 Et jam collecti Troës glomerantur eodem,
 Et conferre manum, et procurrere longius audent.
 Ductori Turno, diversa in parte furenti,
 Turbantique viros, perfertur nuntius, hostem
 Fervere caede nova, et portas praebere patentis.
 Deserit inceptum, atque inmani concitus ira
 Dardanium ruit ad portam, fratresque superbos:
 Et primum Antiphaten, is enim se primus agebat,
 Thebana de matre nothum Sarpedonis alti,
 Conjecto sternit jaculo. Volat Itala cornus
 Aëra per tenerum, stomachoque infixam sub altum
 Pectus abit: reddit specus atri vulneris undam
 Spumantem, et fixo ferrum in pulmone tepescit.
 Tum Meropem atque Erymantha manu, tum sternit Aphidnum:
 Tum Bitian ardentem oculis, animisque frementem,
 Non jaculo: neque enim jaculo vitam ille dedisset:
 Sed magnum stridens contorta phalarica venit,

Fulminis acta modo: quam nec duo taurea terga,
Nec duplici squama lorica fidelis et auro
Sustinuit: conlabfa ruunt inmania membra.
Dat tellus gemitum, et clipeum super intonat ingens.
Qualis in Euboico Bajarum litore quondam
Saxea pila cadit; magnis quam molibus ante
Constructam ponto jaciunt: sic illa ruinam
Prona trahit, penitusque vadis inlifa recumbit.
Mifcent fe maria, et nigrae adtolluntur arenae.
Tum fonitu Prochyta alta tremit, durumque cubile
Inarime Jovis imperiis inpofta Typhoeo.
Hic Mars armipotens animum viresque Latinis
Addidit, et ftimulos acris fub pectore vertit:
Inmifitque fugam Teucris, atrumque timorem.
Undique conveniunt; quoniam data copia pugnae
Bellatorque animos Deus incidit.
Pandarus, ut fufo germanum corpore cernit,
Et quo fit Fortuna loco, qui cafus agat res,
Portam vi multa converfo cardine torquet
Obnixus latis humeris, multosque fuorum
Moenibus exclufos duro in certamine linqvit:
Aft alios fecum includit recipitque ruentis.
Demens! qui Rutulum in medio non agmine regem

Viderit inrumpentem, ultroque incluserit urbi:
Inmanem veluti pecora inter inertia tigrim.
Continuo nova lux oculis offulfit, et arma
Horrendum fonuere: tremunt in vertice cristae
Sanguineae, clipeoque micantia fulmina mittunt.
Adgnosunt faciem invifam atque inmania membra
Turbati fubito Aeneadae. Tum Pandarus ingens
Emicat, et mortis fraternae fervidus ira
Effatur: Non haec dotalis regia Amatae,
Nec muris cohibet patriis media Ardea Turnum.
Castra inimica vides: nulla hinc exire potestas.
Olli fubridens fedato pectore Turnus:
Incipe, fi qua animo virtus, et confere dextram:
Hic etiam inventum Priamo narrabis Achillem.
Dixerat. Ille rudem nodis et cortice crudo
Intorquet fummis adnixus viribus haftam.
Exceperere aurae vulnus; (Saturnia Juno
Detorfis veniens) portaeque infigitur haftam.
At non hoc telum, mea quod vi dextera verfat,
Effugies: neque enim is teli nec vulneris auctor.
Sic ait, et fublatus alte confurgit in enfem,
Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
Dividit, inpubesque inmani volnere malas.

Fit sonus: ingenti concussa est pondere tellus.
Conlabfos artus atque arma cruenta cerebro
Sternit humi moriens: atque illi partibus aequis
Huc caput atque illuc humero ex utroque pependit.
Diffugiunt versi trepida formidine Troës.
Et si continuo victorem ea cura subisset,
Rumpere claustra manu sociosque inmittere portis,
Ultimus ille dies bello gentique fuisset.
Sed furor ardentem caedisque insana cupido
Egit in adversos.
Principio Phalerim, et succiso poplite Gygen
Excipit: hinc raptas fugientibus ingerit hastas
In tergus. Juno vires animumque ministrat.
Addit Halym comitem, et confixa Phegea parma;
Ignaros deinde in muris Martemque cientis
Alcandrumque Haliumque Noëmonaque Prytanimque,
Lyncea tendentem contra, sociosque vocantem,
Vibranti gladio connixus ab aggere dexter
Occupat: huic uno dejectum comminus ictu
Cum galea longe jacuit caput. Inde ferarum
Vastatorem Amycum, quo non felicius alter
Unguere tela manu, ferrumque armare veneno:
Et Clytium Aeoliden, et amicum Crethea Mufis;

Crethea Musarum comitem, cui carmina semper
Et citharae cordi, numerosque intendere nervis:
Semper equos, atque arma virum, pugnasque canebat.
Tandem ductores, audita caede suorum,
Conveniunt Teucri, Mnestheus acerque Sereftus;
Palantisque vident socios, hostemque receptum.
Et Mnestheus: Quo deinde fugam, quo tenditis? inquit.
Quos alios muros, quae jam ultra moenia habetis?
Unus homo, et vestris, o cives, undique septus
Aggeribus, tantas strages impune per urbem
Ediderit? juvenum primos tot miserit Orco?
Non infelicis patriae veterumque Deorum,
Et magni Aeneae segnes miseretque pudetque?
Talibus adcesi firmantur, et agmine denso
Consistunt. Turnus paullatim excedere pugna,
Et fluvium petere, ac partem, quae cingitur amni.
Acrius hoc Teucri clamore incumbere magno,
Et glomerare manum: ceu saevum turba leonem
Cum telis premit infensis: at territus ille,
Asper, acerba tuens, retro redit: et neque terga
Ira dare aut virtus patitur: nec tendere contra
Ille, quidem hoc cupiens, potis est per tela virosque.
Haud aliter retro dubius vestigia Turnus

Inproperata refert, et mens exaestuât ira.
Quin etiam bis tum medios invaserat hostes:
Bis confusa fuga per muros agmina vertit.
Sed manus e castris propere coit omnis in unum:
Nec contra vires audet Saturnia Juno
Sufficere, aëriam coelo nam Juppiter Irim
Demisit, germanae haud mollia iussa ferentem;
Ni Turnus cedat Teucrorum moenibus altis.
Ergo nec clipeo juvenis subsistere tantum,
Nec dextra valet: injectis sic undique telis
Obruitur. Strepit adfido cava tempora circum
Tinnitu galea, et faxis solida aera fatiscunt;
Discussaeque jubae capiti: nec sufficit umbo
Ictibus: ingeminant hastis et Troës et ipse
Fulmineus Mnestheus. Tum toto corpore fudor
Liquitur, et piceum (nec respirare potestas)
Flumen agit: fessos quatit acer anhelitus artus.
Tum demum praeceps saltu sese omnibus armis
In fluvium dedit. Ille suo cum gurgite flavo
Adcepit venientem, ac mollibus extulit undis;
Et laetum fociis abluta caede remisit.

PUBLII VIRGILII

MARONIS

AENEIDOS

LIBER DECIMUS.

PANDITUR interea domus omnipotentis Olympi,
Conciliumque vocat Divum pater atque hominum rex
Sideream in fedem: terras unde arduus omnes,
Castraque Dardanidum adspectat, populosque Latinos.
Confidunt tectis bipatentibus. Incipit ipse:
Coelicolae magni, quia nam sententia vobis
Versa retro, tantumque animis certatis iniquis?
Abnueram bello Italiam concurrere Teucris.
Quae contra vetitum discordia? quis metus aut hos
Aut hos arma sequi, ferrumque laceffere suafit?
Adveniet justum pugnae (ne arcessite) tempus,
Cum fera Carthago Romanis arcibus olim
Exitium magnum atque Alpes inmittet apertas:
Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit,
Nunc finite; et placitum laeti componite foedus.

Juppiter hæc paucis: at non Venus aurea contra
 Pauca refert.

O Pater, o hominum Divùmque aeterna potestas!
 (Namque aliud quid sit, quod jam inplorare queamus?
 Cernis ut infultent Rutuli; Turnusque feratur
 Per medios insignis equis, tumidusque secundo
 Marte ruat? Non clausa tegunt jam moenia Teucros:
 Quin intra portas, atque ipsis proelia miscent
 Aggeribus moerorum, et inundant sanguine fossas.
 Aeneas ignarus abest. Numquamne levare
 Obsidione fines? muris iterum inminet hostis
 Nascentis Trojae: nec non exercitus alter:
 Atque iterum in Teucros Aetolis surgit ab Arpis
 Tydides. Equidem (credo) mea volnera restant:
 Et tua progenies mortalia demoror arma.
 Si sine pace tua, atque invito numine Troës
 Italiam petiere; luant peccata: neque illos
 Jueris auxilio. Sin tot responsa secuti,
 Quae Superi Manesque dabant; cur nunc tua quisquam
 Vertere jussa potest? aut cur nova condere fata?
 Quid repetam exustas Erycino in litore classis?
 Quid tempestatum regem, ventosque furentis
 Aeolia excitos? aut actam nubibus Irim?

Nunc etiam Manis (haec intentata manebat
Sors rerum) movet, et superis inmissa repente
Alecto, medias Italûm bacchata per urbis.
Nil super imperio moveor: speravimus ista,
Dum Fortuna fuit: vincant, quos vincere mavis.
Si nulla est regio, Teucris quam det tua conjux
Dura; per everfae, genitor, fumantia Trojae
Excidia obtestor: liceat dimittere ab armis
Incolumem Ascanium, liceat superesse nepotem.
Aeneas fane ignotis jactetur in undis;
Et, quamcumque viam dederit Fortuna, sequatur.
Hunc tegere, et dirae valeam subducere pugnae.
Est Amathus, est celsa mihi Paphus, atque Cythera,
Idaliaeque domus. Positis inglorius armis
Exigat hic aevum. Magna ditione jubeto
Carthago premat Ausoniam. Nihil urbibus inde
Obstabit Tyriis. Quid pestem evadere belli
Juvit, et Argolicos medium fugisse per ignis?
Totque maris, vastaeque exhausta pericula terrae,
Dum Latium Teucris recidivaque Pergama quaerunt?
Non fatius cineres patriae infedisse supremos,
Atque solum, quo Troja fuit? Xanthum et Simoënta
Redde, oro, miseris: iterumque revolvere casus

Da, pater, Iliacos Teucris. Tum regia Juno
 Acta furore gravi: Quid me alta silentia cogis
 Rumpere, et obductum verbis volgare dolorem?
 Aenean hominum quisquam divùmque subegit
 Bella sequi, aut hostem regi se inferre Latino?
 Italiam fatis petiit auctoribus; esto:
 Cassandrae impulsus furiis. Num relinquere castra
 Hortati fumus, aut vitam committere ventis?
 Num puero summam belli, num credere muros?
 Tyrrhenamve fidem, aut gentis agitare quietas?
 Quis Deus in fraudem, quae dura potentia nostri
 Egit? Ubi hic Juno, demissave nubibus Iris?
 Indignum est, Italos Trojam circumdare flammis
 Nascentem, et patria Turnum consistere terra:
 Cui Pilumnus avus, cui diva Venilia mater.
 Quid face Trojanos atra vim ferre Latinis?
 Arva aliena jugo premere, atque avertere praedas?
 Quid foceros legere, et gremiis abducere pactas?
 Pacem orare manu, praefigere puppibus arma?
 Tu potes Aenean manibus subducere Grajùm,
 Proque viro nebulam et ventos obtendere inanes:
 Et potes in totidem classem convertere Nymphas:
 Nos aliquid Rutulos contra juviffe, nefandum est.

Aeneas ignarus abest: ignarus et absit.
Est Paphus, Idaliumque tibi, sunt alta Cythera.
Quid gravidam bellis urbem, et corda aspera tentas?
Nosne tibi fluxas Phrygiae res vertere fundo
Conamur? nos? an miseros qui Troas Achivis
Objecit? quae causa fuit confurgere in arma
Europamque Asiamque, et foedera solvere furto?
Me duce Dardanius Spartam expugnavit adulter?
Aut ego tela dedi, fovive Cupidine bella?
Tunc decuit metuisse tuis: nunc fera querelis
Haud justis adfurgis, et inrita jurgia jactas.
Talibus orabat Juno: cunctique fremebant
Coelicolae adfensu vario. Ceu flamina prima,
Cum deprensa fremunt filvis, et caeca volutant
Murmura, venturos nautis prodentia ventos.
Tum Pater omnipotens, rerum cui summa potestas,
Infit. Eo dicente Deum domus alta filescit,
Et tremefacta solo tellus; filet arduus aether:
Tum Zephyri posuere: premit placida aequora pontus.
Adcipite ergo, animis atque haec mea figite dicta.
Quandoquidem Ausonios conjungi foedere Teucris
Haud licitum; nec vestra capit discordia finem:
Quae cuique est Fortuna hodie, quam quisque fecat spem,

Tros Rutulusve fuat, nullo discrimine habeo:
 Seu fatis Italùm castra obsidione tenentur,
 Sive errore malo Trojae monitisque finiftris.
 Nec Rutulos solvo. Sua cuique exorsa laborem
 Fortunamque ferent. Rex Juppiter omnibus idem.
 Fata viam invenient. Stygii per flumina fratris:
 Per pice torrentis, atraque voragine ripas
 Adnuit, et totum nutu tremefecit Olympum.
 Hic finis fandi. Solio tum Juppiter aureo
 Surgit, coelicolae medium quem ad limina ducunt.

Interea Rutuli portis circum omnibus instant
 Sternere caede viros, et moenia cingere flammis.
 At legio Aeneadum vallis obfessa tenetur:
 Nec spes ulla fugae. Miseri stant turribus altis
 Nequidquam, et rara muros cinxere corona.
 Afius Imbrafides, Hicetaoniusque Thimoetes,
 Affaracique duo, et senior cum Castore Thybris,
 Prima acies. Hos germani Sarpedonis ambo,
 Et Clarus, et Haemon, Lycia comitantur ab alta.
 Fert ingens toto connixus corpore faxum,
 Haud partem exiguam montis, Lyrneffius Acmon,
 Nec Clytio genitore minor, nec fratre Menestheo.
 Hi jaculis, illi certant defendere faxis,

Molirique ignem, nervoque aptare fagittas.
Ipse inter medios, Veneris iustissima cura,
Dardanius caput, ecce, puer detectus honestum:
Qualis gemma micat, fulvum quae dividit aurum,
Aut collo decus, aut capiti: vel quale per artem
Inclusum buxo, aut Oricia terebintho
Lucet ebur: fufos cervix cui lactea crinis
Adcipit, et molli subnectens circulus auro.
Te quoque magnanimae viderunt, Ismare, gentes
Volnera dirigere, et calamos armare veneno.
Maeonia generose domo: ubi pingua culta
Exercentque viri, Pactolosque inrigat auro.
Adfuit et Mnestheus, quem pulsi pristina Turni
Aggere moerorum sublimem gloria tollit;
Et Capys: hinc nomen Campanae ducitur urbi.
 Illi inter sese duri certamina belli
Contulerant: media Aeneas freta nocte fecabat.
Namque ut ab Euandro castris ingressus Etruscis,
Regem adit, et regi memorat nomenque genusque;
Quidve petat, quidve ipse ferat, Mezentius arma
Quae sibi conciliet, violentaque pectora Turni,
Edocet: humanis quae fit fiducia rebus
Admonet, inmiscetque preces. Haud fit mora: Tarchon

Jungit opes, foedusque ferit: tum libera fati
 Classem conscendit jussis gens Lydia Divum,
 Externo commissa duci. Aeneia puppis
 Prima tenet, rostro Phrygios subjuncta leones:
 Inminet Ida super, profugis gratissima Teucris.
 Hic magnus fedet Aeneas, secumque volutat
 Eventus belli varios: Pallasque sinistro
 Adfixus lateri jam quaerit sidera, opacae
 Noctis iter, jam quae passus terraque marique.

Pandite nunc Helicon, Deae, cantusque movete;
 Quae manus interea Tuscis comitetur ab oris
 Aenean, armetque rates, pelagoque vehatur.
 Massicus aerata princeps secat aequora Tigri:
 Sub quo mille manus juvenum, qui moenia ClusI,
 Quique urbem liquere Cosas: quis tela, sagittae,
 Corytique leves humeris, et letifer arcus.
 Una torvus Abas. Huic totum insignibus armis
 Agmen, et aurato fulgebat Apolline puppis.
 Sexcentos illi dederat Populonia mater
 Expertos belli juvenes: ast Ilva trecentos
 Insula, inexhaustis Chalybum generosa metallis.
 Tertius, ille hominum divumque interpretas Afylas,
 Cui pecudum fibrae, coeli cui sidera parent,

Et linguae volucrum, et praefagi fulminis ignes,
Mille rapit densos acie, atque horrentibus hastis.
Hos parere jubent Alpheae ab origine Pisae:
Urbs Etrusca solo. Sequitur pulcherrimus Aftur,
Aftur equo fidens, et verficoloribus armis.
Tercentum adjiciunt, (mens omnibus una sequendi)
Qui Caerete domo, qui sunt Minionis in arvis.
Et Pyrgi veteres, intempestaeque Graviscae.
Non ego te, Ligurum ductor fortissime bello,
Transferim, Cinyra, et paucis comitate Cupavo,
Cujus olorinae surgunt de vertice pennae:
Crimen amor vestrum, formaeque insigne paternae.
Namque ferunt, luctu Cycnum Phaëthontis amati,
Populeas inter frondis, umbramque fororum
Dum canit, et maestum Musa solatur amorem,
Canentem molli pluma duxisse senectam;
Linquentem terras, et fidera voce sequentem.
Filius, aequalis comitatus classe catervas,
Ingentem remis Centaurum promovet: ille
Instat aquae, saxumque undis inmane minatur
Arduus, et longa fulcat maria alta carina.
Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris,
Fatidicae Mantus et Tusci filius amnis:

Qui muros matrisque dedit tibi, Mantua, nomen;
Mantua dives avis. Sed non genus omnibus unum.
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni:
Ipsa caput populis: Tusco de sanguine vires.
Hinc quoque quingentos in se Mezentius armat,
Quos patre Benaco velatus arundine glauca
Mincius infecta ducebat in aequora pinu.
It gravis Aulestes, centenaque arbore fluctus
Verberat adsurgens: spumant vada marmore verso.
Hunc vehit inmanis Triton, et caerulea concha
Exterrens freta: cui laterum tenuis hispida nanti
Frons hominem praefert, in pristin definit alvus;
Spumea semifero sub pectore murmurat unda.
Tot lecti proceres ter denis navibus ibant
Subsidio Trojae, et campos falis aere fecabant.

Jamque dies coelo concesserat: almaque curru
Noctivago Phoebæ medium pulsabat Olympum:
Aeneas (neque enim membris dat cura quietem)
Ipse sedens clavumque regit velisque ministrat.
Atque illi medio in spatio chorus, ecce, suarum
Occurrit comitum: Nymphae (quas alma Cybebe
Numen habere maris, Nymphasque e navibus esse
Jusserat) innabant pariter, fluctusque fecabant,

Quot prius aeratae steterant ad litora prorae.
Adgnoscent longe regem, lustrantque choreis.
Quarum, quae fandi doctissima, Cymodocea
Pone sequens dextra puppim tenet, ipsaque dorso
Eminet, ac laeva tacitis subremigat undis.
Tum sic ignarum adloquitur: Vigilasne, Deum gens,
Aenea? vigila, et velis inmitte rudentes.
Nos sumus Idaeae sacro de vertice pinus,
Nunc pelagi Nymphae, classis tua. Perfidus ut nos
Praecipites ferro Rutulus flammaque premebat,
Rupimus invitae tua vincula, teque per aequor
Quaerimus. Hanc genetrix faciem miserata refecit,
Et dedit esse deas, aevumque agitare sub undis.
At puer Ascanius muro fossisque tenetur
Tela inter media atque horrentis Marte Latinos.
Jam loca iussa tenent forti permixtus Etrusco
Arcas eques. Medias illis opponere turmas,
Ne castris jungant, certa est sententia Turno.
Surge age, et Aurora socios veniente vocari
Primus in arma jube, et clipeum cape: quem dedit ipse
Invictum Ignipotens, atque oras ambiit auro.
Craftina lux, mea si non inrita dicta putaris,
Ingentes Rutulae spectabit caedis acervos.

Dixerat: et dextra discedens inpulit altam,
Haud ignara modi, puppim. Fugit illa per undas
Ocior et jaculo, et ventos aequante fagitta.
Inde aliae celerant curfus. Stupet in scius ipse
Tros Anchisiades: animos tamen omine tollit.
Tum breviter supera ad spectans convexa precatur.
Alma parens Idaea Deum, cui Dindyma cordi,
Turrigeraeque urbes, bijugique ad frena leones;
Tu mihi nunc pugnae princeps, tu rite propinques
Augurium, Phrygibusque adsis pede, diva, secundo.
Tantum effatus: et interea revoluta ruebat
Matura jam luce dies, noctemque fugarat.
Principio fociis edicit, signa sequantur,
Atque animos aptent armis, pugnaeque parent se.
Jamque in conspectu Teucros habet, et sua castra,
Stans celsa in puppi: clipeum cum deinde sinistra
Extulit ardentem. Clamorem ad sidera tollunt
Dardanidae e muris. Spes addita fuscitat iras.
Tela manu jaciunt: quales sub nubibus atris
Strymoniae dant signa grues, atque aethera tranant
Cum sonitu, fugiuntque notos clamore secundo.
At Rutulo regi ducibusque ea mira videri
Aufoniis; donec verfas ad litora puppis

Respiciunt, totumque adlabi classibus aequor.
 Ardet apex capiti, cristisque a vertice flamma
 Funditur, et vastos umbo vomit aureus ignes:
 Non fecus, ac liquida si quando nocte cometae
 Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor:
 Ille fitim morbosque ferens mortalibus aegris
 Nascitur, et laevo contristat lumine coelum.
 Haud tamen audaci Turno fiducia cessit
 Litora praecipere, et venientis pellere terra.
 [Ultero animos tollit dictis, atque increpat ultro:]
 Quod votis optastis, adest, perfringere dextra:
 In manibus Mars ipse, viri. Nunc conjugis esto
 Quisque suae tectique memor: nunc magna referto
 Facta patrum, laudes. Ultero occurramus ad undam,
 Dum trepidi, egressisque labant vestigia prima.
 Audentis Fortuna juvat.
 Haec ait, et secum versat, quos ducere contra,
 Vel quibus obsessos possit concredere muros.
 Interea Aeneas socios de puppibus altis
 Pontibus exponit: multi fervare recursus
 Languentis pelagi, et brevibus se credere saltu:
 Per remos alii. Speculatus litora Tarchon,
 Qua vada non spirant, nec fracta remurmurat unda,

Sed mare inoffensum crescenti adlabitur aestu;
Advertit subito proras, fociosque precatur:
Nunc, o lecta manus, validis incumbite remis;
Tollite, ferte rates; inimicam findite rostris
Hanc terram, fulcumque sibi premat ipsa carina.
Frangere nec tali puppim statione recusò;
Adrepta tellure semel. Quae talia postquam
Effatus Tarchon, focii consurgere tonfis,
Spumantisque rates arvis inferre Latinis:
Donec rostra tenent ficcum, et federe carinae
Omnes innocuae. Sed non puppis tua, Tarchon.
Namque inflicta vadis dorso dum pendet iniquo,
Anceps sustentata diu, fluctusque fatigat,
Solvitur, atque viros mediis exponit in undis:
Fragmina remorum quos et fluitantia transtra
Impediunt, retrahitque pedem simul unda relabens.
Nec Turnum fegnis retinet mora: sed rapit acer
Totam aciem in Teucros, et contra in litore sistit.
Signa canunt. Primus turmas invasit agrestes
Aeneas, omen pugnae; stravitque Latinos,
Occiso Therone, virum qui maximus ultro
Aenean petit. Huic gladio perque aerea futa,
Per tunicam squalentem auro, latus haurit apertum.

Inde Lichan ferit, exfectum jam matre peremta,
 Et tibi, Phoebæ, sacrum; casus evadere ferri
 Quod licuit parvo. Nec longe, Cissea durum,
 Inmanemque Gyan, sternentes agmina clava,
 Dejecit leto: nihil illos Herculis arma,
 Nec validæ juvere manus, genitorque Melampus,
 Alcidae comes, usque gravis cum terra labores
 Praebuit. Ecce Pharo, voces dum jactat inertis,
 Intorquens jaculum clamanti fistit in ore.
 Tu quoque, flaventem prima lanugine malas
 Dum sequeris Clytium infelix, nova gaudia, Cydon;
 Dardania stratus dextra, securus amorum,
 Qui juvenum tibi semper erant, miserande, jaceres:
 Ni fratrum stipata cohors foret obvia, Phorci
 Progenies, septem numero, septenaque tela
 Conjiciunt. Partim galea clipeoque resultant
 Inrita; deflexit partim stringentia corpus
 Alma Venus. Fidum Aeneas adfatur Achaten:
 Suggere tela mihi, (non ullum dextera frustra
 Torserit in Rutulos) steterunt quæ in corpore Grajum
 Iliacis campis. Tum magnam conripit hastam,
 Et jactit. Illa volans clipei transverberat aera
 Maeonis, et thoraca simul cum pectore rumpit.

Huic frater subit Alcanor, fratremque ruentem
 Sustentat dextra: trajecto missa lacerto
 Protinus hasta fugit, servatque cruenta tenorem:
 Dexteraque ex humero nervis moribunda pependit.
 Tum Numitor, jaculo fratris de corpore raptō,
 Aeneam petiit: sed non et figere contra
 Est licitum, magnique femur perstrinxit Achatae.
 Hic Curibus, fidens primaevo corpore, Claufus
 Advenit, et rigida Dryopen ferit eminus hasta,
 Sub mentum graviter presso, pariterque loquentis
 Vocem animamque rapit, trajecto gutture; at ille
 Fronte ferit terram, et crassum vomit ore cruorem.
 Tris quoque Threïcios Boreae de gente suprema,
 Et tris, quos Idas pater et patria Ismara mittit,
 Per varios sternit casus. Adcurrit Halaefus,
 Auruncaequē manus: subit et Neptunia proles,
 Insignis Messapus equis: expellere tendunt
 Nunc hi, nunc illi: certatur limine in ipso
 Ausoniae. Magno discordes aethere venti
 Proelia ceu tollunt, animis et viribus aequis.
 Non ipsi inter se, non nubila, non mare cedunt:
 Anceps pugna diu: stant obnixa omnia contra.
 Haud aliter Trojanae acies aciesque Latinae

Concurrunt: haeret pede pes, densusque viro vir.
 At parte ex alia, qua saxa rotantia late
 Impulerat torrens, arbuftaque diruta ripis,
 Arcadas, infuetos acies inferre pedestris,
 Ut vidit Pallas Latio dare terga sequaci,
 Aspera quis natura loci dimittere quando
 Suasit equos; unum quod rebus restat egenis,
 Nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris:
 Quo fugitis, focii? per vos, et fortia facta,
 Per ducis Euandri nomen, devictaque bella,
 Spemque meam, patriae quae nunc subit aemula laudi,
 Fidite ne pedibus. Ferro rumpenda per hostis
 Est via, qua globus ille virum densissimus urguet:
 Hac vos, et Pallanta ducem patria alta reposcit.
 Numina nulla premunt: mortali urguemur ab hoste
 Mortales: totidem nobis animaeque manusque.
 Ecce, maris magna claudit nos objice pontus:
 Deest jam terra fugae. Pelagus Trojamne petemus?
 Haec ait, et medius densos prorumpit in hostis.
 Obvius huic primum, fatis adductus iniquis,
 Fit Lagus: hunc, magno vellit dum pondere faxum,
 Intorto figit telo, discrimina costis
 Per medium qua spina dedit: hastamque receptat

Offibus haerentem. Quem non super occupat Hisbo,
Ille quidem hoc sperans: nam Pallas ante ruentem,
Dum furit incautum crudeli morte sodalis,
Excipit, atque enses tumido in pulmone recondit.
Hinc Sthenelum petit, et Rhoeti de gente vetusta
Anchemolum, thalamos ausum incestare novercae.
Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in arvis,
Daucia, Laride Thymerque, simillima proles,
Indiscreta fuis, gratusque parentibus error.
At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas:
Nam tibi, Thybre, caput Euandrius abstulit ensis:
Te decisa suum, Laride, dextera quaerit;
Semanimesque micant digiti, ferrumque retractant.
Arcadas accensos monitu, et praeclara tuentes
Facta viri, mixtus dolor et pudor armat in hostes.
Tum Pallas, bijugis fugientem Rhoetea praeter
Trajicit. Hoc spatium, tantumque morae fuit Ilo:
Ilo namque procul validam direxerat hastam:
Quam medius Rhoeteus intercipit, optime Teuthra,
Te fugiens, fratremque Tyren: curruque volutus
Caedit semanimis Rutulorum calcibus arva.
Ac velut optato, ventis aestate coortis,
Disperfa inmittit filvis incendia pastor:

Conreptis subito mediis, extenditur una
Horrida per latos acies Volcania campos:
Ille fedens victor flammam despectat ovantis.
Non aliter focium virtus coit omnis in unum:
Teque juvat, Palla. Sed bellis acer Halesus
Tendit in adversos, seque in sua colligit arma.
Hic mactat Ladona; Pheretaque, Demodocumque:
Strymonio dextram fulgenti deripit ense
Elatam in jugulum: saxo ferit ora Thoantis,
Ossaque disperfit cerebro permixta cruento.
Fata canens silvis genitor celarat Halesum;
Ut senior leto canentia lumina solvit.
Injecere manum Parcae, telisque sacrarunt
Euandri. Quem sic Pallas petit ante precatus:
Da nunc, Thybri pater, ferro, quod missile libro,
Fortunam atque viam duri per pectus Halesi.
Haec arma exuviasque viri tua quercus habebit.
Audiit illa Deus: dum textit Imaona Halesus,
Arcadio infelix telo dat pectus inermum.
At non caede viri tanta perterrita Lausus,
Pars ingens belli, finit agmina: primus Abantem
Oppositum interimit, pugnae nodumque moramque.
Sternitur Arcadiae proles; sternuntur Etrusci;

Et vos, o Grajis inperdita corpora, Teucri.
Agmina concurrunt ducibusque et viribus aequis.
Extremi addensent acies: nec turba moveri
Tela manusque finit. Hinc Pallas instat et urguet,
Hinc contra Lausus, (nec multum discrepat aetas)
Egregii formae; sed quis fortuna negarat
In patriam reditus. Ipsos concurrere passus
Haud tamen inter se magni regnator Olympi:
Mox illos sua fata manent majore sub hoste.
Interea foror alma monet succurrere Lauso
Turnum; qui volucris curru medium secat agmen.
Ut vidit socios: Tempus desistere pugnae.
Solutus ego in Pallanta feror; soli mihi Pallas
Debetur: cuperem ipse parens spectator adesset.
Haec ait; et socii cesserunt aequore iussu.
At Rutulum abscessu juvenis, tum iussa superba
Miratus, stupet in Turno, corpusque per ingens
Lumina volvit, obitque truci procul omnia visu.
Talibus et dictis it contra dicta tyranni:
Aut spoliis ego jam raptis laudabor opimis,
Aut leto insigni. Sorti pater aequus utrique est.
Tolle minas. Fatus medium procedit in aequor,
Frigidus Arcadibus coit in praecordia sanguis.

Defiluit Turnus bijugis: pedes adparat ire
Comminus. Utque leo, specula cum vidit ab alta
Stare procul campis meditantem in proelia taurum,
Advolat; haud alia est Turni venientis imago.
Hunc ubi contiguum missae fore credidit hastae,
Ire prior Pallas, si qua fors adjuvet ausum
Viribus inparibus; magnumque ita ad aethera fatur:
Per patris hospitium, et mensas, quas advena adisti,
Te precor, Alcide, coeptis ingentibus adsis:
Cernat femineci sibi me rapere arma cruenta,
Victoremque ferant morientia lumina Turni.
Audiit Alcides juvenem, magnumque sub imo
Corde premit gemitum, lacrimasque effudit inanes.
Tum Genitor natum dictis adfatur amicis:
Stat sua cuique dies: breve et irreparabile tempus
Omnibus est vitae: sed famam extendere factis,
Hoc virtutis opus. Trojae sub moenibus altis
Tot gnati cecidere Deum: quin occidit una
Sarpedon, mea progenies. Et jam sua Turnum
Fata vocant, metasque dati pervenit ad aevi.
Sic ait, atque oculos Rutulorum rejicit arvis.
At Pallas magnis emittit viribus hastam,
Vaginaque cava fulgentem deripit enssem.

Illa volans, humeri surgunt qua tegmina summa,
Incidit, atque viam clipei molita per oras,
Tandem etiam magno strinxit de corpore Turni.
Hic Turnus ferro praefixum robur acuto
In Pallanta diu librans jacet, atque ita fatur:
Adspice, num mage sit nostrum penetrabile telum.
Dixerat; at clipeum, tot ferri terga, tot aeris,
Cum pellis totiens obeat circumdata tauri,
Vibranti medium cuspis transverberat ictu,
Loricæque moras, et pectus perforat ingens.
Ille rapit calidum frustra de vulnere telum:
Una eademque via sanguis animusque sequuntur.
Corruit in vulnus: sonitum super arma dedere:
Et terram hostilem moriens petit ore cruento.
Quem Turnus super adsistens:
Arcades, haec, inquit, memores mea dicta referte
Euandro. Qualem meruit, Pallanta remitto.
Quisquis honos tumuli, quidquid solamen humandi est,
Largior. Haud illi stabunt Aeneïa parvo
Hospitia. Et laevo pressit pede, talia fatus,
Exanimem, rapiens inmania pondera baltei,
Inpressumque nefas: una sub nocte jugali
Caesa manus juvenum foede, thalamique cruenti:

Quae Clonus Eurytides multo caelaverat auro:
Quo nunc Turnus ovat spolio gaudetque potitus.
Nescia mens hominum fati fortisque futurae,
Nec servare modum rebus subblata secundis.
Turno tempus erit, magno cum optaverit emtum
Intactum Pallanta, et cum spolia ista, diemque
Oderit. At socii multo gemitu lacrimisque
Inpositum scuto referunt Pallanta frequentes.
O dolor, atque decus magnum, rediture parenti;
Haec te prima dies bello dedit, haec eadem aufert:
Cum tamen ingentis Rutulorum linquis acervos!

Nec jam fama mali tanti, sed certior auctor,
Advolat Aeneae, tenui discrimine leti
Esse suos: tempus versis succurrere Teucris.
Proxima quaeque metit gladio, latumque per agmen
Ardens limitem agit ferro; te, Turne, superbum
Caede nova quaerens. Pallas, Euander, in ipsis
Omnia sunt oculis: mensae, quas advena primas
Tunc adiit, dextraeque datae. Sulmone creatos
Quatuor hic juvenes; totidem, quos educat Ufens,
Viventis rapit, inferias quos inmolet umbris,
Captivoque rogi perfundat fanguine flammam.
Inde Mago procul infensam contenderat hastam;

Ille astu subit: at tremebunda supervolat hasta.
Et genua amplectens effatur talia supplex:
Per patrios manis, per spes furgentis Iuli,
Te precor, hanc animam ferves natoque patrique.
Est domus alta: jacent penitus defossa talenta
Caelati argenti: sunt auri pondera facti,
Infectique mihi. Non hinc victoria Teucrûm
Vertitur; aut anima una dabit discrimina tanta.
Dixerat. Aeneas contra cui talia reddit:
Argenti atque auri memoras quae multa talenta,
Gnatis parce tuis. Belli commercia Turnus
Sustulit ista prior, jam tum Pallante peremto.
Hoc patris Anchisae manes, hoc sentit Iulus.
Sic fatus galeam laeva tenet, atque reflexa
Cervice orantis capulo tenus adplicat enfem.
Nec procul Haemonides, Phoebi Triviaeque sacerdos,
Infula cui sacra redimibat tempora vitta,
Totus conlucens veste, atque insignibus armis.
Quem congressus agit campo, labsumque superstans
Inmolat, ingentique umbra tegit. Arma Sereftus
Lecta refert humeris, tibi, rex Gradive, tropaeum.
Instaurant acies, Volcani stirpe creatus
Caeculus, et veniens Marforum montibus Umbro,

Dardanides contra furit: Anxuris ense sinistram,
Et totum clipei ferro dejecerat orbem.
Dixerat ille aliquid magnum, vimque adfore verbo
Crediderat, coeloque animum fortasse ferebat;
Canitiemque sibi et longos promiserat annos.
Tarquitus exultans contra fulgentibus armis,
Silvicolae Fauno Dryope quem nympa creatat,
Obvius ardenti sese obtulit. Ille reducta
Loricam clipeiue ingens onus inpedit hasta.
Tum caput orantis nequidquam, et multa parantis
Dicere deturbat terrae; truncumque tepentem
Provolvens, super haec inimico pectore fatur:
Istic nunc, metuende, jace. Non te optima mater
Condet humi, patriove onerabit membra sepulcro:
Alitibus linquere feris: aut gurgite merfum
Unda feret, piscesque inpassi volnera lambent.
Protenus Antaeum et Lucam, prima agmina Turni,
Persequitur, fortemque Numam, fulvumque Camertem,
Magnanimo Volscente fatum: ditissimus agri
Qui fuit Aufonidum, et tacitis regnavit Amyclis.
Aegaeon qualis, centum cui brachia dicunt,
Centenasque manus, quinquaginta oribus ignem
Pectoribusque arsisse, Jovis cum fulmina contra

Tot paribus streperet clipeis, tot stringeret ensis.
 Sic toto Aeneas defaevit in aequore victor,
 Ut semel intepuit mucro. Quin ecce Niphaei
 Quadrijuges in equos adversaque pectora tendit:
 Atque illi longe gradientem, et dira frementem
 Ut videre, metu versi retroque ruentes
 Effunduntque ducem, rapiuntque ad litora currus.
 Interea bijugis infert se Lucagus albis
 In medios, fraterque Liger: sed frater habenis
 Flectit equos: frictum rotat acer Lucagus ensē.
 Haud tulit Aeneas tanto fervore furentes:
 Inruit, adversaque ingens adparuit hasta.
 Cui Liger:
 Non Diomedis equos, nec currus cernis Achilli,
 Aut Phrygiae campos: nunc belli finis et aevi
 His dabitur terris. Vesano talia late
 Dicta volant Ligeri: sed non et Troïus heros
 Dicta parat contra: jaculum nam torquet in hostem.
 Lucagus, ut pronus pendens in verbera telo
 Admonuit bijugos: projecto dum pede laevo
 Aptat se pugnae, subit oras hasta per imas
 Fulgentis clipei: tum laevum perforat inguen,
 Excussus curru moribundus volvitur arvis.

Quem pius Aeneas dictis adfatur amaris:
 Lucage, nulla tuos currus fuga fegnis equorum
 Prodidit, aut vanae vertere ex hostibus umbrae.
 Ipse rotis faliens juga deferis. Haec ita fatus
 Adripuit bijugos. Frater tendebat inermes
 Infelix palmas, curru delabfus eodem.
 Per te, per qui te talem genuere parentes,
 Vir Trojane, sine hanc animam, et miserere precantis.
 Pluribus oranti Aeneas: haud talia dudum
 Dicta dabas. Morere, et fratrem ne defere frater.
 Tum latebras animae, pectus, mucrone recludit.
 Talia per campos edebat funera ductor
 Dardanius, torrentis aquae vel turbinis atri
 More furens. Tandem erumpunt, et castra relinquunt
 Ascanius puer, et nequidquam obfessa juventus.

Junonem interea conpellat Juppiter ultro:
 O germana mihi atque eadem gratiffima conjunx,
 Ut rebare, Venus (nec te fententia fallit)
 Trojanas fuffentat opes: non vivida bello
 Dextra viris, animusque ferox, patiensque pericli.
 Cui Juno fummiſſa: quid, o pulcherrime conjunx,
 Sollicitas aegram, et tua triſtia dicta timentem?
 Si mihi, quae quondam fuerat, quamque eſſe decebat,

Vis in amore foret; non hoc mihi namque negares,
 Omnipotens; quin et pugnae subducere Turnum,
 Et Dauno possem incolumem servare parenti.
 Nunc pereat, Teucrisque pio det sanguine poenas.
 Ille tamen nostra deducit origine nomen,
 Pilumnusque illi quartus pater: et tua larga
 Saepe manu, multisque oneravit limina donis.
 Cui rex aetherii breviter sic fatur Olympi:
 Si mora praesentis leti tempusque caduco
 Oratur juveni, meque hoc ita ponere sentis;
 Tolle fuga Turnum, atque infantibus eripe fatis.
 Hactenus indulgisse vacat. Sin altior istis
 Sub precibus venia ulla latet, totumque moveri
 Mutarive putas bellum; spes pascis inanis.
 Et Juno adlacrumans: Quid si, quod voce gravaris,
 Mente dares; atque haec Turno rata vita maneret?
 Nunc manet infontem gravis exitus: aut ego veri
 Vana feror. Quod ut o potius formidine falsa
 Ludar, et in melius tua, qui potes, orsa reflectas!
 Haec ubi dicta dedit, coelo se protenus alto
 Mifit, agens hiemem nimbo fuccincta per auras:
 Iliacamque aciem, et Laurentia castra petivit.
 Tum Dea nube cava tenuem sine viribus umbram

In faciem Aeneae (visu mirabile monstrum)
 Dardaniis ornat telis; clipeumque iugasque
 Divini adsimulat capitis: dat inania verba;
 Dat sine mente sonum, gressusque effingit euntis.
 Morte obita quales fama est volitare figuras,
 Aut quae sopitos deludunt somnia sensus.
 At primas laeta ante acies exultat imago,
 Inritatque virum telis, et voce laceffit.
 Instat cui Turnus, stridentemque eminus hastam
 Conjicit: illa dato vertit vestigia tergo.
 Tum vero Aenean aversum ut cedere Turnus
 Credidit, atque animo spem turbidus haufit inanem:
 Quo fugis, Aenea? thalamos ne defere pactos:
 Hac dabitur dextra tellus quaesita per undas.
 Talia vociferans sequitur, stricturnumque coruscant
 Mucronem: nec ferre videt sua gaudia ventos.
 Forte ratis celsi conjuncta crepidine faxi
 Expositis stabat scalis, et ponte parato;
 Qua rex Clusinis advectus Olinus oris.
 Huc sese trepida Aeneae fugientis imago
 Conjicit in latebras: nec Turnus segnior instat:
 Exsuperatque moras, et pontis transfilit altos.
 Vix proram adtigerat; rumpit Saturnia funem,

Avolsamque rapit revoluta per aequora navem.
 Illum autem Aeneas absentem in proelia poscit:
 Obvia multa virum demittit corpora morti.
 Tum levis haud ultra latebras jam quaerit imago,
 Sed sublime volans nubi se inmiscuit atrae:
 Cum Turnum medio interea fert aequore turbo.
 Respicit ignarus rerum, ingratusque salutis,
 Et duplices cum voce manus ad sidera tendit:
 Omnipotens genitor, tanton' me crimine dignum
 Duxisti, et talis voluisti expendere poenas?
 Quo feror? unde abii? quae me fuga, quemve reducet?
 Laurentisne iterum muros aut castra videbo?
 Quid manus illa virum, qui me meaque arma secuti:
 Quosne (nefas) omnis infanda in morte reliqui?
 Et nunc palantis video, gemitumque cadentum
 Adcipio. Quid ago? aut quae jam fatis ima dehiscat
 Terra mihi? vos o potius miserescite, venti.
 In rupes, in saxa (volens vos Turnus adoro)
 Ferte ratem, faevisque vadis inmittite Syrtes:
 Quo neque me Rutuli, nec conscia fama sequatur.
 Haec memorans, animo nunc huc, nunc fluctuat illuc;
 An sese mucrone ob tantum dedecus amens
 Induat, et crudum per costas exigat ensem:

Fluctibus an jaciat mediis, et litora nando
 Curva petat, Teucrùmque iterum se reddat in arma.
 Ter conatus utramque viam: ter maxima Juno
 Continuit; juvenemque animi miserata repressit.
 Labitur alta secans fluctuque aestuque secundo:
 Et patris antiquam Dauni defertur ad urbem.

At Jovis interea monitis Mezentius ardens
 Succedit pugnae, Teucrosque invadit ovantis.
 Concurrunt Tyrrhenae acies, atque omnibus uni,
 Uni odiisque viro, telisque frequentibus instant.
 Ille (velut rupes, vastum quae prodit in aequor,
 Obvia ventorum furiis, expositaque ponto,
 Vim cunctam, atque minas perfert coelique marisque:
 Ipsa inmota manens) prolem Dolicaonis Hebrum
 Sternit humi, cum quo Latagum, Palmumque fugacem:
 Sed Latagum saxo, atque ingenti fragmine montis
 Occupat os faciemque adversam: poplite Palmum
 Succiso volvi fegnem finit; armaque Laufo
 Donat habere humeris, et vertice figere cristas.
 Nec non Euanthen Phrygium, Paridisque Mimanta
 Aequalem comitemque: una quem nocte Theano
 In lucem genitori Amyco dedit, et face praegnans
 Cisseis regina Parin creat: urbe paterna

Occubat: ignarum Laurens habet ora Mimanta.
Ac velut ille canum morfu de montibus altis
Actus aper, multos Vefulus quem pinifer annos
Defendit, multosque palus Laurentia, silva
Pastus arundinea, postquam inter retia ventum est,
Substitit, infremuitque ferox, et inhorruit armos.
Nec cuiquam irasci propiusve accedere virtus:
Sed jaculis tutisque procul clamoribus instant.
Haud aliter, justae quibus est Mezentius irae,
Non ulli est animus stricto concurrere ferro:
Missilibus longe, et vasto clamore laceffunt.
Ille autem inpavidus partes cunctatur in omnis,
Dentibus infrendens, et tergo decutit hastas.
Venerat antiquis Corythi de finibus Acron,
Grajus homo; infectos linquens profugus hymenaeos:
Hunc ubi miscentem longe media agmina vidit,
Purpureum pennis et pactae conjugis ostro:
Inpastus stabula alta leo ceu saepe peragrans,
Suadet enim vesana fames; si forte fugacem
Conspexit capream, aut surgentem in cornua cervum;
Gaudet hians inmane, comasque adrexit, et haeret
Visceribus super incumbens: lavit inproba teter
Ora cruor:

Sic ruit in denfos alacer Mezentius hoſtes.
 Sternitur infelix Acron, et calcibus atram
 Tundit humum exſpirans, infractaque tela cruentat.
 Atque idem fugientem haud eſt dignatus Oroden
 Sternere, nec jacta caecum dare cuspide vulnus:
 Obuius adverſoque occurrit, ſeque viro vir
 Contulit, haud furto melior, ſed fortibus armis
 Tum ſuper abjectum poſito pede nixus et haſta:
 Pars belli haud temnenda, viri, jacet altus Orodes.
 Conclamant focii laetum Paeana ſecuti:
 Ille autem exſpirans: Non me, quicumque es, inulto,
 Victor, nec longum laetabere: te quoque fata
 Proſpectant paria, atque eadem mox arva tenebis.
 Ad quem ſubridens mixta Mezentius ira;
 Nunc morere. Aſt de me Divûm pater atque hominum rex
 Viderit. Hoc dicens eduxit corpore telum.
 Olli dura quies oculos et ferreus urguet
 Somnus; in aeternam clauduntur lumina noctem.
 Caedicus Alcathoum obruncat, Sacrator Hydafpen:
 Partheniumque Rapo, et praedurum viribus Orfen:
 Meſſapus Cloniumque Lycaoniumque Erichaten;
 Illum infrenis equi labſu tellure jacentem,
 Hunc peditem pedes. Et Lycius proceſſerat Agis:

Quem tamen haud expers Valerus virtutis avitae
Dejicit: Authronium Salius, Saliumque Nealces,
Insignis jaculo et longe fallente fagitta.

Jam gravis aequabat luctus et mutua Mavors
Funera: caedebant pariter pariterque ruebant
Victores victique: neque his fuga nota, neque illis.

DI Jovis in tectis iram miserantur inanem
Amborum, et tantos mortalibus esse labores.

Hinc Venus, hinc contra spectat Saturnia Juno:
Pallida Tifiphone media inter millia faevit.

At vero ingentem quatiens Mezentius hastam
Turbidus ingreditur campo: quam magnus Orion,
Cum pedes incedit medii per maxima Nerei
Stagna viam scindens, humero supereminet undas;
Aut fummis referens annosam montibus ornum,
Ingrediturque solo, et caput inter nubila condit:
Talis se vastis infert Mezentius armis.

Huic contra Aeneas, speculatus in agmine longo,
Obvius ire parat. Manet inperterritus ille,
Hostem magnanimum opperiens, et mole sua stat:
Atque oculis spatium emensus, quantum fatis hastae:
Dextra mihi deus, et telum, quod missile libro,
Nunc adfint: voveo praedonis corpore raptis

Indutum spoliis ipsum te, Lause, tropaeum
 Aeneae. Dixit. Stridentemque eminus hastam
 Injicit: illa volans clipeo est excussa, proculque
 Egregium Antorem latus inter et ilia figit:
 Herculis Antorem comitem, qui missus ab Argis
 Haeserat Euandro, atque Itala confederat urbe.
 Sternitur infelix alieno volnere, coelumque
 Adspicit, et dulcis moriens reminiscitur Argos.
 Tum pius Aeneas hastam jacet: illa per orbem
 Aere cavum triplici, per linea terga, tribusque
 Tranfiit intextum tauris opus, imaque fedit
 Inguine, sed vires haud pertulit. Ocius ensem
 Aeneas, viso Tyrrheni sanguine laetus,
 Eripit a femine, et trepidanti fervidus instat.
 Ingemuit cari graviter genitoris amore,
 Ut vidit, Lausus; lacrimaeque per ora volutae.
 Hic mortis durae casum, tuaque optima facta,
 (Si qua fidem tanto est operi latura vetustas)
 Non equidem nec te, juvenis memorande, filebo.
 Ille pedem referens, et inutilis, inque ligatus
 Cedebat, clipeoque inimicum hastile trahebat.
 Prorumpit juvenis, seseque inmiscuit armis:
 Jamque adsurgentis dextra plagamque ferentis

Aeneae subiit mucronem, ipsumque morando
 Sustinuit. Socii magno clamore sequuntur;
 Dum genitor nati parma protectus abiret:
 Telaque conjiciunt, proturbantque eminus hostem
 Missilibus. Furit Aeneas, tectusque tenet se.
 Ac velut, effusa si quando grandine nimbi
 Praecipitant, omnis campis diffugit arator,
 Omnis et agricola, et tuta latet arce viator,
 Aut amnis ripis, aut alti fornice faxi,
 Dum pluit; in terris ut possint, sole reducto,
 Exercere diem: sic obrutus undique telis
 Aeneas nubem belli, dum detonet, omnem
 Sustinet, et Lausum increpitat, Lausoque minatur:
 Quo moriture ruis, majoraque viribus audes?
 Fallit te incautum pietas tua. Nec minus ille
 Exfultat demens. Saevae jamque altius irae
 Dardanio surgunt ductori, extremaque Lauso
 Parcae fila legunt: validum namque exigit ensē
 Per medium Aeneas juvenem, totumque recondit.
 Transiit et parmam mucro, levia arma, minacis,
 Et tunicam, molli mater quam neverat auro:
 Inplevitque finem sanguis: tum vita per auras
 Concessit maesta ad manis, corpusque reliquit.

At vero ut voltum vidit morientis et ora,
 Ora modis Anchifiades pallentia miris,
 Ingemuit miserans graviter, dextramque tetendit:
 Et mentem patriae strinxit pietatis imago.
 Quid tibi nunc, miserande puer, pro laudibus istis,
 Quid pius Aeneas tanta dabit indole dignum?
 Arma, quibus laetatus, habe tua: teque parentum
 Manibus et cineri, si qua est ea cura, remitto.
 Hoc tamen infelix miseram solabere mortem;
 Aeneae magni dextra cadis. Increpat ultro
 Cunctantis socios, et terra sublevat ipsum,
 Sanguine turpantem comtos de more capillos.
 Interea genitor Tiberini ad fluminis undam
 Volnera ficcabat lymphis, corpusque levabat
 Arboris adclinis trunco. Procul aerea ramis
 Dependet galea, et prato gravia arma quiescunt.
 Stant lecti circum juvenes: ipse aeger, anhelans
 Colla fovet, fufus propexam in pectore barbam:
 Multa super Laufo rogitat, multosque remittit,
 Qui revocent, maestique ferant mandata parentis.
 At Laufum focii exanimem super arma ferebant
 Flentes, ingentem, atque ingenti volnere victum.
 Adgnovit longe gemitum praefaga mali mens.

Canitiem multo deformat pulvere, et ambas
 Ad coelum tendit palmas, et corpore inhaeret.
 Tantane me tenuit vivendi, nate, voluptas,
 Ut pro me hostili paterer succedere dextrae,
 Quem genui? Tuane haec genitor per volnera fervor,
 Morte tua vivens? Heu, nunc misero mihi demum
 Exfilium infelix! nunc alte volnus adactum!
 Idem ego, nate, tuum maculavi crimine nomen,
 Pulsus ob invidiam folio sceptrisque paternis.
 Debueram patriae poenas, odiisque meorum:
 Omnis per mortes animam fontem ipse dedissem.
 Nunc vivo: neque adhuc homines lucemque relinquo:
 Sed linquam. Simul hoc dicens adtollit in aegrum
 Se femur; et, quamquam vis alto volnere tardat,
 Haud dejectus, equum duci jubet. Hoc decus illi,
 Hoc folamen erat: bellis hoc victor abibat
 Omnibus. Adloquitur maerentem, et talibus infit:
 Rhoebe, diu (res si qua diu mortalibus ulla est)
 Viximus. Aut hodie victor spolia illa cruenta,
 Et caput Aeneae referes, Lausque dolorum
 Ultor eris mecum: aut, aperit si nulla viam vis,
 Occumbes pariter. Neque enim, fortissime, credo
 Iussa aliena pati, et dominos dignabere Teucros.

Dixit, et exceptus tergo consueta locavit
Membra, manusque ambas jaculis oneravit acutis;
Aere caput fulgens, cristaque hirsutus equina.
Sic cursum in medios rapidus dedit. Aestuat ingens
Uno in corde pudor, mixtoque infania luctu,
[Et Furiis agitated amor, et conscia virtus:]
Atque hic Aenean magna ter voce vocavit.
Aeneas adgnovit enim, laetusque precatur:
Sic pater ille Deum faciat, sic altus Apollo,
Incipias conferre manum.
Tantum effatus, et infesta subit obvius hasta.
Ille autem: Quid me erepto, saevissime, nato
Terres? haec via sola fuit, qua perdere posses.
Nec mortem horremus, nec Divum parcimus ulli.
Desine. Jam venio moriturus, et haec tibi porto
Dona prius. Dixit, telumque intorsit in hostem:
Inde aliud super atque aliud figitque volutatque
Ingenti gyro: sed sustinet aureus umbo.
Ter circum adstantem laevos equitavit in orbis,
Tela manu jaciens: ter secum Troius heros
Inmanem aerato circumfert tegmine silvam.
Inde ubi tot traxisse moras, tot spicula taedet
Vellere, et urgetur pugna congressus iniqua;

Multa movens animo, jam tandem erumpit, et inter
Bellatoris equi cava tempora conjicit hastam.

Tollit se adrectum quadrupes, et calcibus auras
Verberat, effusumque equitem super ipse secutus
Implicat, ejectoque incumbit cernuus armo.

Clamore incendunt coelum Troësque, Latinique.

Advolat Aeneas, vaginaque eripit ensem,

Et super haec: Ubi nunc Mezentius acer, et illa

Effera vis animi? Contra Tyrrhenus, ut auras

Suspiciens hausit coelum, mentemque recepit:

Hostis amare, quid increpitas, mortemque minaris?

Nullum in caede nefas. Nec sic ad proelia veni,

Nec tecum meus haec pepigit mihi foedera Laufus.

Unum hoc, per, si qua est victis venia hostibus, oro;

Corpus humo patiare tegi. Scio acerba meorum

Circumstare odia: hunc (oro) defende furorem:

Et me confortem nati concede sepulcro.

Haec loquitur, juguloque haud inscius adcipit ensem,

Undantique animam diffundit in arma cruore.

PUBLII VIRGILII
MARONIS
AENEIDOS
LIBER UNDECIMUS.

OCEANUM interea furgens Aurora reliquit.
Aeneas, quamquam et fociis dare tempus humanis
Praecipitant curae, turbataque funere mens est,
Vota Deum primo victor solvebat Eoo.
Ingentem quercum decisis undique ramis
Constituit tumulo, fulgentiaque induit arma,
MezentI ducis exuvias; tibi, magne, tropaeum,
Bellipotens: aptat rorantis sanguine cristas,
Telaque trunca viri, et bis sex thoraca petitem
Perfossamque locis: clipeumque ex aere sinistrae
Subligat, atque enses collo suspendit eburnum.
Tum socios, namque omnis eum stipata tegebat
Turba ducum, sic incipiens hortatur ovantis:
Maxima res effecta, viri. Timor omnis abesto.
Quod superest: haec sunt spolia, et de rege superbo

Primitiae: manibusque meis Mezentius hic est.

Nunc iter ad regem nobis murosque Latinos.

Arma parate, animis et spe praesumite bellum:

Ne qua mora ignaros, ubi primum vellere signa

Adnuerint Superi, pubemque educere castris,

Impediat; segnisque metu sententia tardet.

Interea focios inhumataque corpora terrae

Mandemus: qui solus honos Acheronte sub imo est.

Ite, ait; egregias animas, quae fanguine nobis

Hanc patriam peperere suo, decorate supremis

Muneribus: maestamque Euandri primus ad urbem

Mittatur Pallas, quem non virtutis egentem

Abstulit atra dies, et funere merfit acerbo.

Sic ait inlacrimans, recipitque ad limina gressum:

Corpus ubi exanimi positum Pallantis Acoetes

Servabat senior: qui Parrhasio Euandro

Armiger ante fuit; sed non felicibus aequae

Tum comes auspiciis caro datus ibat alumno.

Circum omnis famulûmque manus, Trojanaque turba,

Et maestum Iliades crinem de more solutae.

Ut vero Aeneas foribus sese intulit altis,

Ingentem gemitum tunsis ad fidera tollunt

Pectoribus, maestoque inmugit regia luctu.

Ipse caput nivei fultum Pallantis et ora
Ut vidit, levique patens in pectore vulnus
Cupidis Aufoniae, lacrimis ita fatur obortis:
Tene, inquit, miserande puer, cum laeta veniret,
Invidit Fortuna mihi, ne regna videres
Nostra, neque ad sedes victor veherere paternas?
Non haec Euandro de te promissa parenti
Discedens dederam: cum me complexus euntem
Mitteret in magnum imperium, metuensque moneret
Acris esse viros, cum dura proelia gente.
Et nunc ille quidem spe multum captus inani
Fors et vota facit, cumulatque altaria donis.
Nos juvenem exanimum, et nil jam coelestibus ullis
Debentem, vano maesti comitamur honore,
Infelix, nati funus crudele videbis.
Hi nostri reditus, expectatique triumphis?
Haec mea magna fides? At non, Euandre, pudendis
Volneribus pulsum adspicies: nec fospite dirum
Optabis nato funus pater. Hei mihi, quantum
Praesidium Aufonia, et quantum tu perdis, Iule!
Haec ubi deflevit, tolli miserabile corpus
Imperat, et toto lectos ex agmine mittit
Mille viros, qui supremum comitentur honorem,

Interfintque patris lacrimis; solatia luctus
Exigua ingentis, misero sed debita patri.
Haud segnes alii cratis, et molle feretrum
Arbuteis texunt virgis, et vimine querno,
Extractosque toros obtentu frondis inumbrant.
Hic juvenem agresti sublimem stramine ponunt:
Qualem virgineo demessum pollice florem,
Seu mollis violae, seu languentis hyacinthi:
Cui neque fulgor adhuc, nec dum sua forma recessit:
Non jam mater alit tellus, viresque ministrat.
Tunc geminas vestis, auroque ostroque rigentis
Extulit Aeneas: quas illi laeta laborum
Ipsa suis quondam manibus Sidonia Dido
Fecerat, et tenui telas discreverat auro.
Harum unam juveni, supremum maestus honorem,
Induit, arsurasque comas obnubit amictu:
Multaque praeterea Laurentis praemia pugnae
Aggerat, et longo praedam jubet ordine duci.
Addit equos, et tela, quibus spoliaverat hostem.
Vinxerat et post terga manus, quos mitteret umbris
Inferias, caeso sparsuros sanguine flammam:
Indutosque jubet truncos hostilibus armis
Ipsos ferre duces, inimicaque nomina figi.

Ducitur infelix aevo confectus Acoetes,
 Pectora nunc foedans pugnis, nunc unguibus ora:
 Sternitur et toto projectus corpore terrae.
 Ducunt et Rutulo perfusos sanguine currus.
 Post bellator equus, positus insignibus, Aethon
 It lacrimans, guttisque humectat grandibus ora.
 Hastam alii galeamque ferunt: nam cetera Turnus
 Victor habet. Tum maesta phalanx, Teucrique sequuntur,
 Tyrrhenique duces, et versis Arcades armis.
 Postquam omnis longe comitum procefferat ordo,
 Substitit Aeneas, gemituque haec addidit alto:
 Nos alias hinc ad lacrimas eadem horrida belli
 Fata vocant. Salve aeternum mihi, maxime Palla,
 Aeternumque vale. Nec plura effatus ad altos
 Tendebat muros, gressumque in castra ferebat.

Jamque oratores aderant ex urbe Latina,
 Velati ramis oleae, veniamque rogantes:
 Corpora, per campos ferro quae fusa jacebant,
 Redderet, ac tumulo fineret succedere terrae:
 Nullum cum victis certamen et aethere cassis:
 Parceret hospitibus quondam focerisque vocatis.
 Quos bonus Aeneas, haud adspernanda precantis,
 Prosequitur venia, et verbis haec insuper addit:

Quaenam vos tanto Fortuna indigna, Latini,
Implicuit bello, qui nos fugiatis amicos?
Pacem me exanimis, et Martis forte peremtis
Oratis? equidem et vivis concedere vellem.
Nec veni, nisi fata locum sedemque dedissent;
Nec bellum cum gente gero: rex nostra reliquit
Hospitia, et Turni potius se credidit armis.
Aequius huic Turnum fuerat se opponere morti.
Si bellum finire manu, si pellere Teucros
Adparat; his mecum decuit concurrere telis:
Vixet; cui vitam Deus aut sua dextra dedisset.
Nunc ite, et miseris subponite civibus ignem.
Dixerat Aeneas. Olli obstupere silentes;
Conversique oculos inter se atque ora tenebant.
Tum senior semperque odiis et crimine Drances
Infensus juveni Turno sic ore vicissim
Orsa refert: O fama ingens, ingentior armis,
Vir Trojane, quibus coelo te laudibus aequem?
Justitiaene prius mirer, belline laborum?
Nos vero haec patriam grati referemus ad urbem:
Et te, si qua viam dederit Fortuna, Latino
Jungemus regi. Quaerat sibi foedera Turnus.
Quin et fatalis murorum adtollere moles,

Saxaque subvectare humeris Trojana iuvabit.
Dixerat haec, unoque omnes eadem ore fremebant.
Bis fenos pepigere dies, et pace sequestra
Per silvas Teucris, mixtique inpune Latini,
Erravere jugis. Ferro sonat icta bipenni
Fraxinus: evertunt actas ad fidera pinus:
Robora nec cuneis, et olentem scindere cedrum,
Nec plaustris cessant vectare gementibus ornos.
Et jam Fama volans, tanti praenuntia luctus,
Euandrum, Euandrique domos et moenia complet,
Quae modo victorem Latio Pallanta ferebat.
Arcades ad portas ruere, et de more vetusto
Funereas rapuere faces. Lucet via longo
Ordine flammaram, et late discriminat agros.
Contra turba Phrygum veniens plangentia jungunt
Agmina. Quae postquam matres succedere tectis
Viderunt, maestam incendunt clamoribus urbem.
At non Euandrum potis est vis ulla tenere:
Sed venit in medios. Feretro Pallanta reposito
Procumbit super, atque haeret lacrimansque gemensque,
Et via vix tandem voci laxata dolore est:
Non haec, o Palla, dederas promissa parenti,
Cautius ut saevo velles te credere Marti.

Haud ignarus eram, quantum nova gloria in armis,
Et praedulce decus primo certamine posset.
Primitiae juvenis miserae, bellique propinqui
Dura rudimenta, et nulli exaudita Deorum
Vota precesque meae! tuque, o sanctissima conjunx,
Felix morte tua, neque in hunc servata dolorem!
Contra ego vivendo vici mea fata, superstes
Restarem ut genitor. Troum focia arma secutum
Obruerent Rutuli telis: animam ipse dedissem,
Atque haec pompa domum me, non Pallanta, referret.
Nec vos arguerim, Teucris, nec foedera, nec, quas
Junximus hospitio, dextras: fors ista senectae
Debita erat nostrae. Quod si inmaturo manebat
Mors natum, caesis Volscorum millibus ante,
Ducentem in Latium Teucros cecidisse juvabit.
Quin ego non alio digner te funere, Palla,
Quam pius Aeneas, et quam magni Phryges, et quam
Tyrrhenique duces, Tyrrhenum exercitus omnis.
Magna tropaea ferunt, quos dat tua dextera leto.
Tu quoque nunc stares inmanis truncus in armis,
Esset par aetas, et idem si robur ab annis,
Turne. Sed infelix Teucros quid demoror armis?
Vadite, et haec memores regi mandata referte:

Quod vitam moror invifam, Pallante peremto,
 Dextera cauffa tua eft; Turnum gnatoque patrique
 Quam debere vides. Meritis vacat hic tibi folus
 Fortunaque locus. Non vitae gaudia quaero,
 Nec fas: fed nato manis perferre fub imos.

Aurora interea miferis mortalibus almam
 Extulerat lucem, referens opera atque labores.
 Jam pater Aeneas, jam curvo in litore Tarchon
 Conftituere pyras. Huc corpora quifque fuorum
 More tulere patrum: fubjectisque ignibus atris
 Conditur in tenebras altum caligine coelum.
 Ter circum accenfos, cincti fulgentibus armis,
 Decurrere rogos: ter maefum funeris ignem
 Luftravere in equis, ululatusque ore dedere.
 Spargitur et tellus lacrimis, fparguntur et arma.
 It coelo clamorque virum, clangorque tubarum.
 Hinc alii fpolia occifis derepta Latinis
 Conjiciunt igni; galeas, enfisque decoros,
 Frenaque, ferventisque rotas; pars munera nota,
 Ipforum clipeos, et non felicia tela.
 Multa boum circa mactantur corpora Morti;
 Saetigerosque fues, raptasque ex omnibus agris
 In flammam jugulant pecudes: tum litore toto

Ardentis spectant focios, femiustaque fervant
 Busta; neque avelli possunt; nox humida donec
 Invertit coelum stellis fulgentibus aptum.

Nec minus et miseri diversa in parte Latini
 Innumeras struxere pyras, et corpora partim
 Multa virum terrae infodiunt, avectaque partim
 Finitimos tollunt in agros, urbique remittunt.
 Cetera, confusaeque ingentem caedis acervum,
 Nec numero nec honore cremant; tunc undique vasti
 Certatim crebris conlucent ignibus agri.

Tertia lux gelidam coelo dimoverat umbram:
 Maerentes altum cinerem et confusa ruebant
 Ossa focis, tepidoque onerabant aggere terrae.
 Jam vero in tectis praedivitis urbe Latini
 Praecipuus fragor, et longi pars maxima luctus.
 Hic matres, miseraeque nurus, hic cara fororum
 Pectora maerentum, puerique parentibus orbi,
 Dirum execrantur bellum, Turnique hymenaeos:
 Ipsum armis, ipsumque jubent decernere ferro;
 Qui regnum Italiae, et primos sibi poscat honores.
 Ingravat haec saevus Drances, solumque vocari
 Testatur, solum posci in certamina Turnum.

Multa simul contra variis sententia dictis

Pro Turno, et magnum reginae nomen obumbrat:
Multa virum meritis sustentat fama tropaeis.

Hos inter motus, medio in flagrante tumultu,
Ecce, super maesti magna Diomedis ab urbe
Legati responsa ferunt: nihil omnibus actum
Tantum in pensis operum: nil dona, neque aurum,
Nec magnas valuisse preces: alia arma Latinis
Quaerenda, aut pacem Trojano ab rege petendam.
Deficit ingenti luctu rex ipse Latinus.
Fatalem Aenean manifesto numine ferri,
Admonet ira Deum, tumulique ante ora recentes.
Ergo concilium magnum, primosque suorum
Imperio aditos, alta intra limina cogit.
Olli convenere, fluuntque ad regia plenis
Tecta viis. Sedet in mediis et maxumus aevo,
Et primus sceptris, haud laeta fronte, Latinus.
Atque hic legatos Aetola ex urbe remissos,
Quae referant, fari jubet, et responsa reposcit
Ordine cuncta suo. Tum facta silentia linguis,
Et Venulus dicto parens ita farier inquit:
Vidimus, o cives, Diomedea Argivaque castra;
Atque iter emensi casus superavimus omnis;
Contigimusque manum, qua concidit Ilia tellus.

Ille urbem Argyripam, patriae cognomine gentis,
Victor Gargani condebat Iapygis arvis.

Postquam introgressi, et coram data copia fandi;
Munera praeferimus, nomen patriamque docemus:
Qui bellum intulerint, quae caussa adtraxerit Arpos.
Auditis ille haec placido sic reddidit ore:

O fortunatae gentes, Saturnia regna,
Antiqui Aufonii, quae vos fortuna quietos
Sollicitat, fuadetque ignota laceffere bella?
Quicumque Iliacos ferro violavimus agros,
(Mitto ea, quae muris bellando exhausta sub altis,
Quos Simois premat ille viros) infanda per orbem
Supplicia, et scelerum poenas expendimus omnes,
Vel Priamo miseranda manus: scit triste Minervae
Sidus, et Euboicae cautes, ultorque Caphereus.
Militia ex illa diversum ad litus adacti,
Atrides Protei Menelaus adusque columnas
Exfulat, Aetnaeos vidit Cyclopas Ulixes.
Regna Neoptolemi referam, versosque penatis
Idomenei? Libycone habitantes litore Locros?
Ipse Mycenaeus magnorum ductor Achivom
Conjugis infandae prima intra limina dextra
Oppetiit: devictam Asiam subsedit adulter.

Invidisse Deos, patriis ut redditus oris,
 Conjugium optatum et pulchram Calydonā viderem?
 Nunc etiam horribili visu portenta sequuntur,
 Et focii amissi petierunt aethera pennis,
 Fluminibusque vagantur aves (heu dira meorum
 Supplicia!) et scopulos lacrimosis vocibus implent.
 Haec adeo ex illo mihi jam speranda fuerunt
 Tempore, cum ferro coelestia corpora demens
 Adpetii, et Veneris violavi volnere dextram.
 Ne vero, ne me ad tales inpellite pugnas.
 Nec mihi cum Teucris ullum post eruta bellum
 Pergama, nec veterum memini, laetorve malorum.
 Munera, quae patriis ad me portatis ab oris,
 Vertite ad Aenean: stetimus tela aspera contra,
 Contulimusque manus: experto credite, quantus
 In clypeum adfurgat, quo turbine torqueat hastam.
 Si duo praeterea tales Idaea tulisset
 Terra viros, ultro Inachias venisset ad urbes
 Dardanus, et versis lugeret Graecia fatis.
 Quidquid apud durae cessatum est moenia Trojae,
 Hectoris Aeneaeque manu victoria Grajūm
 Haesit, et in decumum vestigia retulit annum.
 Ambo animis, ambo insignes praestantibus armis:

Hic pietate prior. Coëant in foedera dextrae,
 Qua datur: ast, armis concurrant arma, cavete.
 Et responsa simul quae sint, rex optime, regis
 Audisti, et quae sit magno sententia bello.
 Vix ea legati: variusque per ora cucurrit
 Aufonidum turbata fremor: ceu faxa morantur
 Cum rapidos amnis, fit clauso gurgite murmur,
 Vicinaeque fremunt ripae crepitantibus undis.
 Ut primum placati animi, et trepida ora quierunt,
 Praefatus Divos folio rex inquit ab alto:

Ante equidem summa de re statuisse, Latini,
 Et vellem, et fuerat melius; non tempore tali
 Cogere concilium, cum muros adsidet hostis.
 Bellum inportunum, cives, cum gente Deorum,
 Invictisque viris, gerimus; quos nulla fatigant
 Proelia, nec victi possunt absistere ferro.
 Spem, si quam adscitis Aetolûm habuistis in armis,
 Ponite; spes sibi quisque. Sed haec, quam angusta, videtis.
 Cetera qua rerum jaceant perculsa ruina,
 Ante oculos interque manus sunt omnia vestras.
 Nec quemquam incuso. Potuit quae plurima virtus
 Esse, fuit. Toto certatum est corpore regni.
 Nunc adeo, quae sit dubiae sententia menti,

Expeditam, et paucis (animos adhibete) docebo.
Est antiquus ager, Tusco mihi proximus amni,
Longus in occasum, finis super usque Sicanos,
Aurunci Rutulique ferunt, et vomere duros
Exercent collis, atque horum asperrima pascunt.
Haec omnis regio, et celfi plaga pinea montis
Cedat amicitiae Teucrorum: et foederis aequas
Dicamus leges, sociosque in regna vocemus:
Confidant, si tantus amor, et moenia condant.
Sin alios finis, aliamque capeffere gentem
Est animus, possuntque solo decedere nostro:
Bis denas Italo texamus robore navis,
Seu pluris conplere valent: jacet omnis ad undam
Materies: ipsi numerumque modumque carinis
Praecipiant: nos aera, manus, navalia demus.
Praeterea, qui dicta ferant, et foedera firment,
Centum oratores prima de gente Latinos
Ire placet, pacisque manu praetendere ramos;
Munera portantis aurique, eborisque talenta,
Et fellam, regni, trabeamque, insignia nostri.
Consulte in medium, et rebus succurrite fessis.

Tum Drances idem infensus, quem gloria Turni
Obliqua invidia stimulisque agitabat amaris,

Largus opum, et lingua melior, sed frigida bello
Dextera, consiliis habitus non futilis auctor,
Seditione potens (genus huic materna superbum
Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat)
Surgit, et his onerat dictis, atque aggerat iras:
Rem nulli obscuram, nostrae nec vocis egentem,
Consulis, o bone rex. Cuncti se scire fatentur,
Quid Fortuna ferat populi; sed dicere mufant.
Det libertatem fandi, flatusque remittat,
Cujus ob auspiciu infaustum moresque finiftros
(Dicam equidem, licet arma mihi mortemque minetur)
Lumina tot cecidiffe ducum, totamque videmus
Confediffe urbem luctu: dum Troia tentat
Castra, fugae fidens, et coelum territat armis.
Unum etiam donis istis, quae plurima mitti
Dardanidis dicique jubes, unum, optime regum,
Adjicias; nec te ullius violentia vincat,
Quin natam egregio genero dignisque hymenaeis
Des pater, et pacem hanc aeterno foedere jungas.
Quod si tantus habet mentis et pectora terror;
Ipsum obtestemur, veniamque oremus ab ipfo:
Cedat, jus proprium regi, patriaeque remittat.
Quid miseros toties in aperta pericula civis

Projicis, o Latio caput horum et caussa malorum?

Nulla falus bello: pacem te pofcimus omnes,

Turne; fimul pacis folum inviolabile pignus.

Primus ego (invisum quem tu tibi fingis, et effe

Nil moror) en fupplex venio. Miferere tuorum;

Pone animos, et pulfus abi. Sat funera fufi

Vidimus, ingentis et defolavimus agros.

Aut, fi fama movet, fi tantum pectore robur

Concipis, et fi adeo dotalis regia cordi eft;

Aude, atque adverfum fidens fer pectus in hoftem.

Scilicet, ut Turno contingat regia conjunx,

Nos, animae viles, inhumata infletaque turba,

Sternamur campis. Et jam tu, fi qua tibi vis,

Si patrii quid Martis habes, illum adfpice contra,

Qui vocat.

Talibus exarfit dictis violentia Turni:

Dat gemitum, rumpitque has imo pectore voces:

Larga quidem, Drance, femper tibi copia fandi,

Tum, cum bella manus pofcunt; patribusque vocatis

Primus ades: fed non replenda eft curia verbis,

Quae tuto tibi magna volant, dum diftinet hoftem

Agger moerorum, nec inundant fanguine fossae.

Proinde tona eloquio, folitum tibi: meque timoris

Argue tu, Drance; quando tot stragis acervos
Teucrorum tua dextra dedit, passimque tropaeis
Insignis agros. Possit quid vivida virtus,
Experiare licet: nec longe scilicet hostes
Quaerendi nobis: circumstant undique muros.
Imus in adversos? quid cessas? an tibi Mavors
Ventosa in lingua, pedibusque fugacibus istis,
Semper erit?

Pulsus ego? aut quisquam merito, foedissime, pulsum
Arguet, Iliaco tumidum qui crescere Thybrim
Sanguine, et Euandri totam cum stirpe videbit
Procubuisse domum, atque exutos Arcadas armis?
Haud ita me experti Bitias et Pandarus ingens,
Et quos mille die victor sub Tartara misi,
Inclusus muris, hostilique aggere septus.
Nulla salus bello. Capiti cane talia demens
Dardanio, rebusque tuis. Proinde omnia magno
Ne cessa turbare metu, atque extollere vires
Gentis bis victae; contra premere arma Latini.
Nunc et Myrmidonum proceres Phrygia arma tremiscunt,
Nunc et Tydides, et Larissaeus Achilles:
Amnis et Hadriacas retro fugit Aufidus undas.
Vel cum se pavidum contra mea jurgia fingit

Artificis scelus, et formidine crimen acerbat.
Numquam animam talem dextra hac (absiste moveri)
Amittes: habitet tecum, et sit pectore in isto.
Nunc ad te, et tua magna, pater, consulta revertor.
Si nullam nostris ultra spem ponis in armis;
Si tam deserti fumus, et semel agmine verso
Funditus occidimus, neque habet Fortuna regressum;
Oremus pacem, et dextras tendamus inertis.
Quamquam, o, si solitae quidquam virtutis adesset,
Ille mihi ante alios fortunatusque laborum,
Egregiusque animi, qui, ne quid tale videret,
Procubuit moriens, et humum semel ore momordit.
Sin et opes nobis, et adhuc intacta juvenus,
Auxilioque urbes Italiae, populi que supersunt;
Sin et Trojanis cum multo gloria venit
Sanguine; sunt illis sua funera, parque per omnis
Tempestat; cur indecores in limine primo
Deficimus? cur ante tubam tremor occupat artus?
Multa dies varii que labor mutabilis aevi
Retulit in melius: multos alterna revisens
Lusit, et in solido rursus Fortuna locavit.
Non erit auxilio nobis Aetolus, et Arpi.
At Messapus erit, felixque Tolumnius, et quos

Tot populi misere duces. Nec tarda sequetur
 Gloria delectos Latio et Laurentibus agris.
 Est et Volscorum egregia de gente Camilla,
 Agmen agens equitum, et florentis aere catervas.
 Quod si me solum Teucris in certamina poscunt,
 Idque placet, tantumque bonis communibus obsto:
 Non adeo has exosa manus Victoria fugit,
 Ut tanta quidquam pro spe tentare recusem.
 Ibo animis contra: vel magnum praestet Achillem,
 Factaque Volcani manibus paria induat arma
 Ille licet. Vobis animam hanc foveroque Latino
 Turnus ego, haud ulli veterum virtute secundus,
 Devovi. Solum Aeneas vocat. Et, vocet oro.
 Nec Drances potius, sive est haec ira deorum,
 Morte luat: sive est virtus et gloria, tollat.

Illi haec inter se dubiis de rebus agebant
 Certantes: castra Aeneas aciemque movebat.
 Nuntius ingenti per regia tecta tumultu
 Ecce ruit, magnisque urbem terroribus inplet:
 Instructos acie Tiberino a flumine Teucros,
 Tyrrenamque manum totis descendere campis.
 Extemplo turbati animi, concussaque volgi
 Pectora, et adrectae stimulis haud mollibus irae.

Arma manu trepidi poscunt: fremit arma Juventus.
Flent maesti mussantque patres. Hic undique clamor
Diffensu vario magnus se tollit in auras.
Haud fecus, atque alto in luco cum forte catervae
Confedere avium, piscosove amne Padusae
Dant sonitum rauci per stagna loquatia cycni.
Immo, ait, o cives, adrepto tempore, Turnus,
Cogite concilium, et pacem laudate sedentes:
Illi armis in regna ruant. Nec plura locutus
Conripuit sese, et tectis citus extulit altis.
Tu, Voluse, armari Volscorum edice maniplis:
Duc, ait, et Rutulos. Equitem Messapus in armis,
Et cum fratre Coras latis diffundite campis.
Pars aditus urbis firment, turresque capeffant:
Cetera, qua jussu, mecum manus inferat arma:
Illicet in muros tota discurritur urbe.
Concilium ipse pater et magna incepta Latinus
Deferit, ac tristi turbatus tempore differt:
Multaque se incusat, qui non acceperit ultro
Dardanium Aenean, generumque adsciverit urbi.
Praefodiunt alii portas, aut faxa fudesque
Subvectant: bello dat signum rauca cruentum
Buccina. Tum muros varia cinxere corona

Matronae puerique: vocat labor ultimus omnis.
 Nec non ad templum summasque ad Palladis arces
 Subvehitur magna matrum regina caterva,
 Dona ferens: juxtaque comes Lavinia virgo,
 Causa mali tanti, oculos dejecta decoros.
 Succedunt matres, et templum ture vaporant;
 Et maestas alto fundunt de limine voces:
 Armipotens, praeses belli, Tritonia virgo,
 Frange manu telum Phrygii praedonis, et ipsum
 Pronum sterne solo, portisque effunde sub altis.
 Cingitur ipse furens certatim in proelia Turnus.
 Jamque adeo Rutulum thoraca indutus aënis
 Horrebat squamis, furasque incluserat auro,
 Tempora nudus adhuc; laterique adcinxerat ensē,
 Fulgebatque alta decurrens aureus arce:
 Exultatque animis, et spe jam praecipit hostem.
 Qualis, ubi abruptis fugit praesepia vinclis,
 Tandem liber equus, campoque potitus aperto,
 Aut ille in pastus armentaque tendit equarum,
 Aut adfuetus aquae perfundi flumine noto
 Emicat, adrectisque fremit cervicibus alte
 Luxurians: luduntque jubae per colla, per armos.
 Obvia cui, Volscorum acie comitante, Camilla

Occurrit, portisque ab equo regina sub ipsis
Defiluit. Quam tota cohors imitata relictis
Ad terram defluxit equis. Tum talia fatur:
Turne, sui merito si qua est fiducia forti,
Audeo, et Aeneadum promitto occurrere turmae,
Solaque Tyrrhenos equites ire obvia contra.
Me sine prima manu tentare pericula belli:
Tu pedes ad muros subsiste, et moenia ferva.
Turnus ad haec, oculos horrenda in virgine fixus:
O decus Italiae, virgo, quas dicere gratis,
Quasve referre parem? sed nunc, est omnia quando
Iste animus supra, mecum partire laborem.
Aeneas, ut fama fidem missique reportant
Exploratores, equitum levia improbus arma
Praemisit, quaterent campos: ipse ardua montis
Per deserta jugo superans adventat ad urbem.
Furta paro belli convexo in tramite silvae,
Ut bivias armato obsidam milite fauces.
Tu Tyrrhenum equitem conlatis excipe signis:
Tecum acer Messapus erit, turmaeque Latinae,
Tiburnique manus: ducis et tu concipe curam.
Sic ait, et paribus Messapum in proelia dictis
Hortatur, sociosque duces; et pergit in hostem.

Est curvo amfractu valles, adcommoda fraudi
Armorumque dolis. Quam densis frondibus atrum
Urguet utrimque latus; tenuis quo femita ducit,
Angustaeque ferunt fauces aditusque maligni.
Hanc super in speculis summoque in vertice montis
Planities ignota jacet, tutique receptus:
Seu dextra laevaue velis occurrere pugnae:
Sive instare jugis, et grandia volvere saxa.
Huc juvenis nota fertur regione viarum;
Adripuitque locum, et filvis infedit iniquis.
Velocem interea superis in sedibus Opim,
Unam ex virginibus fociis sacraque caterva
Compellabat, et has tristi Latonia voces
Ore dabat: Graditur bellum ad crudele Camilla,
O virgo, et nostris nequidquam cingitur armis,
Cara mihi ante alias. Neque enim novus iste Dianae
Venit amor, subitaque animum dulcedine movit.
Pulsus ob invidiam regno viresque superbas
Priverno antiqua Metabus cum excederet urbe,
Infantem, fugiens media inter proelia belli,
Suftulit exfilio comitem, matrisque vocavit
Nomine Casmillae, mutata parte, Camillam.
Ipse, sinu prae se portans, juga longa petebat

Solorum nemorum: tela undique faeva premebant,
Et circumfuso volitabant milite Volsci.

Ecce, fugae medio fummis Amasenus abundans
Spumabat ripis; tantus se nubibus imber

Ruperat. Ille, innare parans, infantis amore

Tardatur, caroque oneri timet. Omnia secum

Verfanti subito vix haec sententia fedit.

Telum inmane, manu valida quod forte gerebat

Bellator, solidum nodis et robore cocto;

Huic natam, libro et silvestri subere clausam,

Implicat, atque habilem mediae circumligat hastae:

Quam dextra ingenti librans ita ad aethera fatur:

Alma, tibi hanc, nemorum cultrix, Latonia virgo,

Ipse pater famulam voveo: tua prima per auras

Tela tenens supplex hostem fugit. Accipe, testor,

Diva tuam, quae nunc dubiis committitur auris.

Dixit, et adducto contortum hastile lacerto

Inmittit: fonuere undae. Rapidum super amnem

Infelix fugit in jaculo stridente Camilla.

At Metabus, magna propius jam urgente caterva,

Dat sese fluvio, atque hastam cum virgine victor

Gramineo donum Triviae de cespite vellit.

Non illum tectis ullae, non moenibus urbes

Adcepere, neque ipse manus feritate dedisset:
Pastorum et folis exegit montibus aevum.
Hinc natam, in dumis interque horrentia lustra,
Armentalis equae mammis et lacte ferino
Nutribat, teneris inmulgens ubera labris.
Utque pedum primis infans vestigia plantis
Institerat, jaculo palmas oneravit acuto:
Spiculaque ex humero parvae suspendit, et arcum.
Pro crinali auro, pro longae tegmine pallae,
Tigridis exuviae per dorsum a vertice pendent.
Tela manu jam tum tenera puerilia torfit,
Et fundam tereti circum caput egit habena:
Strymoniamque gruem, aut album dejecit olorem.
Multae illam frustra Tyrrhena per oppida matres
Optavere nurum. Sola contenta Diana
Aeternum telorum, et virginitatis amorem
Intemerata colit. Vellem haud correpta fuisset
Militia tali, conata laceffere Teucros:
Cara mihi, comitumque foret nunc una mearum.
Verum age, quandoquidem fatis urguetur acerbis,
Labere, Nympha, polo, finisque invise Latinos,
Tristis ubi infausto committitur omine pugna.
Haec cape, et ultricem pharetra deprome sagittam:

Hac quicumque sacrum violarit vulnere corpus,
Tros Italusve, mihi pariter det sanguine poenas.
Post ego nûbe cava miserandae corpus et arma
Inspoliata feram tumulo, patriaeque reponam.
Dixit: at illa levis coeli delapsa per auras
Insonuit, nigro circumdata turbine corpus.

At manus interea muris Trojana propinquat,
Etruscique duces, equitumque exercitus omnis;
Compositi numero in turmas. Fremit aequore toto
Insultans sonipes, et pressis pugnat habenis
Huc obversus et huc: tum late ferreus hastis
Horret ager, campique armis sublimibus ardent.
Nec non Messapus contra, celeresque Latini,
Et cum fratre Coras, et virginis ala Camillae,
Adversi campo adparent: hastasque reductis
Praetendunt longe dextris, et spicula vibrant:
Adventusque virûm fremitusque ardescit equorum.
Jamque intra jactum teli progressus uterque
Substiterat: subito erumpunt clamore, frementisque
Exhortantur equos: fundunt simul undique tela
Crebra nivis ritu, coelumque obtexitur umbra.
Continuo adversis Tyrrhenus et acer Aconteus
Connixi incurrunt hastis, primique ruinam

Dant fonitu ingenti, perfractaque quadrupedantum
Pectora pectoribus rumpunt. Excuffus Aconteus,
Fulminis in morem, aut tormento ponderis acti,
Praecipitat longe, et vitam difpergit in auras.
Extemplo turbatae acies, verſique Latini
Rejiciunt parmas, et equos ad moenia vertunt.
Troës agunt: princeps turmas inducit Afylas.
Jamque propinquabant portis, rurfusque Latini
Clamorem tollunt, et mollia colla reflectunt:
Hi fugiunt, penitusque datis referuntur habenis.
Qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terras, ſcopulosque ſuperjacet undam
Spumeus, extremamque ſinu perfundit arenam:
Nunc rapidus retro, atque aeſtu revoluta reſorbens
Saxa fugit, litusque vado labente relinquit.
Bis Tuſci Rutulos egere ad moenia verſos:
Bis rejecti armis reſpectant terga tegentes.
Tertia ſed poſtquam congreſſi in proelia, totasque
Implicuere inter ſe acies, legitque virum vir;
Tum vero et gemitus morientum, et ſanguine in alto
Armaque, corporaque, et permixti caede virorum
Semanimes volvuntur equi: pugna aſpera furgit.
Orfilochus Remuli, quando ipſum horrebat adire,

Hastam intorsit equo, ferrumque sub aure reliquit.
Quo sonipes ictu furit arduus, altaque jactat
Volneris inpatiens adrecto pectore crura.
Volvitur ille excussus humi. Catillus Iolan,
Ingentemque animis, ingentem corpore et armis
Dejicit Herminium: nudo cui vertice fulva
Caesaries, nudique humeri. Nec volnera terrent:
Tantus in arma patet. Latos huic hasta per armos
Acta tremit, duplicatque virum transfixa dolore.
Funditur ater ubique cruor: dant funera ferro
Certantes, pulchramque petunt per volnera mortem.
At medias inter caedes exultat, Amazon,
Unum exserta latus pugnae, pharetrata Camilla:
Et nunc lenta manu spargens hastilia denset:
Nunc validam dextra rapit indefessa bipennem.
Aureus ex humero sonat arcus, et arma Dianae.
Illa etiam, si quando in tergum pulsa recessit,
Spicula converso fugientia dirigit arcu.
At circum lectae comites, Larinaque virgo,
Tullaque, et aeratam quatiens Tarpeja securem,
Italides; quas ipsa decus sibi dia Camilla
Delegit, pacisque bonas bellicae ministras.
Quales Threïciae cum flumina Thermodontis

Pulfant, et pictis bellantur Amazones armis:
Seu circum Hippolyten, feu quum fe Martia curru
Penthesilea refert, magnoque ululante tumultu
Feminea exfultant lunatis agmina peltis.
Quem telo primum, quem postremum aspera virgo
Dejicis? aut quot humi morientia corpora fundis?
Eunaeum Clytio primum patre: cujus apertum
Adverfi longa tranfverberat abiete pectus.
Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensque fuo fe in volnere verfât.
Tum Lirim, Pagafumque fuper: quorum alter habenas
Suffoffo revolutus equo dum colligit, alter
Dum fubit, ac dextram labenti tendit inermem,
Praecipites pariterque ruunt. His addit Amastrum
Hippotaden: fequiturque incumbens eminus hafta
Tereaque, Harpalycumque, et Demophoonta, Chromimque:
Quotque emiffa manu contorfît fpicula virgo,
Tot Phrygii cecidere viri. Procul Ornytus armis
Ignotis, et equo venator Iapyge fertur:
Cui pellis latos humeros erepta juvenco
Pugnatori operit: caput ingens oris hiatus,
Et malae texere lupi cum dentibus albis,
Agrestisque manus armat fparus. Ipfe catervis

Vertitur in mediis, et toto vertice supra est.
Hunc illa exceptum (neque enim labor agmine verso)
Trajicit, et super haec inimico pectore fatur:
Silvis te, Tyrrhene, feras agitare putasti?
Advenit qui vestra dies muliebribus armis
Verba redarguerit. Nomen tamen haud leve patrum
Manibus hoc referes, telo cecidisse Camillae.
Protenus Orfilochum, et Buten, duo maxima Teucrum
Corpora: sed Buten aversum cuspide fixit
Loricam galeamque inter, qua colla sedentis
Lucent, et laevo dependet parma lacerto:
Orfilochum fugiens, magnumque agitata per orbem
Eludit gyro interior, sequiturque sequentem.
Tum validam perque arma viro perque ossa securim,
Altior exurgens, oranti et multa precanti
Congeminat: vulnus calido rigat ora cerebro.
Incidit huic, subitoque adspectu territus haesit
Apenninicolae bellator filius Auni,
Haud Ligurum extremus, dum fallere fata sinebant.
Isque ubi se nullo jam cursu evadere pugnae
Poffe, neque instantem reginam avertere cernit;
Confilio versare dolos ingressus et astu,
Incipit haec: Quid tam egregium, si femina forti

Fidis equo? dimitte fugam, et te comminus aequo
 Mecum crede solo, pugnaeque adcinge pedestri:
 Jam nosces, ventosa ferat cui gloria laudem.
 Dixit: at illa furens, acrique adensa dolore,
 Tradit equum comiti, paribusque resistit in armis,
 Ense pedes nudo, puraque interrita parma.
 At juvenis, vicisse dolo ratus, avolat ipse,
 (Haud mora) conversisque fugax aufertur habenis,
 Quadrupedemque citum ferrata calce fatigat.
 Vane Ligus, frustra que animis elate superbis,
 Nequidquam patrias tentasti lubricus artis:
 Nec fraus te incolumem fallaci perferet Auno.
 Haec fatur virgo, et pernicibus ignea plantis
 Transit equum cursu, frenisque adversa prehenfis
 Congreditur, poenasque inimico ex sanguine funit.
 Quam facile accipiter faxo facer ales ab alto
 Consequitur pennis sublimem in nube columbam,
 Comprensamque tenet, pedibusque eviscerat uncis:
 Tum cruor, et volvae labuntur ab aethere plumae.

At non haec nullis hominum fator atque Deorum
 Observans oculis summo sedet altus Olympo.
 Tyrrhenum genitor Tarchonem in proelia saeva
 Suscitatur, et stimulis haud mollibus injicit iras.

Ergo inter caedes, cedentiaque agmina Tarchon
 Fertur equo, variisque instigat vocibus alas,
 Nomine quemque vocans: reficitque in proelia pulfos.
 Quis metus, o numquam dolituri, o semper inertes
 Tyrrheni, quae tanta animis ignavia venit?
 Femina palantis agit, atque haec agmina vertit?
 Quo ferrum, quidve haec gerimus tela inrita dextris?
 At non in Venerem fegnes, nocturnaue bella;
 Aut, ubi curva choros indixit tibia Bacchi,
 Exspectare dapes, et plenae pocula mensae.
 Hic amor, hoc studium; dum sacra fecundus haruspex
 Nuntiet, ac lucos vocet hostia pinguis in altos.
 Haec effatus, equum in medios, moriturus et ipse,
 Concitat, et Venulo adversum se turbidus infert,
 Dereptumque ab equo dextra complectitur hostem,
 Et gremium ante suum multa vi concitus aufert.
 Tollitur in coelum clamor: cunctique Latini
 Convertere oculos. Volat igneus aequore Tarchon,
 Arma virumque ferens: tum summa ipsius ab hasta
 Defringit ferrum; et partis rimatur apertas,
 Qua vulnus letale ferat: contra ille repugnans
 Sustinet a jugulo dextram, et vim viribus exit.
 Utque volans alte raptum cum fulva draconem

Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus haesit:
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Adrectisque horret squamis, et sibilat ore,
Arduus infurgens: illa haud minus urguet obunco
Luctantem rostro; simul aethera verberat alis.
Haud aliter praedam Tiburtum ex agmine Tarchon
Portat ovans. Ducis exemplum eventumque secuti
Maeonidae incurrunt. Tum fatis debitus Arruns
Velocem jaculo, et multa prior arte Camillam
Circuit, et, quae sit fortuna facillima, tentat.
Qua se cumque furens medio tulit agmine virgo.
Hac Arruns subit, et tacitus vestigia lustrat:
Qua victrix redit illa, pedemque ex hoste reportat,
Hac juvenis furtim celeris detorquet habenas.
Hos aditus, jamque hos aditus, omnemque pererrat
Undique circuitum; et certam quatit improbus hastam.
Forte sacer Cybelae Chloreus, olimque sacerdos,
Insignis longe Phrygiis fulgebat in armis,
Spumantemque agitabat equum: quem pellis aënis
In plumam squamis auro conferta tegebat.
Ipse, peregrina ferrugine clarus et ostro,
Spicula torquebat Lycio Gortynia cornu.
Aureus ex humeris sonat arcus, et aurea vati

Cassida; tum croceam chlamydemque finusque crepantis
Carbafeos fulvo in nodum collegerat auro,
Pictus acu tunicas, et barbara tegmina crurum.
Hunc virgo, sive ut templis praefigeret arma
Troïa, captivo sive ut se ferret in auro,
Venatrix, unum ex omni certamine pugnae
Caeca sequebatur; totumque incauta per agmen
Femineo praedae et spoliolum ardebat amore:
Telum ex insidiis quum tandem tempore capto
Concitat, et superos Arruns sic voce precatur:
Summe Deum, sancti custos Soractis Apollo,
Quem primi colimus, cui pineus ardor acervo
Pascitur; et medium freti pietate per ignem
Cultores multa premimus vestigia pruna;
Da, Pater, hoc nostris aboleri dedecus armis,
Omnipotens. Non exuvias, pulfaeve tropaeum
Virginis, aut spolia ulla peto. Mihi cetera laudem
Facta ferent. Haec dira meo dum volnere pestis
Pulfa cadat, patrias remeabo inglorius urbis.
Audiit, et voti Phoebus succedere partem
Mente dedit: partem volucris disperfit in auras.
Sterneret ut subita turbatam morte Camillam,
Adnuit oranti: reducem ut patria alta videret,

Non dedit; inque notos vocem vertere procellae.
Ergo, ut missa manu sonitum dedit hasta per auras,
Convertere animos acris, oculosque tulere
Cuncti ad reginam Volsci. Nihil ipsa neque auras,
Nec sonitus memor, aut venientis ab aethere teli;
Hasta sub exsertam donec perlata papillam
Haesit, virgineumque alte bibit acta cruorem.
Concurrunt trepidae comites, dominamque ruentem
Suscipiunt. Fugit ante omnis exterritus Arruns,
Laetitia mixtoque metu: nec jam amplius hastae
Credere, nec telis occurrere virginis audet.
Ac velut ille, prius quam tela inimica sequantur,
Continuo in montis sese avius abdidit altos,
Occiso pastore, lupus, magnove juvencō,
Consciis audacis facti, caudamque remulcens
Subjecit pavitantem utero, filvasque petivit;
Haud fecus ex oculis se turbidus abstulit Arruns;
Contentusque fuga mediis se inmiscuit armis.
Illa manu moriens telum trahit: ossa sed inter
Ferreus ad costas alto stat vulnere mucro.
Labitur exfanguis: labuntur frigida leto
Lumina. Purpureus quondam color ora reliquit.
Tum sic exspirans Accam, ex aequalibus unam,

Adloquitur; fida ante alias quae sola Camillae,
 Quicum partiri curas; atque haec ita fatur:
 Hactenus, Acca soror, potui: nunc vulnus acerbum
 Conficit, et tenebris nigrescunt omnia circum.
 Effuge, et haec Turno mandata novissima perfer:
 Succedat pugnae, Trojanosque arceat urbe.
 Jamque vale. Simul his dictis linquebat habenas,
 Ad terram non sponte fluens. Tum frigida toto
 Paullatim exsolvit se corpore, lentaque colla,
 Et captum leto posuit caput, arma relinquens:
 Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.
 Tum vero inmensus furgens ferit aurea clamor
 Sidera: dejecta crudescit pugna Camilla:
 Incurrunt densi simul omnis copia Teucrum,
 Tyrrenumque duces, Euandrique Arcades alae.

At Triviae custos jam dudum in montibus Opis
 Alta fedet fummis, spectatque interrita pugnas:
 Utque procul medio juvenum in clamore furentum
 Prospexit tristi multatam morte Camillam;
 Ingemuitque, deditque has imo pectore voces:
 Heu nimium, virgo, nimium crudele luisti
 Supplicium, Teucros conata laceffere bello!
 Nec tibi desertae in dumis coluisse Dianam

Profuit, aut nostras humero gessisse pharetras:
Non tamen indecorem tua te regina reliquit
Extrema jam in morte: neque hoc sine nomine letum
Per gentis erit; aut famam patieris inultae.
Nam quicumque tuum violavit vulnere corpus,
Morte luet merita. Fuit ingens monte sub alto
Regis Dercenni terreno ex aggere bustum
Antiqui Laurentis, opacaque ilice tectum:
Hic Dea se primum rapido pulcherrima nisu
Sistit, et Arruntem tumulo specularur ab alto.
Ut vidit fulgentem armis, ac vana tumentem;
Cur, inquit, diversus abis? huc dirige gressum,
Huc periture veni: capias ut digna Camillae
Praemia. Tunc etiam telis moriere Dianae?
Dixit, et aurata volucrem Threïssa sagittam
Depromsit pharetra, cornuque infensa tetendit,
Et duxit longe, donec curvata coërent
Inter se capita, et manibus jam tangeret aequis,
Laeva aciem ferri, dextra nervoque papillam.
Extemplo teli stridorem aurasque sonantis
Audiit una Arruns, haesitque in corpore ferrum.
Illum expirantem focii atque extrema gementem
Obliti ignoto camporum in pulvere relinquunt:

Opis ad aetherium pennis aufertur Olympum.
Prima fugit, domina amissa, levis ala Camillae:
Turbati fugiunt Rutuli: fugit acer Atinas:
Disiectique duces, defolatique manipuli,
Tuta petunt, et equis averfi ad moenia tendunt.
Nec quisquam instantis Teucros, letumque ferentis
Sustentare valet telis, aut sistere contra:
Sed laxos referunt humeris languentibus arcus:
Quadrupedumque putrem cursu quatit ungula campum.
Volvitur ad muros caligine turbidus atra
Pulvis, et e speculis percussae pectora matres
Femineum clamorem ad coeli fidera tollunt.
Qui cursu portas primi inrupere patentis,
Hos inimica super mixto premit agmine turba:
Nec miseram effugiunt mortem, sed limine in ipso,
Moenibus in patriis, atque inter tuta domorum,
Confixi exspirant animas. Pars claudere portas;
Nec fociis aperire viam, nec moenibus audent
Adcipere orantis: oriturque miserrima caedes
Defendentum armis aditus, inque arma ruentum.
Exclusi ante oculos lacrimantumque ora parentum
Pars in praecipitis fossas, urgente ruina,
Volvitur: inmissis pars caeca et concita frenis

Arietat in portas, et duros objice postes.
Ipsae de muris fummo certamine matres,
(Monstrat amor verus patriae) ut videre Camillam,
Tela manu trepidae jaciunt; ac robore duro
Stipitibus ferrum fudibusque imitantur obustis
Praecipites, primaeque mori pro moenibus ardent.
Interea Turnum in filvis faevissimus inplet
Nuntius, et juveni ingentem fert Acca tumultum:
Deletas Volscorum acies, cecidisse Camillam:
Ingruere infensos hostis, et Marte secundo
Omnia conripuisse: metum jam ad moenia ferri.
Ille furens (et saeva Jovis sic numina poscunt)
Deserit obsessos collis, nemora aspera linquit.
Vix e conspectu exierat, campumque tenebat,
Cum pater Aeneas, saltus ingressus apertos,
Exsuperatque jugum, silvaque evadit opaca.
Sic ambo ad muros rapidi totoque feruntur
Agmine; nec longis inter se passibus absunt:
Ac simul Aeneas fumantis pulvere campos
Prospexit longe, Laurentiaque agmina vidit;
Et saevum Aenean adgnovit Turnus in armis,
Adventumque pedum flatusque audivit equorum:
Continuoque ineant pugnas, et proelia tentent:

Ni roseus fessos jam gurgite Phoebus Hiberno
Tinguat equos, noctemque die labente reducat.
Confidunt castris ante urbem, et moenia vallant.

PUBLII VIRGILII
MARONIS
AENEIDOS
LIBER DUODECIMUS.

TURNUS ut infractos adverso Marte Latinos
Defecisse videt, sua nunc promissa reposci,
Se signari oculis; ultro inplacabilis ardet:
Adtollitque animos. Poenorum qualis in arvis,
Saucius ille gravi venantum vulnere pectus,
Tum demum movet arma leo, gaudetque comantis
Excutiens cervice toros, fixumque latronis
Inpavidus frangit telum, et fremit ore cruento.
Haud secus adcenso gliscit violentia Turno.
Tum sic adfatur regem, atque ita turbidus inquit:
Nulla mora in Turno: nihil est quod dicta retractent
Ignavi Aeneadae; nec, quae pepigere, recusent.
Congredior. Fer sacra, pater, et concipe foedus.
Aut hac Dardanium dextra sub Tartara mittam,
Desertorem Asiae, (sedeant spectentque Latini)

Et solus ferro crimen commune refellam:
Aut habeat victos; cedat Lavinia conjunx.
Olli sedato respondit corde Latinus:
O praestans animi juvenis, quantum ipse feroci
Virtute exsuperas, tanto me inpenius aequum est
Consulere, atque omnis metuentem expendere casus.
Sunt tibi regna patris Dauni, sunt oppida capta
Multa manu; nec non aurumque, animusque Latino est.
Sunt aliae innuptae Latio, et Laurentibus agris;
Nec genus indecores. Sine me haec haud mollia fatu
Sublatis aperire dolis: simul hoc animo hauri.
Me natam nulli veterum sociare procorum
Fas erat, idque omnes divique hominesque canebant.
Victus amore tui, cognato sanguine victus,
Conjugis et moestae lacrimis, vincla omnia rupi:
Promissam eripui genero: arma impia sumsi.
Ex illo qui me casus, quae, Turne, sequantur
Bella, vides; quantos primus patiare labores.
Bis magna victi pugna vix urbe tuemur
Spes Italas: recalent nostro Tiberina fluenta
Sanguine adhuc, campique ingentes ossibus albent.
Quo referor toties? quae mentem infania mutat?
Si Turno extincto socios sum adscire paratus;

Cur non incolumi potius certamina tollo?

Quid confanguinei Rutuli, quid cetera dicet

Italia; ad mortem si te (Fors dicta refutet)

Prodiderim, natam et connubia nostra petentem?

Respice res bello varias: miserere parentis

Longaevi, quem nunc moestum patria Ardea longe

Dividit. Haudquaquam dictis violentia Turni

Flectitur: exsuperat magis, aegrescitque medendo.

Ut primum fari potuit, sic institit ore:

Quam pro me curam geris, hanc precor, optime, pro me

Deponas, letumque finas pro laude pacisci.

Et nos tela, pater, ferrumque haud debile dextra

Spargimus, et nostro sequitur de vulnere sanguis.

Longe illi Dea mater erit, quae nube fugacem

Feminea tegat, et vanis sese occulat umbris.

At regina, nova pugnae conterrita forte,

Flebat; et ardentem generum moritura tenebat:

Turne, per has ego te lacrimas, per si quis Amatae

Tangit honos animum: (spes tu nunc una, senectae

Tu requies miserae: decus imperiumque Latini

Te penes: in te omnis domus inclinata recumbit)

Unum oro: desiste manum committere Teucris.

Qui te cumque manent isto certamine casus,

Et me, Turne, manent. Simul haec invisa relinquam
 Lumina, nec generum Aenean captiva videbo.
 Adcepit vocem lacrimis Lavinia matris,
 Flagrantis perfusa genas: cui plurimus ignem
 Subjecit rubor, et calefacta per ora cucurrit.
 Indum fanguineo veluti violaverit ostro
 Si quis ebur, aut mixta rubent ubi lilia multa
 Alba rosâ: talis virgo dabat ore colores.
 Illum turbat amor, figitque in virgine vultus:
 Ardet in arma magis, paucisque adfatur Amatam:
 Ne, quaeso, ne me lacrimis, neve omine tanto
 Prosequere in duri certamina Martis euntem,
 O mater: neque enim Turno mora libera mortis.
 Nuntius haec Idmon Phrygio mea dicta tyranno
 Haud placitura refer. Cum primum caestina coelo
 Puniceis invecta rotis Aurora rubebit,
 Non Teucros agat in Rutulos: Teucrum arma quiescant,
 Et Rutulum. Nostro dirimamus fanguine bellum.
 Illo quaeratur conjunx Lavinia campo.

Haec ubi dicta dedit, rapidusque in tecta recessit,
 Pofcit equos, gaudetque tuens ante ora frementis:
 Pilumno quos ipsa decus dedit Orithyia:
 Qui candore nives anteirent, cursibus auras.

Circumstant properi aurigae, manibusque laceffunt
 Pectora plaufa cavis, et colla comantia pectunt.
 Ipfe dehinc auro fqualentem alboque orichalco
 Circumdat loricam humeris: fimul aptat habendo
 Enfemque clipeumque, et rubrae cornua criſtae:
 Enfem, quem Dauno ignipotens Deus ipfe parenti
 Fecerat, et Stygia candentem tinxerat unda.
 Exin, quae mediis ingenti adnixa columnae
 Aedibus adſtabat, validam vi conripit haftam,
 Actoris Aurunci ſpolium: quaffatque trementem,
 Vociferans: Nunc, o numquam fruſtrata vocatus
 Hafta meos, nunc tempus adefſt: te maximus Actor,
 Te Turni nunc dextra gerit. Da ſternere corpus,
 Loricamque manu valida lacerare revolfam
 Semiviri Phrygis, et foedare in pulvere crinis
 Vibratos calido ferro, myrrhaque madentis.
 His agitur Furiis. Totoque ardentis ab ore
 Scintillae abſiſtunt: oculis micat acribus ignis.
 Mugitus veluti cum prima in proelia taurus
 Terrificos ciet, atque irafci in cornua tentat,
 Arboris obnixus trunco; ventosque laceffit
 Ictibus, et ſparſa ad pugnam proludit arena.
 Nec minus interea maternis faevus in armis

Aeneas acuit Martem, et se fuscitat ira,
Oblato gaudens componi foedere bellum.
Tum focios, moestique metum solatur Iuli,
Fata docens: regique jubet responsa Latino
Certa referre viros, et pacis dicere leges.

Postera vix fummos spargebat lumine montis
Orta dies; cum primum alto se gurgite tollunt
Solis equi, lucemque elatis naribus efflant;
Campum ad certamen magnae sub moenibus urbis
Dimensi Rutulique viri Teucrique parabant;
In medioque focos, et DIIs communibus aras
Gramineas. Alii fontemque ignemque ferebant,
Velati lino, et verbena tempora victi.
Procedit legio Ausonidum, pilataque plenis
Agmina se fundunt portis. Hinc Troïus omnis,
Tyrrhenusque ruit variis exercitus armis;
Haud fecus instructi ferro, quam si aspera Martis
Pugna vocet. Nec non mediis in millibus ipsi
Ductores auro volitant ostroque decori,
Et genus Affaraci Mnestheus, et fortis Afylas,
Et Messapus equom domitor, Neptunia proles.
Utque dato signo spatia in sua quisque recessit,
Defigunt tellure hastas, et scuta reclinant.

Tum studio effusae matres, et volgus inermum,
 Invalidique senes, turris, et tecta domorum
 Obsedere: alii portis sublimibus adsunt.

At Juno e fummo, qui nunc Albanus habetur,
 (Tum neque nomen erat, nec honos, aut gloria monti)
 Prospiciens tumulo campum adspectabat, et ambas
 Laurentum Troumque acies, urbemque Latini.
 Extemplo Turni sic est adfata forem,
 Diva deam, stagnis quae fluminibusque sonoris
 Praefidet: hunc illi rex aetheris altus honorem
 Juppiter erepta pro virginitate sacavit:
 Nympha, decus fluviorum, animo gratissima nostro,
 Scis, ut te cunctis unam, quaecumque Latinae
 Magnanimi Jovis ingratum ascendere cubile,
 Praetulerim, coelique lubens in parte locarim:
 Disce tuum, ne me incuses, Juturna, dolorem.
 Qua visa est fortuna pati, Parcaeque sinebant
 Cedere res Latio, Turnum, et tua moenia texi:
 Nunc juvenem imparibus video concurrere fati:
 Parcarumque dies, et vis inimica propinquat.
 Non pugnam adspicere hanc oculis, non foedera possum.
 Tu, pro germano si quid praesentius audes,
 Perge: decet. Forfan miseros meliora sequentur.

Vix ea: quum lacrimas oculis Juturna profudit,
 Terque quaterque manu pectus percussit honestum.
 Non lacrimis hoc tempus, ait Saturnia Juno:
 Adcelera, et fratrem (si quis modus) eripe morti:
 Aut tu bella cie, conceptumque excute foedus.
 Auctor ego audendi. Sic exhortata reliquit
 Incertam, et tristi turbatam volnere mentis.

Interea reges (ingenti mole Latinus
 Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum
 Aurati bis sex radii fulgentia cingunt,
 Solis avi specimen: bigis it Turnus in albis,
 Bina manu lato crispans hastilia ferro.
 Hinc pater Aeneas, Romanae stirpis origo,
 Sidereo flagrans clipeo, et coelestibus armis,
 Et juxta Ascanius, magnae spes altera Romae)
 Procedunt castris, puraque in veste sacerdos
 Saetigeri foetum suis, intonsamque bidentem
 Adtulit, admovitque pecus flagrantibus aris.
 Illi ad surgentem converfi lumina Solem
 Dant fruges manibus salsas, et tempora ferro
 Summa notant pecudum, paterisque altaria libant.
 Tum pius Aeneas sfricto sic ense precatur:
 Esto nunc Sol testis, et haec mihi terra vocanti,

Quam propter tantos potui perferre labores,
Et Pater omnipotens, et tu Saturnia Juno;
Jam melior, jam, Diva, precor: tuque inclute Mavors.
Cuncta tuo qui bella, pater, sub numine torques:
Fontisque, fluviosque voco, quaeque aetheris alti
Religio, et quae caeruleo sunt numina ponto:
Cesserit Aufonio si fors victoria Turno,
Convenit Euandri victos discedere ad urbem:
Cedet Iulus agris: nec post arma ulla rebelles
Aeneadae referent, ferrove haec regna laceffent.
Sin nostrum adnuerit nobis victoria Martem,
(Ut potius reor, et potius DI numine firment)
Non ego nec Teucris Italos parere jubebo,
Nec mihi regna peto. Paribus se legibus ambae
Invictae gentes aeterna in foedera mittant.
Sacra Deosque dabo: focer arma Latinus habeto;
Imperium follemne focer: mihi moenia Teucri
Constituent, urbique dabit Lavinia nomen.
Sic prior Aeneas: fequitur fic deinde Latinus,
Sufpiciens coelum, tenditque ad fidera dextram:
Haec eadem, Aenea, terram, mare, fidera, juro,
Latonaeque genus duplex, Janumque bifrontem,
Vimque Deum infernam, et duri facraria Ditis:

Audiat haec Genitor, qui foedera fulmine sancit:
Tango aras; medios ignis, et Numina testor:
Nulla dies pacem hanc Italis, nec foedera rumpet,
Quo res cumque cadent: nec me vis ulla volentem
Avertet; non si tellurem effundat in undas
Diluvio miscens, coelumque in Tartara solvat:
Ut sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)
Numquam fronde levi fundet virgulta, neque umbras,
Cum semel in silvis imo de stirpe recisum
Matre caret, posuitque comas et brachia ferro;
Olim arbor, nunc artificis manus aere decoro
Inclusit, patribusque dedit gestare Latinis.
Talibus inter se firmabant foedera dictis,
Conspectu in medio procerum. Tum rite sacratas
In flammam jugulant pecudes, et viscera vivis
Eripiunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
At vero Rutulis inpar ea pugna videri
Jamdudum, et vario misceri pectora motu:
Tum magis, ut propius cernunt non viribus aequis.
Adjuvat incessu tacito progressus, et aram
Suppliciter venerans demisso lumine Turnus,
Tabentesque genae, et juvenali in corpore pallor.
Quem simul ac Juturna soror crebrescere vidit

Sermonem, et volgi variare labantia corda:
 In medias acies, formam adsimulata Camerti,
 Cui genus a proavis ingens, clarumque paternae
 Nomen erat virtutis, et ipse acerrimus armis,
 In medias dat sese acies, haud nescia rerum,
 Rumoresque ferit varios, ac talia fatur:
 Non pudet, o Rutuli, pro cunctis talibus unam
 Objectare animam? numerone, an viribus aequi
 Non sumus? En, omnes et Troës, et Arcades, hi sunt,
 Fatalisque manus, infensa Etruria Turno.
 Vix hostem, alterni si congregiamur, habemus.
 Ille quidem ad superos, quorum se devovet aris,
 Succedet fama, vivusque per ora feretur:
 Nos, patria amissa, dominis parere superbis
 Cogemur, qui nunc lenti confedimus arvis.
 Talibus incensa est juvenum sententia dictis,
 Jam magis atque magis; serpitque per agmina murmur.
 Ipsi Laurentes mutati, ipsique Latini.
 Qui sibi jam requiem pugnae, rebusque salutem
 Sperabant, nunc arma volunt, foedusque precantur
 Infectum, et Turni fortem miserantur iniquam.
 His aliud majus Juturna adjungit, et alto
 Dat signum coelo; quo non praesentius ullum

Turbavit mentis Italas, monstroque fefellit.
 Namque volans rubra fulvus Jovis ales in aethra
 Litoreas agitabat avis, turbamque fonantem
 Agminis aligeri; subito cum lapsus ad undas
 Cycnum excellentem pedibus rapit improbus uncis.
 Adrexere animos Itali, cunctaeque volucres
 Convertunt clamore fugam, mirabile visu;
 Aetheraque obscurant pennis, hostemque per auras
 Facta nube premunt: donec vi victus, et ipso
 Pondere defecit, praedamque ex unguibus ales
 Projecit fluvio, penitusque in nubila fugit.
 Tum vero augurium Rutuli clamore salutant,
 Expediuntque manus: primusque Tolumnius augur,
 Hoc erat, hoc votis, inquit, quod saepe petivi.
 Adcipio, adgnoscoque Deos: me, me duce ferrum
 Conripite, o miseri, quos improbus advena bello
 Territat, invalidas ut avis; et litora vestra
 Vi populat. Petet ille fugam, penitusque profundo
 Vela dabit. Vos unanimi densate catervas,
 Et regem vobis pugna defendite raptum.
 Dixit, et adversos telum contorsit in hostis
 Procurrens: sonitum dat stridula cornus, et auras
 Certa fecat. Simul hoc, simul ingens clamor, et omnes

Turbati cunei, calefactaque corda tumultu.
Hasta volans, ut forte novem pulcherrima fratrum
Corpora constiterant contra, quos fida crearat
Una tot Arcadio conjunx Tyrrhena Gilippo;
Horum unum ad medium, teritur qua futilis alvo
Balteus, et laterum juncturas fibula mordet,
Egregium forma juvenem, et fulgentibus armis,
Transadigit costas, fulvaque effundit arena.
At fratres, animosa phalanx, adensaque luctu,
Pars gladios stringunt manibus, pars missile ferrum
Conripiunt, caecique ruunt. Quos agmina contra
Procurrunt Laurentum. Hinc densi rursus inundant
Troës, Agyllinique, et pictis Arcades armis.
Sic omnis amor unus habet discernere ferro.
Diripere aras: it toto turbida coelo
Tempestat telorum, ac ferreus ingruit imber:
Craterasque focosque ferunt. Fugit ipse Latinus,
Pulsatos referens infecto foedere Divos.
Infrenant alii currus, aut corpora saltu
Subjiciunt in equos, et strictis ensibus adfunt.
Messapus regem, regisque insigne gerentem,
Tyrrhenum Aulesten, avidus confundere foedus,
Adverso proterret equo: ruit ille recedens,

Et miser oppositis a tergo involvitur aris
In caput, inque humeros. At fervidus advolat hasta
Messapus, teloque orantem multa trabali
Desuper altus equo graviter ferit, atque ita fatur:
Hoc habet: haec melior magnis data victima Divis.
Concurrunt Itali, spoliantque calentia membra.
Obvius ambustum torrem Corynaeus ab ara
Conripit, et venienti Ebuso, plagamque ferenti
Occupat os flammis. Olli ingens barba reluxit,
Nidoremque ambusta dedit. Super ipse secutus
Caesariem laeva turbati conripit hostis,
Inpressoque genu nitens terrae adplicat ipsum:
Sic rigido latus ense ferit. Podalirius Alsum
Pastorem, primaque acie per tela ruentem,
Ense sequens nudo superinminet: ille securi
Adversi frontem mediam mentumque reducta
Disjicit, et sparso late rigat arma cruore.
Olli dura quies oculos et ferreus urguet
Somnus; in aeternam clauduntur lumina noctem.
At pius Aeneas dextram tendebat inermem
Nudato capite, atque suos clamore vocabat.
Quo ruitis? quaeve ista repens discordia fuggit?
O cohibete iras! ictum jam foedus, et omnes

Compositae leges: mihi jus concurrere soli:
 Me finite, atque auferte metus. Ego foedera faxo
 Firma manu: Turnum jam debent haec mihi sacra.
 Has inter voces, media inter talia verba,
 Ecce, viro stridens alis adlapsa sagitta est,
 Incertum qua pulsa manu, quo turbine adacta;
 Quis tantam Rutulis laudem, casusne, Deusne,
 Adtulerit. Pressa est insignis gloria facti:
 Nec sese Aeneae jactavit vulnere quisquam.
 Turnus, ut Aenean cedentem ex agmine vidit,
 Turbatosque duces, subita spe fervidus ardet:
 Poscit equos, atque arma simul, saltuque superbus
 Emicat in currum, et manibus molitur habenas.
 Multa virum volitans dat fortia corpora leto:
 Semineces volvit multos, aut agmina curru
 Proterit, aut raptas fugientibus ingerit hastas.
 Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebri
 Sanguineus Mavors clipeo increpat, atque furentis
 Bella movens inmittit equos: illi aequore aperto
 Ante Notos Zephyrumque volant. Gemit ultima pulsu
 Thraca pedum, circumque atrae Formidinis ora
 Iraeque, Infidiaeque, Dei comitatus, aguntur.
 Talis equos alacer media inter proelia Turnus

Fumantis fudore quatit, miserabile caesis
 Hostibus insultans: spargit rapida ungula rores
 Sanguineos, mixtaque cruor calcatur arena:
 Jamque neci Sthenelumque dedit, Thamyrimque, Pholumque,
 Hunc congressus, et hunc; illum eminus: eminus ambo
 Imbrafidas, Glaucum atque Laden, quos Imbrafus ipse
 Nutrierat Lycia, paribusque ornaverat armis;
 Vel conferre manum, vel equo praevertere ventos.
 Parte alia media Eumedes in proelia fertur,
 Antiqui proles bello praeclara Dolonis;
 Nomine avom referens, animo manibusque parentem:
 Qui quondam, castra ut Danaum speculator adiret,
 Ausus Pelidae pretium sibi poscere currus:
 Illum Tydides alio pro talibus ausis
 Adfecit pretio: nec equis adspirat Achillis.
 Hunc procul ut campo Turnus prospexit aperto,
 Ante levi jaculo longum per inane secutus;
 Sifit equos bijugis, et curru defilit, atque
 Semianimi labsoque supervenit, et, pede collo
 Inpresso, dextrae mucronem extorquet, et alto
 Fulgentem tinguit jugulo; atque haec insuper addit:
 En, agros, et, quam bello, Trojane, petisti,
 Hesperiam metire jacens: haec praemia, qui me

Ferro aufi tentare, ferunt: sic moenia condunt.

Huic comitem Albuten coniecta cuspide mittit:

Chloreaque, Sybarimque, Daretaque, Therfilochumque:

Et sternacis equi labsum cervice Thymoeten.

Ac velut Edoni Boreae cum spiritus alto

Infonat Aegaeo, fequiturque ad litora fluctus,

Qua venti incubuere; fugam dant nubila coelo:

Sic Turno, quacumque viam fecat, agmina cedunt,

Converfaeque ruunt acies: fert impetus ipfum,

Et cristam adverfo curru quatit aura volantem.

Non tulit infantem Phegeus, animisque frementem:

Objecit feſe ad currum, et ſpumantia frenis

Ora citatorum dextra detorſit equorum.

Dum trahitur, pendetque jugis, hunc lata reſectum

Lancea confequitur, rumpitque infixam bilicem

Loricam, et ſummum deguſtat vulnere corpus.

Ille tamen clipeo objecto converſus in hoſtem

Ibat, et auxilium ducto mucrone petebat:

Cum rota praecipitem, et procurſu concitus axis

Inpulit, effunditque ſolo: Turnusque fecutus,

Imam inter galeam ſummi thoracis et oras,

Abſtulit enſe caput, truncumque reliquit arenae.

Atque ea dum campis victor dat funera Turnus,

Interea Aenean Mnestheus, et fidus Achates,
Afcaniusque comes, castris statuere cruentum,
Alternos longa nitentem cuspide gressus.
Saevit, et infracta luctatur arundine telum
Eripere, auxilioque viam, quae proxima, poscit:
Ense fecent lato vulnus, telique latebram
Rescindant penitus, seseque in bella remittant.
Jamque aderat Phoebos ante alios dilectus Iapix
Iasides: acri quondam cui captus amore
Ipse suas artis, sua munera, laetus Apollo
Augurium, citharamque dabat, celerisque fagittas.
Ille, ut depositi proferret fata parentis,
Scire potestates herbarum, usumque medendi
Maluit, et mutas agitare inglorius artis.
Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam,
Aeneas, magno juvenum et maerentis Iuli
Concurfu, lacrimis immobilis. Ille retorto
Paeonium in morem senior fuccinctus amictu,
Multa manu medica Phoebique potentibus herbis
Nequidquam trepidat, nequidquam spicula dextra
Sollicitat, prensatque tenaci forcipe ferrum.
Nulla viam Fortuna regit: nihil auctor Apollo
Subvenit: et saevus campis magis ac magis horror

Crebrescit, propiusque malum est. Jam pulvere coelum
Stare vident: subeuntque equites, et spicula castris
Densa cadunt mediis. It tristis ad aethera clamor
Bellantum juvenum, et duro sub Marte cadentum.
Hic Venus, indigno nati concussa dolore,
Dictamnum genetrix Cretaea carpit ab Ida,
Puberibus caulem foliis, et flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo volucres haesere fagittae.
Hoc Venus, obscuro faciem circumdata nimbo,
Detulit: hoc fuscum labris splendentibus amnem
Inficit, occulte medicans: spargitque salubris
Ambrosiae succos, et odoriferam panaceam.
Fovit ea volnus lymphæ longævus Iapyx
Ignorans; subitoque omnis de corpore fugit
Quippe dolor: omnis stetit imo vulnere sanguis.
Jamque secuta manum, nullo cogente, fagitta
Excidit, atque novae rediere in pristina vires.
Arma citi properate viro. Quid statis? Iapyx
Conclamat, primusque animos accendit in hostem.
Non haec humanis opibus, non arte magistra
Proveniunt. Neque te, Aenea, mea dextera servat:
Major agit Deus, atque opera ad majora remittit.

Ille avidus pugnae furas incluserat auro
Hinc atque hinc, oditque moras, hastamque coruscant.
Postquam habilis lateri clipeus loricaque tergo est,
Afcanium fufis circum complectitur armis,
Summaque per galeam delibans oscula fatur:
Disce, puer, virtutem ex me, verumque laborem;
Fortunam ex aliis. Nunc te mea dextera bello
Defensum dabit, et magna inter praemia ducet.
Tu facito, mox cum matura adoleverit aetas,
Sis memor, et te animo repetentem exempla tuorum
Et pater Aeneas, et avunculus excitet Hector.
Haec ubi dicta dedit, portis sese extulit ingens,
Telum inmane manu quatiens: simul agmine denso
Antheusque Mnestheusque ruunt; omnisque relictis
Turba fluit castris. Tum caeco pulvere campus
Miscetur, pulsuque pedum tremit excita tellus.
Vidit ab adverso venientis aggere Turnus,
Videre Aufonii, gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor. Prima ante omnis Juturna Latinos
Audiit, adgnovitque sonum, et tremefacta refugit.
Ille volat, campoque atrum rapit agmen aperto.
Qualis ubi ad terras abrupto fidere nimbus
It mare per medium: miseris, heu, praescia longe

Horrescunt corda agricolis: dabit ille ruinas
Arboribus, stragemque fatis; ruet omnia late:
Ante volant, fonitumque ferunt ad litora venti.
Talis in adversos ductor Rhoeteius hostis
Agmen agit: densi cuneis se quisque coactis
Adglomerant. Ferit ense gravem Thymbraeus Osirim,
Archetium Mnestheus, Epulonem obtruncat Achates,
Ufentemque Gyas. Cadit ipse Tolumnius augur,
Primus in adversos telum qui torferat hostis.
Tollitur in coelum clamor, versique vicissim
Pulverulenta fuga Rutuli dant terga per agros.
Ipse neque adversos dignatur sternere morti;
Nec pede congressos aequo, nec tela ferentis
Insequitur: solum densa in caligine Turnum
Vestigat lustrans, solum in certamina poscit.
Hoc concussa metu mentem Juturna virago
Aurigam Turni media inter lora Metiscum
Excutit, et longe lapsum temone relinquit.
Ipsa subit, manibusque undantis flectit habenas,
Cuncta gerens, vocemque, et corpus, et arma Metisci.
Nigra velut magnas domini cum divitis aedis
Pervolat, et pennis alta atria lustrat hirundo,
Pabula parva legens, nidisque loquacibus escas;

Et nunc porticibus vacuis, nunc humida circum
Stagna sonat: similis medios Juturna per hostis
Fertur equis, rapidoque volans obit omnia curru:
Jamque hic germanum, jamque hic ostentat ovantem:
Nec conferre manum patitur: volat avia longe.
Haud minus Aeneas tortos legit obvius orbis,
Vestigatque virum, et disjecta per agmina longa
Voce vocat. Quoties oculos conjecit in hostem,
Alipedumque fugam curfu tentavit equorum;
Aversos toties currus Juturna retorfit.
Heu, quid agat; vario nequidquam fluctuat aestu:
Diversaeque vocant animum in contraria curae.
Huic Messapus, uti laeva duo forte gerebat
Lenta levis curfu praefixa hastilia ferro,
Horum unum certo contorquens dirigit ictu.
Substitit Aeneas, et se collegit in arma,
Poplite subsidens: apicem tamen incita fumum
Hasta tulit, fummasque excussit vertice cristas.
Tum vero adsurgunt irae, insidiisque subactus,
Diversos ubi sensit equos currumque referri,
Multa Jovem, et laesi testatur foederis aras,
Jam tandem invadit medios, et Marte secundo
Terribilis, saevam nullo discrimine caedem

Suscitat; irarumque omnis effundit habenas.

Quis mihi nunc tot acerba Deus, quis carmine caedes
 Diversas, obitumque ducum, quos aequore toto
 Inque vicem nunc Turnus agit, nunc Troïus heros,
 Expediat? tanton' placuit concurrere motu,
 Juppiter, aeterna gentis in pace futuras?
 Aeneas Rutulum Sucronem, (ea prima ruentis
 Pugna loco statuit Teucros) haud multa moratus,
 Excipit in latus, et, qua fata celerrima, crudum
 Transadigit costas et crates pectoris enfem.
 Turnus equo dejectum Amycum, fratremque Diorem
 Congressus pedes: hunc venientem cuspide longa,
 Hunc mucrone ferit; curruque abscisa duorum
 Suspendit capita, et rorantia sanguine portat.
 Ille Talon, Tanaïmque neci, fortemque Cethegum,
 Tris uno congressu, et maestum mittit Onyten,
 Nomen Echionium, matrisque genus Peridiae,
 Hic fratres Lycia missos et Apollinis agris,
 Et juvenem exosum nequidquam bella Menoeten
 Arcada: piscosae cui circum flumina Lernae
 Ars fuerat, pauperque domus; nec nota potentum
 Limina: conductaque pater tellure ferebat.
 Ac velut inmissi diversis partibus ignes

Arentem in silvam, et virgulta sonantia lauro;
Aut ubi decursu rapido de montibus altis
Dant sonitum spumosi amnes, et in aequora currunt,
Quisque suum populatus iter: non segnius ambo
Aeneas Turnusque ruunt per proelia: nunc, nunc
Fluctuat ira intus: rumpuntur nescia vinci
Pectora: nunc totis in vulnera viribus itur.
Murrhanum hic, atavos et avorum antiqua sonantem
Nomina, per regesque actum genus omne Latinos,
Praecipitem scopulo, atque ingentis turbine faxi
Excutit, effunditque solo. Hunc lora et juga subter
Provolvere rotae: crebro super ungula pulsu
Incita nec domini memorum proculcat equorum.
Ille ruenti Hyllo, animisque inmane frementi
Occurrit, telumque aurata ad tempora torquet:
Olli per galeam fixo stetit hasta cerebro.
Dextera nec tua te, Grajùm fortissime Creteu,
Eripuit Turno: nec DI texere Cupencum,
Aenea veniente, sui. Dedit obvia ferro
Pectora: nec misero clipei mora profuit aerei.
Te quoque Laurentes viderunt, Aeole, campi
Oppetere, et late terram confternere tergo.
Occidis, Argivae quem non potuere phalanges

Sternere, nec Priami regnorum everfor Achilles.
 Hic tibi mortis erant metae: domus alta sub Ida;
 Lyrneffi domus alta, folo Laurente fepulcrum.
 Totae adeo converfae acies, omnesque Latini,
 Omnes Dardanidae: Mneftheus, acerque Sereftus,
 Et Meffapus equum domitor, et fortis Afylas,
 Tufcorumque phalanx, Euandrique Arcades alae,
 Pro fe quifque viri fumma nituntur opum vi.
 Nec mora, nec requies: vasto certamine tendunt.

Hic mentem Aeneae Genetrix pulcherrima mifit,
 Iret ut ad muros, ubique adverteret agmen
 Ocius, et fubita turbaret clade Latinos.
 Ille, ut veftigans diverfa per agmina Turnum,
 Huc atque huc acies circumtulit; adfpicit urbem
 Inmunem tanti belli, atque inpune quietam.
 Continuo pugnae adcendit majoris imago:
 Mnefthea, Sergeftumque vocat, fortemque Sereftum,
 Ductores, tumulumque capit: quo cetera Teucrùm
 Concurrit legio: nec fcuta aut fpicula denfi
 Deponunt. Celfo medius ftans aggere fatur:
 Ne qua meis efto dictis mora. Juppiter hac ftat.
 Neu quis ob inceptum fubitum mihi fegnior ito.
 Urbem hodie cauffam belli, regna ipfa Latini,

Ni frenum adcipere, et victi parere fatentur,
Eruam, et aequa solo fumantia culmina ponam.
Scilicet expectem, libeat dum proelia Turno
Nostra pati; rursusque velit concurrere victus?
Hoc caput, o cives, haec belli summa nefandi.
Ferte faces propere, foedusque reprecite flammis.
Dixerat: atque animis pariter certantibus omnes
Dant cuneum; densaque ad muros mole feruntur.
Scalae improviso, subitusque adparuit ignis.
Discurrunt alii ad portas, primosque trucidant:
Ferrum alii torquent, et obumbrant aethera telis.
Ipse inter primos dextram sub moenia tendit
Aeneas, magnaque incusat voce Latinum;
Testaturque Deos iterum se ad proelia cogi:
Bis jam Italos hostis, haec altera foedera rumpi.
Exoritur trepidos inter discordia civis:
Urbem alii referare jubent, et pandere portas
Dardanidis; ipsumque trahunt in moenia regem.
Arma ferunt alii, et pergunt defendere muros.
Inclusas ut cum latebroso in pumice pastor
Vestigavit apes, fumoque inplevit amaro;
Illae intus trepidae rerum per cerea castra
Discurrunt, magnisque acuunt stridoribus iras.

Volvitur ater odor tectis: tum murmure caeco
 Intus saxa fonant: vacuas it fumus ad auras.
 Adcidit haec fessis etiam fortuna Latinis,
 Quae totam luctu concussit funditus urbem.
 Regina ut tectis venientem prospicit hostem,
 Incessi muros, ignis ad tecta volare;
 Nusquam acies contra Rutulas, nulla agmina Turni:
 Infelix pugnae juvenem in certamine credit
 Exstinctum; et, subito mentem turbata dolore,
 Se causam clamat, crimenque, caputque malorum:
 Multaque per maestum demens effata furorem,
 Purpureos moritura manu discindit amictus,
 Et nodum informis leti trabe nectit ab alta.
 Quam cladem miserae postquam adcepere Latinae,
 Filia prima manu flavos Lavinia crinis,
 Et roseas laniata genas; tum cetera circum
 Turba furit: resonant latae plangoribus aedes.
 Hinc totam infelix volgatur fama per urbem:
 Demittunt mentis: it scissa veste Latinus,
 Conjugis adtonitus fati, urbisque ruina,
 Canitiem inmundo perfusam pulvere turpans:
 [Multaque se incusat, qui non acceperit ante
 Dardanium Aenean, generumque adsciverit ultro.]

Interea extremo bellator in aequore Turnus
Palantis sequitur paucos, jam fegnior, atque
Jam minus, atque minus fucceffu laetus equorum.
Aduit hunc illi caecis terroribus aura
Conmixtum clamorem, adrectasque inpulit auris
Confusae fonus urbis, et illaetabile murmur.
Hei mihi! quid tanto turbantur moenia luctu?
Quisve ruit tantus diuerfa clamor ab urbe?
Sic ait, adductisque amens subfifit habenis.
Atque huic, in faciem foror ut conuerfa Metifci
Aurigae, currumque, et equos, et lora regebat,
Talibus occurrit dictis: Hac, Turne, fequamur
Trojugenas, qua prima viam victoria pandit:
Sunt alii, qui tecta manu defendere poffint.
Ingruit Aeneas Italis, et proelia mifcet:
Et nos faeva manu mittamus funera Teucris.
Nec numero inferior, pugnae nec honore recedes.
Turnus ad haec:
O foror, et dudum adgnovi, cum prima per artem
Foedera turbafci, teque haec in bella dedifci:
Et nunc nequidquam fallis dea. Sed quis Olympo
Demiffam tantos voluit te ferre labores?
An fratris miferi letum ut crudele videres?

Nam quid ago? aut quae jam spondet Fortuna salutem?
 Vidi oculos ante ipse meos me voce vocantem
 Murrhanum, quo non superat mihi carior alter,
 Oppetere ingentem, atque ingenti volnere victum.
 Occidit infelix, ne nostrum dedecus Ufens
 Adspiceret. Teucris potiuntur corpore et armis.
 Exscindine domos (id rebus defuit unum)
 Perpetiar? dextra nec Drancis dicta refellam?
 Terga dabo? et Turnum fugientem haec terra videbit?
 Usque adeone mori miserum est? vos o mihi Manes
 Este boni: quoniam Superis averſa voluntas.
 Sancta ad vos anima, atque istius infcia culpae
 Descendam, magnorum haud umquam indignus avorum.

Vix ea fatus erat; medios volat, ecce, per hostis
 Vectus equo spumante Saces, adverſa ſagitta
 Saucius ora, ruitque inplorans nomine Turnum:
 Turne, in te ſuprema falus: miſerere tuorum.
 Fulminat Aeneas armis, ſummasque minatur
 Dejecturum arcis Italûm, excidioque daturum:
 Jamque faces ad tecta volant. In te ora Latini,
 In te oculos referunt: muſſat rex ipſe Latinus,
 Quos generos vocet, aut quae ſeſe ad foedera flectat.
 Praeterea Regina, tui fidiffima, dextra

Occidit ipsa sua, lucemque exterrita fugit.
Soli pro portis Messapus et acer Atinas
Sustentant aciem. Circum hos utrimque phalanges
Stant densae, strictisque seges mucronibus horret
Ferrea: tu currum deserto in gramine versas.
Obstupuit varia confusus imagine rerum
Turnus, et obtutu tacito stetit. Aestuatur ingens
Uno in corde pudor, mixtoque insania luctu,
Et Furiis agitated amor, et conscia virtus.
Ut primum discussae umbrae, et lux reddita menti,
Ardentis oculorum orbis ad moenia torfit
Turbidus, eque rotis magnam respexit ad urbem.
Ecce autem, flammis inter tabulata volutus
Ad coelum undabat vortex, turrinque tenebat:
Turrin, compactis trabibus quam eduxerat ipse,
Subdideratque rotas, pontisque intraverat altos.
Jam jam fata, soror, superant; absiste morari:
Quo Deus, et quo dura vocat Fortuna, sequamur.
Stat conferre manum Aeneae, stat, quidquid acerbi est,
Morte pati: nec me indecorem, germana, videbis
Amplius. Hunc, oro, sine me furere ante furorem.
Dixit, et e curru saltum dedit ocuis arvis:
Perque hostis, per tela ruit: moestamque sororem

Deferit, ac rapido curfu media agmina rumpit.
 Ac veluti montis faxum, de vertice praeceps
 Cum ruit, avolfum vento, feu turbidus imber
 Proluit, aut annis folvit fublafsâ vetuftas,
 Fertur in abruptum magno mons improbus actu,
 Exfultatque folo; filvas, armenta, virosque
 Involvens fecum. Disjecta per agmina Turnus
 Sic urbis ruit ad muros; ubi plurima fufo
 Sanguine terra madet, ftriduntque haftilibus aurae:
 Significatque manu, et magno fimul incipit ore:
 Parcite jam, Rutuli; et vos tela inhibete, Latini:
 Quaecumque eft Fortuna, mea eft: me verius unum
 Pro vobis foedus luere, et decernere ferro.
 Difceffere omnes medii, fpatiumque dedere.
 At pater Aeneas, audito nomine Turni,
 Deferit et muros, et fummas deferit arcis;
 Praecipitatque moras omnis: opera omnia rumpit:
 Laetitia exfultans, horrendumque intonat armis:
 Quântus Athos, aut quantus Eryx, aut ipfe corufcis
 Quum fremit ilicibus quantus, gaudetque nivali
 Vertice fe adtollens pater Apenninus ad auras.
 Jam vero et Rutuli certatim, et Troës, et omnes
 Convertere oculos Itali; quique alta tenebant

Moenia, quique imos pulfabant ariete muros:
 Armaque deposuere humeris. Stupet ipse Latinus,
 Ingentis, genitos diversis partibus orbis,
 Inter se coiffe viros, et cernere ferro.
 Atque illi, ut vacuo patuerunt aequore campi,
 Procurfu rapido, coniectis eminus hastis,
 Invadunt Martem clipeis atque aere sonoro.
 Dat gemitum tellus: tum crebros ensibus ictus
 Congeminant. Fors et virtus miscentur in unum.
 Ac velut, ingenti Sila, summove Taburno
 Cum duo conversis inimica in proelia tauri
 Frontibus incurrunt, pavidi cessere magistri:
 Stat pecus omne metu mutum, mussantque juvencae,
 Quis nemori imperitet, quem tota armenta sequantur:
 Illi inter sese multa vi vulnera miscent,
 Cornuaque obnixa infigunt, et fanguine largo
 Colla armosque lavant: gemitu nemus omne remugit.
 Haud aliter Tros Aeneas et Daunius heros
 Concurrent clipeis. Ingens fragor aethera complet.
 Juppiter ipse duas aequato examine lances
 Sustinet, et fata inponit diversa duorum;
 Quem damnet labor, et quo vergat pondere letum.
 Emicat hic, inpune putans, et corpore toto

Alte sublatum confurgit Turnus in ensem,
Et ferit. Exclamant Troës trepidique Latini,
Adrectaeque amborum acies. At perfidus ensis
Frangitur, in medioque ardentem deferit ictu:
Ni fuga subsidio subeat. Fugit ocior Euro,
Ut capulum ignotum dextramque aspexit inermem.
Fama est, praecipitem, cum prima in proelia junctos
Conscendebat equos, patrio mucrone relicto,
Dum trepidat, ferrum aurigae rapuisse Metisci:
Idque diu, dum terga dabant palantia Teucri,
Suffecit. Postquam arma Dei ad Volcania ventum,
Mortalis mucro, glacies ceu futilis, ictu
Diffiluit: fulva resplendent fragmina arena.
Ergo amens diversa fuga petit aequora Turnus:
Et nunc huc, inde huc incertos implicat orbis.
Undique enim densa Teucri inclusere corona:
Atque hinc vasta palus, hinc ardua moenia cingunt.
Nec minus Aeneas, quamquam tardata sagitta
Interdum genua inpediunt, cursumque recusant,
Insequitur, trepidique pedem pede fervidus urguet.
Inclusum veluti si quando flumine nactus
Cervum, aut puniceae septum formidine pennae,
Venator curfu, canis et latratibus instat:

Ille autem, infidiis et ripa territus alta,
Mille fugit, refugitque vias: at vividus UMBER
Haeret hians, jam jamque tenet, fimilisque tenenti
Increpuit malis, morfuque elufus inani est.
Tum vero exoritur clamor: ripaeque lacusque
Refponfant circa, et coelum tonat omne tumultu.
Ille fimul fugiens, Rutulos fimul increpat omnis,
Nomine quemque vocans, notumque efflagitat enfem.
Aeneas mortem contra, praefensque minatur
Exitium, fi quisquam adeat: terretque trementis,
Excifurum urbem minitans, et faucius inftat.
Quinque orbis explent curfu, totidemque retexunt
Huc illuc. Neque enim levia aut ludicra petuntur
Praemia: fed Turni de vita et fanguine certant.
Forte facer Fauno foliis oleafter amaris
Hic fteterat, nautis olim venerabile lignum:
Servati ex undis ubi figere dona solebant
Laurenti Divo, et votas fufpendere veftis.
Sed ftirpem Teucris nullo discrimine facrum
Sufulerant, puro ut poffent concurrere campo.
Hic hafta Aeneae ftabat: huc inpetus illam
Detulerat fixam, et lenta in radice tenebat.
Incubuit, voluitque manu convellere ferrum

Dardanides: teloque sequi, quem prendere cursu
 Non poterat. Tum vero amens formidine Turnus,
 Faune, precor, miserere, inquit: tuque optima ferrum
 Terra tene; colui vestros si semper honores;
 Quos contra Aeneadae bello fecere profanos.
 Dixit, opemque Dei non cassa in vota vocavit.
 Namque diu luctans, lentoque in stirpe moratus,
 Viribus haud ullis valuit discludere morfus
 Roboris Aeneas. Dum nititur acer, et instat,
 Rurfus in aurigae faciem mutata Metisci
 Procurrit, fratrique enses dea Daunia reddit.
 Quod Venus audaci nymphae indignata licere,
 Adcessit, telumque alta ab radice revellit.
 Olli sublimes, armis, animisque relecti,
 Hic gladio fidens, hic acer et arduus hasta,
 Adstant contra certamina Martis anheli.

Junonem interea Rex omnipotentis Olympi
 Adloquitur, fulva pugnans de nube tuentem:
 Quae jam finis erit, conjunx? quid denique restat?
 Indigetem Aenean scis ipsa, et scire fateris,
 Deberi coelo, fatisque ad sidera tolli.

Quid struis? aut qua spe gelidis in nubibus haeres?
 Mortalin' decuit violari vulnere divum;

Aut enfem (quid enim sine te Juturna valeret?)
 Ereptum reddi Turno, et vim crescere victis?
 Define jam tandem, precibusque inflectere nostris:
 Nec te tantus edat tacitam dolor: et mihi curae
 Saepe tuo dulci tristes ex ore recurrant.
 Ventum ad supremum est. Terris agitare, vel undis
 Trojanos potuisti: infandum accendere bellum,
 Deformare domum, et luctu miscere hymenaeos.
 Uterius tentare veto. Sic Juppiter orfus,
 Sic dea submisso contra Saturnia vultu:
 Ista quidem quia nota mihi tua, magne, voluntas,
 Juppiter, et Turnum, et terras invita reliqui.
 Nec tu me aëria solam nunc sede videres
 Digna indigna pati; sed flammis cincta sub ipsam
 Starem aciem, traheremque inimica in proelia Teucros.
 Juturnam misero, fateor, succurrere fratri
 Suasi, et pro vita majora audere probavi;
 Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum:
 Adjuro Stygii caput implacabile fontis:
 Una superstitio superis quae reddita Divis.
 Et nunc cedo equidem, pugnasque exosa relinquo.
 Illud te, nulla fati quod lege tenetur,
 Pro Latio obtestor, pro majestate tuorum:

Cum jam connubiis pacem felicibus (esto)
Conponent, cum jam leges et foedera jungent;
Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos,
Neu Troas fieri jubeas, Teucrosque vocari;
Aut vocem mutare viros, aut vertere vestis.
Sit Latium: sint Albani per saecula reges:
Sit Romana potens Itala virtute propago:
Occidit, occideritque finas cum nomine Troja.
Olli subridens hominum rerumque Repertor:
Et germana Jovis, Saturnique altera proles,
Irarum tantos volvis sub pectore fluctus?
Verum age, et inceptum frustra submitte furorem.
Do, quod vis; et me victusque volensque remitto.
Sermonem Aufonii patrium, moresque tenebunt.
Utque est, nomen erit: conmixti corpore tanto
Subfident Teucri. Morem ritusque sacrorum
Adjiciam, faciamque omnis uno ore Latinos.
Hinc genus, Aufonio mixtum quod sanguine furget,
Supra homines, supra ire Deos pietate videbis:
Nec gens ulla tuos aequo celebrabit honores.
Adnuit his Juno, et mentem laetata retorfit.
Interea excedit coelo, nubemque reliquit.

His actis, aliud Genitor secum ipse volutat:

Juturnamque parat fratris dimittere ab armis.
Dicuntur geminae pestes, cognomine Dirae,
Quas et Tartaream Nox intempesta Megaeram
Uno eodemque tulit partu, paribusque revinxit
Serpentum spiris, ventosasque addidit alas.
Hae Jovis ad folium, faevique in limine regis
Adparent, acuuntque metum mortalibus aegris,
Si quando letum horrificum morbosque Deum rex
Molitur; meritas aut bello territat urbis.
Harum unam celerem demisit ab aethere fummo
Juppiter, inque omen Juturnae occurrere iussit.
Illa volat, celerique ad terram turbine fertur:
Non fecus, ac nervo per nubem impulsâ sagitta;
Armatam faevi Parthus quam felle veneni,
Parthus, five Cydon, telum inmedicabile torfit;
Stridens, et celeris incognita transfilit umbras.
Talis se fata Nocte tulit, terrasque petivit.
Postquam acies videt Iliacas atque agmina Turni;
Alitis in parvae subitam conlecta figuram,
Quae quondam in bustis, aut culminibus defertis
Nocte sedens, serum canit inportuna per umbras:
Hanc versa in faciem, Turni se pestis ob ora
Fertque refertque fonans, clipeumque everberat alis.

Illi membra novus solvit formidine torpor:
 Adrectaeque horrore comae, et vox faucibus haesit.
 At, procul ut Dirae stridorem adgnovit et alas,
 Infelix crinis scindit Juturna solutos,
 Unguibus ora foror foedans, et pectora pugnis;
 Quid nunc te tua, Turne, potest germana juvare?
 Aut quid jam durae superat mihi? qua tibi lucem
 Arte morer? talin' possum me opponere monstro?
 Jam jam linquo acies. Ne me terrete timentem,
 Obscoenae volucres: alarum verbera nosco,
 Letalemque sonum. Nec fallunt iussa superba
 Magnanimi Jovis. Haec pro virginitate reponit?
 Quo vitam dedit aeternam? cur mortis adempta est
 Conditio? possem tantos finire dolores
 Nunc certe, et misero fratri comes ire per umbras.
 Immortalis ego? aut quidquam mihi dulce meorum
 Te sine, frater, erit? O quae fati alta dehiscat
 Terra mihi, manisque Deam demittat ad imos?
 Tantum effata, caput glauco contextit amictu
 Multa gemens, et se fluvio Dea condidit alto.

Aeneas instat contra, telumque coruscant
 Ingens arboreum, et faevo sic pectore fatur:
 Quae nunc deinde mora est? aut quid jam, Turne, retractas?

Non curfu, faevis certandum est comminus armis.
Verte omnis tete in facies; et contrahe, quidquid
Sive animis, sive arte vales: opta ardua pennis
Astra sequi, clausumque cava te condere terra.
Ille caput quaffans, Non me tua fervida terrent
Dicta, ferox. DI me terrent, et Juppiter hostis.
Nec plura effatus, faxum circumspicit ingens,
Saxum antiquum, ingens, campo quod forte jacebat,
Limes agro positus, litem ut discerneret arvis.
Vix illud lecti bis sex cervice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.
Ille manu raptum trepida torquebat in hostem:
Altior infurgens, et curfu concitus heros.
Sed neque currentem se, nec cognoscit euntem,
Tollentemve manu, faxumque inmane moventem.
Genua labant: gelidus concrevit frigore sanguis.
Tum lapis ipse viri, vacuum per inane volutus,
Nec spatium evasit totum, nec pertulit ictum.
Ac velut in fomnis, oculos ubi languida preffit
Nocte quies, nequidquam avidos extendere cursus
Velle videmur, et in mediis conatibus aegri
Succidimus; non lingua valet, non corpore notae
Sufficiunt vires, nec vox aut verba sequuntur:

Sic Turno, quacumque viam virtute petivit,
Successum Dea dira negat. Tum pectore fensus
Vertuntur varii. Rutulos adspectat et urbem,
Cunctaturque metu, telumque instare tremiscit.
Nec quo se eripiat, nec qua vi tendat in hostem,
Nec currus usquam videt, aurigamve forem.
Cunctanti telum Aeneas fatale coruscet,
Sortitus fortunam oculis; et corpore toto
Eminus intorquet. Murali concita numquam
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
Diffultant crepitus. Volat atri turbinis instar
Exitium dirum hasta ferens, orasque recludit
Loricae, et clipei extremos septemplicis orbis:
Per medium stridens transit femur. Incidit ictus
Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Confurgunt gemitu Rutuli, totusque remugit
Mons circum, et vocem late nemora alta remittunt.
Ille humilis supplexque oculos dextramque precantem
Protendens, Equidem merui, nec deprecor, inquit:
Utere forte tua. Miseri te si qua parentis
Tangere cura potest; oro, (fuit et tibi talis
Anchises genitor) Dauni miserere senectae:
Et me, seu corpus spoliatum lumine mavis,

Redde meis. Vicisti, et victum tendere palmas
Aufonii videre. Tua est Lavinia conjunx:
Ulterius ne tende odiis. Stetit acer in armis
Aeneas, volvens oculos, dextramque repressit.
Et jam jamque magis cunctantem flectere sermo
Coeparat; infelix humero cum adparuit alto
Balteus, et notis fulserunt cingula bullis
Pallantis pueri: victum quem vulnere Turnus
Straverat, atque humeris inimicum insigne gerebat.
Ille, oculis postquam faevi monumenta doloris
Exuviasque hausit, furiis accensus, et ira
Terribilis: Tunc hinc spoliis indute meorum
Eripiare mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas
Inmolat, et poenam scelerato ex sanguine fumit.
Hoc dicens, ferrum adverso sub pectore condit
Fervidus. Ast illi solvuntur frigore membra,
Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.

P. V I R G I L I I
FRAGMENTA EX EPISTOLA, QUAM AD AUGUSTUM
CAESAREM SUPER AENEIDE SUA SCRIPSIT.

EGO VERO FREQUENTES A TE LITERAS ACCIPIO.

ET I N F R A :

DE AENEA QUIDEM MEO, SI MEHERCULES JAM DIGNUM
AURIBUS HABEREM TUIS, LIBENTER MITTEREM. SED
TANTUM INCHOATA RES EST; UT PAENE VITIO MENTIS
TANTUM OPUS INGRESSUS MIHI VIDEAR: CUM PRAESER-
TIM, UT SCIS, ALIA QUOQUE STUDIA AD ID OPUS, MUL-
TOQUE POTIORA, INPERTIAR.

NAMES of the Persons by whose encouragement this Edition has been printed.

- William Adam, esq.
 John Ainstruther, esq.
 Ralph Allen of Bath Hampton, esq.
 Mr. John Anderfon, professor of natural philosophy in the university of Glasgow.
 Mr. Archibald Arthur.
 The rev. Dr. James Baillie, professor of divinity in the University of Glasgow.
 Mr. Archibald Baine, preacher at Irvine. small paper.
 John Baird of Craigton, esq.
 Mr. David Ballantine, Burntisland.
 Mr. James Barr, rector of the grammar school of Glasgow.
 The rev. Thomas Bates, D. D. rector of Whelton in Northumberland.
 The rev. Henry Bathurst, New College, Oxford.
 The rev. Dr. Thomas Barnard, Dean of Derry. 2 copies.
 Dr. Joseph Black, professor of chemistry in the University of Edinburgh.
 Mr. John Blackstock.
 The rev. Mr. Benjamin Blayney, Exeter College, Oxford.
 Robert Bontine of Airdoch, esq.
 Mr. George Booth of Liverpool.
 The rev. Mr. Michael Boston, minister at Falkirk. small paper.
 John Bowman, esq. junior.
 George Brown, esq. dean of guild of Glasgow.
 Mr. Robert Brown.
 Thomas Bruce, L. L. D. Jesus College, Oxford.
 Mr. Caldwell.
 Lord Frederick Campbell, lord register of Scotland. 10 copies.
 Daniel Campbell of Shawfield, esq.
 Isla Campbell, esq. advocate.
 John Campbell of Blythwood, esq.
 Archibald Campbell, jun. of Clathic, esq.
 Alexander Campbell, A. M. student of divinity.
 The right hon. the Earl of Caillis.
 The right hon. the Lord Cathcart.
 Sir James Clark of Pennycuik.
 The right hon. the Lord Justice Clerk.
 Mr. James Clow, professor of logic in the University of Glasgow.
 The rev. Mr. John Colquhoun, minister of Badernock.
 William Colthurst, esq.
 Myles Cooper, L. L. D. Queen's College, Oxford.
 Mr. James Coulter, merchant in Glasgow.
 Richard Cox, esq.
 William Crosse, esq. advocate, sheriff of the county of Lanark.
 Robert Cullen, esq. advocate.
 Sir John Dalrymple, Bart.
 The rev. Dr. Dampier, dean of Durham.
 Mr. M'Donald, Lincolns-inn, London.
 His Grace the Duke of Dorset.
 William M'Dowal, esq. younger of Castle Semple.
 Sir Thomas Dunlop, bart. 3 copies.
 James Dunlop, jun. of Carmyle, esq.
 Messrs. Dunlop and Wilson, bookfellers.
 Thomas Eden, esq. Warrington, Lancashire.
 James Edmonstoune of Newton, esq.
 John Elliot, M. D.
 John M'Farlane, esq. younger of that ilk.
 Alexander Fergusson, esq. advocate.
 William Henry Finlay, esq.
 Henry Flitcrofs of Bathford, Somersetshire, esq.
 Mr. William Forbes, Fintray.
 The rev. Dr. Thomas Fry, president of St. John's College, Oxford.
 — Fullerton of Carstairs, esq.
 Dr. Alexander Garden, F. R. S.
 Thomas Graham of Balgowan, esq.
 Robert Graham of Gartmore, esq.
 The right hon. the Earl of Glencairn.
 Cosmo Gordon, Esq. Baron of Exchequer.
 George Greive, esq.
 George Gunning, esq.
 Dr. Alexander Halliday.
 His Grace the Duke of Hamilton. 10 copies.
 Archibald Hamilton, esq.
 Mr. Thomas Hamilton, professor of anatomy in the University of Glasgow.
 Mr. Alexander Hamilton.
 Mr. Robert Hamilton, A. M.
 Mr. William Hamilton.
 Sir Robert Harries.
 Sir Robert Henderfon, bart.
 Caroline Robert Herbert, esq.
 Mr. Patrick Heron, vintner in Glasgow.
 The rev. Mr. John Herries, A. M.
 William Hunter, M. D. phyfician to her Majesty.
 Mr. John Hunter.
 Mr. William Jackson, Ch. Ch. Oxford.
 Mr. George Jardine, professor of logic in the University of Glasgow.
 Robert Keith, Esq. late his Majesty's ambassador at the court of Russia. 10 copies.
 Thomas Kennedy, esq. 4 copies.
 Robert Langrishe, esq.
 Mr. Benjamin Langhris.
 John Lawrence of Aikenhead, esq.
 John M'Laurin, esq. advocate.
 The right hon. the Lord Lewisham.
 The Advocates Library.
 Humanity Class Library, in the University of Glasgow.

S U B S C R I B E R S.

- Charles Lindfay, esq.
 John Lowes of Ridley-hall, esq.
 The right hon. the Earl of Mansfield.
 Mr. Andrew Marshall, student of phyfic, Edinb.
 Mr. Alexander Millar.
 William Miller, esq.
 Richard Slater Milnes, esq.
 James Moor, L. L. D. emeritus professor of Greek
 in the Univerfity of Glasgou.
 John Morthland, esq. advocate.
 The rev. Mr. George Muirhead, professor of hu-
 manity in the univerfity of Glasgou.
 Mr. Michael Naifmith, writer.
 Richard Nevill, esq.
 William Ogilvie, esq.
 John Orr of Barrowfield, esq.
 Matthew Orr of Stobcrofs, esq.
 George Ofwald of Scottstoun, esq.
 Sir Richard Parrot of Hawkifbury.
 Mr. Patoun.
 The right hon. the Lord Polwart.
 Mr. John Reckie.
 Thomas Reid, D. D. professor of moral philofo-
 phy in the Univerfity of Glasgou.
 Dom. Rice, esq.
 Mr. William Richardfon, professor of Humanity
 in the Univerfity of Glasgou.
 Mr. John Robifon, professor of natural philofo-
 phy in the College of Edinburgh.
 Mr. John Robifon of Boghall.
 The hon. Hercules Rowley.
 Arthur Rowley, esq.
 Sir John Ruffell, Bart.
 Adam Smith, L. L. D.
 Alexander Spiers, esq. of Aldersfley.
 The right hon. Hans Stanley, esq.
 Alexander Stevenfon, M. D. professor of medicine
 in the Univerfity of Glasgou.
 The right hon. the Lord Stormont. 2 copies.
 Mr. John Stuart, preacher.
 Stephen Sullivan, esq.
 C. M. Talbot, Oriel College, Oxford.
 John Taylor, esq.
 The rev. Dr. Thomas, Lord Bifhop of Rochefter,
 and Dean of Weftminfter.
 Thomas Thornton of Thornville, esq.
 Mr. William Trail, professor of mathematics in
 the Univerfity of Aberdeen.
 The rev. William Wight, professor of hiftory in
 the Univerfity of Glasgou.
 Mr. Alexander Wight.
 James Williamfon, D. D. professor of mathema-
 tics in the Univerfity of Glasgou.
 Alexander Wilfon, M. D. professor of practical
 aftronomy in the Univerfity of Glasgou.
 Mr. George Wilfon.
 Mr. John Wright, writer in Edinburgh.
 The Univerfity of Edinburgh.
 Mr. John Young, professor of Greek in the Uni-
 verfity of Glasgou.

